

UNIVERZITA KARLOVA

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Výukové metody v současné škole vhodné pro práci s biblickým textem – Desatero:

**Teaching methods in contemporary education suitable for working with The Ten
Commandments of the Bible.**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. Jiří Beneš Th.D.

Autor: Mlátilíková Eva

Praha 2020

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. Jiřímu Benešovi Th.D. za vysoce profesionální přístup během vypracování mé bakalářské práce. Vhled do problematiky teologie Desatera mi umožnil získané znalosti efektivně zapojit do výukových metod v rámci edukačního procesu. Dále bych chtěla také poděkovat svým rodičům. Především mojí matce jakožto speciální pedagožce, která mi při psaní druhé části bakalářské práce byla prvním kritikem a oponentem. Také svému otci, který mě ve chvílích tvůrčí krize motivoval a povzbuzoval. Děkuji spolužačce Natálce, která je mi velkou oporou při studiu.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Výukové metody vhodné pro práci s biblickým textem - Desatero“ vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 3. 5. 2020

Mlátílková Eva

Anotace

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila nastínit historický kontext vzniku Desatera a ilustrovat jej na pozadí biblického příběhu vyvedení Izraelitů z Egypta. Podstatná část bakalářské práce se vztahuje k biblickému textu Desateru a k výkladu jeho jednotlivých přikázání. Tato témata jsem dále rozpracovala s možností zapojení do edukačního procesu a tato témata jsem rozpracovala s využitím různých výukových metod.

Klíčová slova:

Vyvedení Izraelitů z Egypta, Desatero, přikázání, Druhá kniha Mojžíšova, Pátá kniha Mojžíšova, Kultický dekalog, Mojžíš, výukové metody, Oldenburský Dekalog, frontální vyučování, skupinová práce a samostatná práce.

Annotation:

This bachelor thesis outlines the historical context of the origin of the Ten Commandments and illustrates it through the Book of Exodus, in particular through the Israelites' deliverance from slavery in Egypt. An essential part of this thesis is directly related to the Ten Commandments and to the interpretation of every single one. Further on, these interpretations have been elaborated into more details so that they could be involved in the educational process using various teaching methods.

Key words:

The Israelites' deliverance from Egypt, the Ten Commandments, The Second book of Moses, the Fifth Book of Moses, the Ritual Decalogue, Moses, the Oldenburg Decalogue, teaching methods, frontal teaching, team and individual work.

Obsah

Poděkování.....	11
Prohlášení.....	12
Anotace	13
Klíčová slova:	13
Seznam zkratk:.....	17
Úvod.....	10
1. Historický kontext vzniku desatera na základě příběhu vyvedení z Egypta podle zprávy z Druhé knihy Mojžíšovy:	11
1.1. Datování zmiňovaného biblického textu:	12
2. Výklad Desatera podle zprávy z druhé knihy Mojžíšovy:	18
2.1. Obdržení Desatera, podle zprávy z Druhé knihy Mojžíšovy:.....	23
2.1.1. Můžeme se setkat s různými způsoby dělení Desatera na deset přikázání:	25
2.1.2 Desatero přikázání podle druhé knihy Mojžíšovy (20, 1 – 17) vlastní překlad:.....	25
2.2. První přikázání:.....	26
2.2.1. Formule sebezjevení:	26
2.2.2. Formule vysvobození:	27
2.3. Druhé přikázání:	32
2.4. Třetí přikázání:	35
2.5. Čtvrté přikázání:	38
2.6. Páté přikázání: (2Moj 20,12)	41
2.7. Šesté přikázání:	43
2.8. Sedmé přikázání:	46
2.9. Osmé přikázání:.....	48
2.10. Deváté přikázání:.....	50
2.11. Desáté přikázání:	54
3. Výukové metody:	58
3.1. Dělení výukových metod dle Hilberta Meyera:.....	59
3.2. Hilbert Meyer člení formy výuky a učení následujícím způsobem:	60
3.3. Typický průběh vyučovací hodiny:.....	61
3.4. Hilbert Meyer definoval Desatero dobré výuky - „ <i>Zehn Merkmalen zum guten Unterricht</i> “ - Oldenburský Dekalog:.....	62
3.5. Frontální vyučování – hromadná (kolektivní) výuka:.....	64
2.5.1. Hilbert Meyer popisuje typický průběh frontálního vyučování ve čtyřech krocích:	65
2.5.2. Jak jsou pozitiva a negativa frontálního vyučování?:	66
3.6. Skupinová práce:	66

2.6.1.	Výhody skupinové práce:	67
2.6.2.	Nevýhody skupinové práce:	67
3.7.	Samostatná práce:	67
2.7.1.	Při zadávání samostatní práce postupují následujícím způsobem - podle Gasser: ..	68
2.7.2.	Podle Gasser samostatná práce v hodině vede žáky k tomu, že:	68
2.7.3.	Samostatná práce by dle R. Islera měla:	69
2.7.4.	Výhody samostatné práce:	69
2.7.5.	Nevýhody samostatné práce:	69
2.7.6.	Výukové metody vhodné pro práci s biblickým textem - Desatero:	70
3.8.	Výuková metoda řetěz slov:	70
2.8.1.	Postup první kola:	70
2.8.2.	Postup druhého kola:	71
2.8.3.	Výhody výukové metody řetěz slov:	71
2.8.4.	Nevýhody výukové metody řetěz slov:	71
3.9.	Výuková metoda mentální mapování („Mid - Mapping“):	72
2.9.1.	Postup:	72
2.9.2.	Výhody výukové metody mentálního mapování:	72
2.9.3.	Nevýhody výukové metody mentálního mapování:	73
3.10.	Výuková metoda brainstorming:	73
2.10.1.	Postup:	73
2.10.2.	Výhody výukové metody brainstorming:	74
2.10.3.	Nevýhody výukové metody brainstormingu:	74
3.11.	Práce s biblickými obrázky:	74
2.11.1.	Přiřazení obrázku k textu:	74
2.11.2.	Postup:	75
2.11.3.	Výhody výukové metody přiřazení obrázku k textu:	75
2.11.4.	Nevýhody výukové metody přiřazení obrázku k textu:	75
3.12.	Výuková metoda - výroba biblického sešitu:	76
2.12.1.	Postup:	76
2.12.2.	Výhody výukové metody biblický sešit:	76
2.12.3.	Nevýhody výukové metody biblický sešit:	77
3.13.	Výuková metoda Graffiti:	77
2.13.1.	Postup:	77
2.13.2.	Výhody výukové metody graffiti:	78
2.13.3.	Nevýhody výukové metody graffiti:	78
3.14.	Výuková metoda Standbild – socha:	78

2.14.1.	Postup:	78
2.14.2.	Výhody výukové metody Standbild – socha:	79
2.14.3.	Nevýhody výukové metody Standbild – socha:	79
3.15.	Výuková metoda debata:	79
2.15.1.	Pravidla debaty:	79
2.15.2.	Postup:	80
2.15.3.	Hilbert Meyr popisuje průběh debaty v těchto krocích:	80
2.15.4.	Výhody výukové metody debata:	81
2.15.5.	Nevýhody výukové metody debata:	81
3.16.	Historický kontext vzniku výukové metody Montessori:	81
2.16.1.	Výuková metoda Montessori:	81
2.16.2.	Základní myšlenky toho směru shrnuji do čtyř bodů:	82
2.16.3.	Postup:	82
2.16.4.	Výhody výukové metody Montessori:	82
2.16.5.	Nevýhody výukové metody Motessori:	83
4.	Závěr:	84
5.	Seznam použité literatury:	85

Seznam zkratek:

1Moj – První kniha Mojžíšova.

2Moj – Druhá kniha Mojžíšova.

3Moj – Třetí kniha Mojžíšova.

4Moj – Čtvrtá kniha Mojžíšova.

5Moj – Pátá kniha Mojžíšova.

Joz – Kniha Jozue.

Sd – Kniha Soudcům.

1S – První kniha Samuelova.

2Pa – Druhá kniha Paralipomenon.

1Kr – První kniha Královská.

2Kr – Druhá kniha Královská.

Ž – Kniha Žalmy

Př – Kniha Přísloví.

Iz – Kniha Izajáš.

Jr – Kniha Jeremiáš.

Oz – Kniha Ozeáš.

Mt – Matoušovo evangelium.

Tanach – jedná se o zkratkové slovo, označují tři části Hebrejské bible (tj. Tóru, Proroky a Spisy).

Úvod

První část své bakalářské práce jsem zasvětila jednomu z nejznámějších textů Tanachu, kterým je Desatero Božích přikázání. Další část své bakalářské práce jsem se zabývala historickým kontextem vzniku Desatera, které je líčeno na pozadí biblického příběhu vedení Izraele z Egypta podle zprávy z Druhé knihy Mojžíšovy. Zařazení biblického textu vysvobození Izraele z Egypta do mé bakalářské práce se mi jevilo jako podstatné z několika důvodů: A) zmiňovaný biblický příběh silně rezonuje v podání přikázání Desatera. B) uvedení do kontextu Desatera umožňuje žákům mu lépe porozumět. Následně jsem využila otázky prof. Heller: „*Co je Desatero?*“¹. Ve své práci popisuji s jakými názvy se v souvislosti s Dekalogem setkáváme. Dále jsem se věnovala obdržení Desatera na posvátné hoře Sinaj. Jsou zde zvedeny způsoby dělení Desatera. Podstatnou část své bakalářské práce jsem zasvětila výkladu jednotlivých přikázání Desatera.

Druhou část své bakalářské práce jsem věnovala výukovým metodám. Výběr tématu druhé části bakalářské práce zejména ovlivnil můj pobyt na Erasmu v Německu, kde jsem na Evangelische Hochschule Berlin absolvovala kurz výukových metod. Ke studiu jsem právě proto využívala zejména německých pedagogických děl Hilberta Meyera. Vzhledem k rozsáhlosti tématu jsem do své bakalářské práce zařadila symbolicky jen deset výukových metod, o kterých se domnívám, že jsou vhodné pro práci s biblickým textem Desatero. Druhou část bakalářské práce jsem začala definicí a dělení výukových metod dle zmiňovaného autora. Poté jsem se zabývala Oldenburským dekalogem Hilberta Meyera. Věnovala jsem se též organizačním formám výuky, které jsou v německé pedagogice řazeny do tzn. „mezo metod“ též označovaných jako „Sociální formy“. Poslední část bakalářské práce popisuje vybrané výukové metody.

¹ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 9, ISBN neuvedeno.

1. Historický kontext vzniku desatera na základě příběhu

vyvedení z Egypta podle zprávy z Druhé knihy Mojžíšovy:

Příběhem o vyvedení Izraele z Egypta se zejména zabývají dvě knihy Tanachu² a těmi jsou Druhá kniha Mojžíšova a Čtvrtá kniha Mojžíšova. Celé vyprávění je na stránkách Tanachu velmi dramaticky líčeno a skýtá četné množství zápletek, které posluchače či čtenáře vtahují do situace, ve které se lid právě nachází. Příběh vysvobození Izraele z Egypta je příběhem, kterým se zdůrazňuje Hospodinův čin. Na druhé straně texty spojené s uzavřením smlouvy s lidem chtějí naopak zdůraznit výroky Hospodinovy. O samotné události víme jen to, co je napsané v Tanachu.

Zmiňovaný text by bylo vhodné si časově datovat. Časové vymezení Desatera není ovšem zcela jednoduché. V 2Moj. 12,40 se uvádí, že: „*Doba pobytu, kterou Izraelci v Egyptě strávili, byla čtyři sta třicet let. Když uplynulo čtyři sta třicet let, přesně na den vyšly všechny Hospodinovy zástupy země*“. V 2Moj. 15,13 sděluje Hospodin Abramovi, že jeho potomci budou žít v cizí zemi, která jim nebude patřit, ve které budou mít postavení otroků. V této cizí zemi zůstanou na čtyři sta let. V předních prorocích v 1 Kr. 6,1 v příběhu krále Šalamouna se hovoří o čtvrtém roce Šalamounovy vlády. Tento rok je zároveň rokem, kdy se začíná stavět Jeruzalémský chrám. Na témže místě je popisováno, že je to již 480 let od vyjití Izraelců z domu otroctví. Na základě datování exodu do čtvrtého roku vlády krále Šalamouna je možné vyjití přesněji datovat a to do roku 967 př. o. l. „*Datum exodu je potom doba kolem roku 1447 př. o. l.*“³ V Hebrejské bibli se setkáváme ještě s dalším textem, který pojednává o odchodu Hebrejů z Egypta (Sd. 11,26). V tomto oddílu spolu hovoří Jiftách a král Amónovců, který si nárokuje území Moábu. Král chce svou oblast zpět a argumentuje tím, že mu již dříve patřila. Taktéž Jiftách si zmiňované území nárokuje a dosvědčuje, že patřilo Izraeli od té doby, kdy vkročili na

² (výraz Tanach je akronym tj. zkratkové slovo, které vzniklá z počátečních písmem tří částí Hebrejské bible, kterými jsou Tóra, Proroci a Spisy. V našem křesťanském prostředí bývá výraz Tanach označován výrazem Starý zákon)

³ DILLARD, R. B., TREMPER, LONGMAN III., Úvod do Starého zákona, 2. vyd., Praha, Návrat domů, 2011, s. 53, ISBN 978 – 80 – 7255 – 244 -3.

tuto konkrétní oblast. „Konečným výsledkem je, že oddíl v knize Soudců odpovídá oddílu v 1. Královské v tom, že klade exodus do 15. st př. o. l.“⁴

1.1. Datování zmiňovaného biblického textu:

Někteří starozákonní badatelé se nechtějí přiklánět k datu vyjití, které uvádí biblický text. Ti datují exodus nejčastěji do 13. st př. o. l. jiní do století 12 př. o. l. či 11. st. př. o. l. Dillard se přiklání k datování vyjití z Egypta do 13. st př. o. l. a uvádí důvody, proč se nedomnívá, že text pochází ze století 15. st př. o. l., jak nabízí vyprávění, které máme na stránkách Tanachu. V této souvislosti vyvstávají dva důvody, proč je vhodnější text datovat do 13. st př. o. l. Dillard odkazuje na 2Moj 1,1, kde se popisuje, jaké postavení měli Izraelci v Egyptě. Lid žil v postavení otroků. Pro nás je však důležitá zmínka o dvou městech, o kterých se na tomto místě mluví a těmi městy jsou Pitom a Raamses. „Archeologové ztotožnili toto dvě města s Tell el- Masachúta a Tamis.“⁵ Dillard v návaznosti na Navilla přichází s myšlenku toho, že ve 15. st př. o. l. v těch zmiňovaných městech žádné obyvatelstvo nepobývalo a dokonce Naville přichází z tvrzením, že město Tell el – Maschúta vybudoval známý egyptský faraon Ramesse II a podle jeho jména tím pádem bylo nazváno i samotné město, jež máme uvedeno v biblickém textu. Na základě archeologických památek, které se na území Kenaanu dochovaly, je možné vycházet z toho, že Izraelci putovali do zaslíbené země ve 13. st př. o. l.

V 5Moj 26,5 se dovídáme: „*Můj otec byla Aramejc bloudící bez domova, sestoupil do Egypta a s hrstkou lidí, tam pobýval jako host*“. Již za praotců se Izraelité dostávají do Egypta. V citovaném výroku se popisuje, že se do Egypta se sestupuje. Výraz sestoupit do Egypta v nás evokuje sestup do šeolu (podsvětí), naopak do zaslíbené země se vystupovalo, jako například do chrámu, nikoli sestupovalo. Pro lepší pochopení je třeba si vyložit, co se skrývá pod tímto pojmem Egypt? Jméno Egypt pochází z řeckého výrazu Aigyptos, latinské označené je Aegyptus. Samotní Egyptané pojmenovali svoji zemi výrazem *Chet - ko - Ptah*⁶ = chrám Boha Ptaha. V jiné literatuře bychom se mohli setkat ještě s jiným označením Egypta (př. u Zbyňka

⁴ Tamtéž s. 53.

⁵ Tamtéž s. 54.

V současné době se vedou četné diskuse o počtu Hospodinových vyznavačů, kteří opustili Egypt. 4Moj. 1,46 popisuje, že pro odchod z Egypta se rozhodlo na 603 350 vyznavačů Hospodina. Mnozí badatelé se domnívají, že pro odchod se v konečném důsledku rozhodla jen malá skupiny vyznavačů.

⁶ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 26, ISBN neuvedeno.

Žáby). Zde je uvedeno „*Hut – ka – Ptah = Palác ducha boha Ptaha*⁷“ nebo „*Het – ko – ptah*“⁸ Řekové používali zmiňované označení pro celý Egypt. Egypťané vnímali svoji zemi jako místo (chrám), ve kterém sídlí Bůh Ptah a tomuto Bohu Phathovi, poté vše co je v Egyptě přináleží. Je to tedy v jeho vlastnictví.

Hebrejové nazývali Egypt hebrejským názvem Micrajim. Toto podstatné jméno je odvezené od slova mácor, které bychom přeložili jako pevnost. „*Jde o gramatický duál podstatného jména sevření odvozeného od slovesa „c-r-r sužovat, tísnit.*⁹“ Egypt je pro Izraelity místem, které je opevněné. Dalo by se říci, že je to jakési vězení, ze kterého oni nemají žádnou šanci se sami dostat. Egypt se pro Izrael stává místem, ve kterém na ně nečeká nic dobrého, jen smrt. „*Egypt je jeden velký hrob*¹⁰“ „*V Egyptě je člověk snižen na úroveň ostatního tvorstva, zbaven své lidské důstojnosti*¹¹ Egypt byl pro boží lid „domem otroctví“. V Hebrejštině se dům označuje výrazem „*bajit*¹²“. Egypt můžeme charakterizovat jako „*zemí dvojího sevření*“ jinými slovy bychom mohli říci, že se jedná o jakési „*kleště*“. Toto zmiňované sevření má dvojí povahu a to tedy náboženskou a ekonomickou (hospodářskou). Hospodinovi vyznavači patřili z hlediska hierarchického na tu nejnižší příčku ve společnosti, byli v postavení otroků, kterým „šéfoval“ egyptský panovník faraon. „*Život byl totálně spoután vládou faraona, zplnomocněnce egyptských bohů, který byl přímo jejich vtělením*¹³.“ Izraelský lid mu patřil a měl tedy plné právo s nimi nakládat dle svého uvážení a proti jakémukoliv bezpráví, zde neexistoval žádný způsob, jakým by se dalo domoci spravedlnosti.

Druhá kniha Mojžíšova je vystavěná na příběhu hlavního protagonisty Mojžíše, který se do děje zapíše skrze ošatku, ve které byl matkou vhozený do řeky Nilu. Druhá kniha

⁷ ŽÁBA, Zbyněk, *Tesáno do kamene, psáno na papyrus*, 1. vyd., Praha, Svoboda, 1968, s. 13 – 14, ISBN neuvedeno.

⁸ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus*, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, s. 117, ISBN neuvedeno.

⁹ BENEŠ, Jiří, *Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku*, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 60, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

¹⁰ Tamtéž s. 60.

¹¹ POKORNÝ, Petr, BIČ, Miloš, *Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona*, 1. vyd., Praha, Česká biblická společnost, 1997, s. 60, ISBN 80 – 85810 – 15 – 8.

¹² HELLER, Jan, *Desatero úvod a výklad*, 1. vyd., Praha, Kalich, s. 26, ISBN neuvedeno.

¹³ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus*, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, s. 117, ISBN neuvedeno.

Mojžíšova začíná vyprávěním o utrpení, jaké zažíval boží lid v Egyptě. Egypt se snažil o likvidaci (vyhlazení) izraelské komunity. Zmiňovaná kniha popisuje stav, ve kterém se komunita právě nacházela. Především je zde zdůrazněno, že se Izraelcům v Egyptě dařilo velmi špatně v důsledku sílícího tlaku, který byl vyvíjen ze strany Egypta na izraelský lid. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o robotě, zotročování, ztrpčování života, surovosti přecházející do vyhlazení (dnes bychom to popsali výrazem genocida).

Druhá kapitola Druhé knihy Mojžíšovy nás seznamuje s tím, jak se Hebrejským rodičům z rodu Lévi narodil syn, kterého, jak popisuje biblický text, matka po tři měsíce schovávala (srv. 2Moj 2,3). Otec se jmenoval Amrám a matka Jókebed (2Moj 6,20). *Jméno Mojžíš se v průběhu staletí vykládalo mnoha způsoby a to podle různorodých kontextů i překladů.*¹⁴ „Hebrejský tvar jména Mojžíš zní Móše, gramaticky je to činné participium, které znamená vytahující,“ nebo¹⁵ „Z vody vytažený“¹⁶ Prof. Bič se domnívá, že Mojžíš se nejspíše jmenoval „messe“ či „mose“, což by v egyptštině znamenalo „Syn Nilu“. Dr. Vymětalová – Hrabáková věnuje ve své knize¹⁷ pozornost etymologie jména Mojžíš. Jméno Mojžíš v sobě skrývá „slovní základ MWS¹⁸“, který, jak uvádí dr. Vymětalová – Hrabáková, v Egyptě či Sumeru označoval dítě, potomka, či syna. V asyrštině nacházíme pojem „muššu či mussu¹⁹“. Tento výraz se obvykle překládá jako „rozpoznávat“ a v přenesením významu tento pojeň znamená „bohem vyvolená osoba“. Už význam jména, které Mojžíš dostal, napovídá, jaký bude jeho úkol. Pokud ovšem není proprium Moše jménem, které hlavní postavě Pentateuchu dala tradice později. Poslání Mojžíšovo je vyvést lid z místa, ve kterém nemá naději na přežití, kde na něj na každém rohu číhá smrt.

¹⁴ VYMĚTALOVÁ – HRABÁKOVÁ Eva, ROUBALOVÁ Marie, BUTA Tomáš, Mojžíš a Miriam průvodci ke svobodě, Prameny – výklady – kázání, 1. vyd., Praha, Církev československá husitská, 2019, s. 7, ISBN 978 – 80 – 7000 – 155 – 4, In: HELLER, Jan, Výkladový slovník biblických jmen, 1. vyd., Praha, Vyšehrad, 2003, s. 302, ISBN 80 – 7021 – 725 - 1.

¹⁵ BIČ, Miloš, Ze světa Starého zákona, 1. vyd., Praha, Kalich, 1986, s. 179, ISBN neuvedeno.

¹⁶ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, s. 24, ISBN neuvedeno.

¹⁷ VYMĚTALOVÁ – HRABÁKOVÁ Eva, ROUBALOVÁ Marie, BUTA Tomáš, Mojžíš a Miriam průvodci ke svobodě, Prameny – výklady – kázání, 1. vyd., Praha, Církev československá husitská, 2019, ISBN 978 – 80 – 7000 – 155 - 4,

¹⁸ Tamtéž s. 7.

¹⁹ Tamtéž s. 7.

Co vedlo matku Mojžíše, že musela svého syna ukrývat? V Egyptě vydal faraon zákon (dekret), podle kterého měli být všichni izraelští synové po porodu zabiti. Dekret se nevztahoval na děvčata. Ta mohla zůstat na živu. Cílem egyptského panovníka byla likvidace mužské části hebrejské komunity. Úkolem hebrejských porodních bab bylo ihned po porodu dítě, pokud se jednalo o chlapce, usmrtit. Hebrejské porodní báby se však rozhodly, že neuposlechnou nařízení vládce. Pojila je totiž bázeň před Bohem, a proto nechávaly syny na živu. Když se to však dozvěděl faraon, tak se rozlítil, nechal si zavolat hebrejské porodní báby a žádal po nich vysvětlení jak to, že nečiní podle jeho rozkazu a syny nezabíjejí. Porodní báby argumentovaly takto: 2Moj. 1,19 „...*Hebrejky nejsou jako ženy egyptské, jsou plné života. Porodí dříve, než k nim porodní bába přijde*“.

Faraon poté přikázal, aby všechny syny hebrejských žen vhazovali do Nilu. Egyptskému panovníkovi nešlo jen o samotný akt usmrcení chlapců. Hod miminek do Nilu skrýval jakýsi vyšší smysl. Nil byl pro Egypt něco jako božstvo. Nil tvořil jakési krevní řečiště té země. Dvakrát do roka v období srážek se Nil rozvodnil a tím krajinu vyživil. Metaforicky bychom mohli říci, že v Egyptě docházelo dvakrát do roka k „oplodňování“ té země a z tohoto „oplodňování“, pak vyrostla jejich úroda, kterou následně konzumovali. Čím více se Egyptané snažili o likvidaci izraelské komunity, tak tím jich bylo více, protože na jejich straně stál silný Bůh. Egyptané se domnívali, že božská životodárná síla, která Izraelce rozmnožovala navzdory útlaku a o kterou měli eminentní zájem, je právě přítomna v těch malých novorozených chlapcích. Vhozením do řeky Nilu, pak docházelo k tomu, že Nil nasál božskou sílu právě narozených a rozvodněním řeky se poté tato síla dostávala do půdy, ze které pak vyrostly plody, které Egyptané snědli. Dochází zde k jakési transfuzi životodárné síly novorozených chlapců přes řeku Nil až k Egyptanům.

Do této pro Hebreje nelehké situace se dostává novorozeně Mojžíš, kterého matka vhodila v ošatce do řeky Nilu. V Druhé knize Mojžíšově je popisováno, jak se Egyptská princezna vydala k Nilu, aby se šla umýt a v té chvíli našla plačící dítě v rákosí. Bylo jí jasné, že se jedná o dítě hebrejské, ale přesto se jí chlapce zželelo a poslala svou služebnou, aby dítě z vody vytáhla. Princezna poté svěřila dítě kojné, která jej měla nakojit a shodou okolností se jednalo o matku novorozence Mojžíše. Mojžíšova matka dítě zprvu vychovávala. Otázku, jak dlouho byl hlavní hrdina u své matky, nám text nezodpovídá. V 2Moj se pouze dovídáme, že matka vychovávala dítě do té doby, dokud neodrostlo, poté jej přijala za vlastní egyptská princezna. Mojžíš je tedy postava, která navzdory nepříteli (rozkazu topit chlapce) přežívá

vlastní smrt. Božím přičiněním nakonec chlapec zůstává živý a vyrůstá přímo na Egyptském královském dvoře, kde jej vychovávají.

Otázkou však zůstává, kolik let zde strávil? V tomto směru nám nepomáhá biblický text, neboť pouze uvádí formulaci „*v oněch dnech*“ (srv. 2Moj 2,11). Mojžíš se znovu objeví na scéně, když se připlete do situace, kdy Egyptané týrají hebrejské otroky. Mojžíš není ochoten jen tak tomu bezpráví přihlížet, a proto do děje zasáhne a jednoho Egyptana zabije. Projevuje tak svůj sociální cit a touhu po spravedlnosti. Touto událostí se však Mojžíšovi úplně změní život. Jeho poklidné období, kdy pobýval na egyptském dvoře, je u konce. Když se egyptský panovník dozvěděl, co Mojžíš provedl, žádal pro něj ten nejvyšší trest a tím je smrt. Mojžíšovi se však podařilo uprchnout do midijánské země. Zde se již podruhé projeví Mojžíšův sociální cit, když se na poušti zastane dívek midijánského kněze. Midijánské dívky, pak vše vypráví svému otci, který jim poté přikáže, aby muže přivedly. Mojžíš nalézá dočasné ubytování u midijánského kněze Jitra, který mu dokonce dá za ženu jeho dceru Siporu. Mezitím se situace Hospodinova lidu nemění k lepšímu, ba naopak: útlak stále roste. Hospodin však na svůj lid nezapomněl, ví o jeho situaci a plánuje mu pomoci.

Ve třetí kapitole Druhé knihy Mojžíšovy na scénu aktivně vstupuje Hospodin, který povolává svého služebníka Mojžíše. Tuto událost bychom pracovně mohli nazvat jako setkání u hořícího keře. Ve třetí kapitole se popisuje, jak se Bůh Mojžíšovi zjevil v plápolajícím ohni. Hospodin oslovuje Mojžíše a oznamuje mu, že tato půda je svatá. Bůh se mu představuje jako Bůh praotců tedy, Bůh Abrahama, Izáka a Jákoba. Hospodin oznamuje Mojžíšovi svůj plán na záchranu lidu v Egyptě, ve kterém Mojžíš sehraje klíčovou roli. Bude to právě on, kdo vysvobodí lid z egyptského útlaku. Mojžíšovi se ovšem do svěřeného úkolu nechce. Podává argumenty, kterými prokazuje, že na svěřený úkol není připravený. Je zcela zřejmé, že se Mojžíš odmítá vrátit do země, kde je na něj vydaný zatykač a kde mu hrozí smrt. Jeho „odmlouvání“ mu však neprojde. Hospodin mu poté oznamuje „prováděcí předpisy“ a seznamuje jej s tím, co ho ve svěřeném úkolu může potkat. A navíc Bůh Mojžíše vybaví znameními. Těmi jsou: malomocná ruka a hůl. Po příchodu do Egypta se má Mojžíš nejprve setkat s představiteli lidu a oznámit jim, že přišel vysvobodit Hospodinovy vyznavače z Egypta. Teprve poté povede jeho cesta k faraonovi, kterému má oznámit, že by Hebrejové chtěli jít obětovat do pouště svému Bohu.

Mojžíš odmlouvá, Bohu vysvětluje důvody, proč není schopen vykonat to, co je po něm žádáno. Jedním z jeho argumentů je, že není zdatným řečníkem. V této chvíli vstupuje na scénu další postava, kterou je Mojžíšův bratr Áron, ten bude s Mojžíšem spolupracovat při plnění

úkolu. Hospodin Árona pověřil do funkce mluvčího (proroka), i když mluvčím bude nakonec sám Mojžíš a Mojžíš souhlasí. Po krátkých přípravách spolu se svou rodinou opouští Midian a vydávají se do Egypta. Jednoho večera se rodina utáboří v poušti (konkrétní místo není sděleno). Na tomto místě přepadne Hospodin Mojžíše a chce jej zabít. Zde vidíme paralelu s první knihou Mojžíšovou, kde ve 32 kapitole Bůh napadne Jáka. Do boje však zasáhne Mojžíšova žena, díky které přežívá. Pro Mojžíše představuje tato událost zasvěcení do úkolu - konfrontace s vlastní smrtí jej má zbavit strachu. Po tomto incidentu probíhá cesta do Egypta již bez problému, v režii Hospodinově. Ted, už zbývá jen zasvětit Árona do jejich společného úkolu.

Od páté do dvanácté kapitoly Druhé knihy Mojžíšovy je popisováno, jak chodí Mojžíš k faraonovi se žádostí, aby Hospodinův lid propustil. Ve 2Moj 4,21 se dovídáme, ale že Hospodin faraonovi zatvrdí srdce, a proto je panovník nepropustí. Mojžíš sice opakovaně vyzývá faraona, aby svolil a lid propustil, ale faraon trvá na svém - lid za žádných okolností nepropustí. Mezitím nás biblický text (2Moj 5) informuje o narůstajícím nátlaku, který museli Izraelci snášet, a proto čím dál více úpěli k Hospodinu. Hebrejové nepřetržitě pracovali pro faraona, ten jim však už tak nelehkou práci ještě stěžoval tím, že jim neposkytoval materiál na stavbu. Kromě této vyčerpávající práce musel lid ještě shánět materiál, který potřebovali ke stavbě. Svoboda lidu se ale blížila. Mojžíš má oznámit lidu, že jejich prosby budou vyslyšeny a oni budou vysvobozeni. Dokonce 2Moj 6,7 uvádí výrok Hospodinův (formule smlouvy), který zní: „*Vezmu si vás za lid a budu vám Bohem. Poznáte, že já jsem Hospodin váš Bůh, který vás vyvede z Egyptské roboty.*“ Od sedmé do třinácté kapitoly se setkáváme následky, které má faraonovo odmítavé stanovisko k vyřešení situace. V ději dochází k postupnému ve vývoji v podobě Hospodinových činů, o kterých hovoříme jako deseti Egyptských ranách, zkažení vod, žáby, komáři, mouchy, dobytčí mor, vředy, krupobití, kobylky, temnota a zabití prvorozených.

Poslední egyptská rána zabití všech prvorozených je spojená s vyjitím lidu. Nyní se nacházíme těsně před cestou z Egypta. Mojžíš dostává poslední instrukce před samotným vysvobozením, které má Hebrejům jako obvykle přetlumočit. Vidíme zde, že Bůh to, co jeho vyznavači mají udělat jim, říká dopředu, aby se řádně připravili a pokud to udělají přesně podle Hospodina nařízení, tak přežijí. Každá z hebrejských rodin si má obstarat desátého dne prvního měsíce ročního beránka (samce, bez vady) a do čtrnáctého dne jej uchovávat doma. Pokud by se jednalo o malou rodinu, která by nedokázala celého beránka sníst, tak si má domů pozvat souseda, který by jí se snědením pomohl. Čtrnáctého dne beránka obětují (zabijí). Do misky si

odchytí krev, kterou mají poté označit svá futra dveří. Tímto označením pak bude Hospodin vědět, ve kterých domech bydlí jeho vyznavači a ty dveře v závěrečné pohromě přeskochí. Lid si má beránka upéci, ale než se pustí do jídla, tak by se měl obléci a připravit, protože, pak už na to nebude čas. Upečeného beránka si mají podle příkazu Boha sníst ve stoje tj. ve chvatu. Ve chvíli, kdy budou Hebrejové jíst, tak Hospodin bude konat své dílo a vždy přeskochí ty domy, kde na futrech jejich dveří uvidí tu krev. Příběh, který se váže na vyvedení s Egypta, pak bude obsahem slavení svátku pesach (svátek přeskochení).

Toto vyprávění silně rezonuje v podání prvního přikázání Desatera. Vhled do zkušenosti Izraelců nám umožňuje pochopit jaký význam Boží vyvedení z Egypta celou pro komunitu a jejího vyznavače má. Uvedení do kontextu Desatera slouží k lepšímu porozumění probírané látky při výuce. Příběh vede k pochopení toho, kdo je Hospodin, což je důležité při interpretaci prvního přikázání. Celá látka skýtá četné didaktické prvky. V hodinách náboženství je však třeba více, než jen děti seznamovat se situací, ve které se Izrael nacházel. Výklad by měl žáky vtáhnout do příběhu, nikoliv je jen a pouze informovat o minulé skutečnosti, u které jsme nebyli. Cílem je, aby si děti dokázaly celou událost představit. Žáci skrze vyprávění o vyjití z Egypta získají tyto informace: o útlaku, o povolání, o božím jménu, o moci výpovědí a činů Hospodina, o putování pouští, o svobodě, o uzavření smlouvy o modlářství apod.

2. Výklad Desatera podle zprávy z druhé knihy Mojžíšovy:

Desatero patří v naší kultuře k jednomu z nejznámějších textů Tanachu. V literatuře se můžeme setkat ještě s označením Dekalog. Dekalog je vyznavačský text, který popisuje specifický vztah mezi Bohem (tj. vysvoboditelem) a jeho vyvoleným lidem (tj. vysvobozenými). Rovněž je možno Desatero chápat jako projev milujícího Hospodina, který zachraňuje svůj, jenž se nacházel v nesnázích. S tímto textem se setkáme v Tóře²⁰ hned dvakrát a to ve druhé knize Mojžíšově 20,1 – 17 a v páté knize Mojžíšově 5,6 – 21. Desatero není jediný dubletní text Hebrejské bible. Další takovou zprávu zaznamenává pátá kniha Mojžíšova v 6 a 11 kapitole a jedná se o Šema J'Israel tj. vyznání výry „*Slyš Izraeli Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný*“ (srv. 5Moj. 6,4). V Tanachu se v souvislosti s Desaterem vyskytuje ještě text, který nazýváme Kultický dekalog (2Moj 34, 10 - 26). Oba jsou si podobné Dekalogu. Jiné podání Dekalogu nalézáme v Samaritánském Pentateuchu, který patří k nejužšímu kánonu.

²⁰ Slovo Tóra bychom z hebrejštiny mohli přeložit jako Zákon = řecky nomos. Výraz Tóra má funkci ukazatele směru, jedná se o rozcestník, na kterém každý Izraelita viděl „Země zaslíbená“, my křesťané „Království Boží“.

Tento kánon uznává pouze pět knih Mojžíšových a používal se v době, kdy byla živá samaritánská komunita²¹

Prof. Heller začíná svou studii o Desateru otázkou: „*Co je to Desatero? Je to zákon či jádro zákona?*“²² V této souvislosti můj učitel doc. Jiří Beneš definuje Desatero: „*Desatero je soubor znamení (příkázání), nového života vysvobozených, nového věku, Božího království*“²³ Desatero nám zjevuje, jak se Boží jednání promítá do života konkrétních Hospodinových vyznavačů. Obvykle ve spojení s Dekalogem hovoříme o zákoníku, ačkoliv jak uvádí prof. Heller, tak se v Tanachu tohoto výrazu neužívá ve vztahu k Desateru. Dekalog je posvátný text, který jak uvádí biblický text, vlastnoručně napsal Hospodin (srv. 2Moj. 31,18) a jedná se o přímou řeč Boha. Desky, na které Hospodin psal, dal Mojžíšovi (svému prostředníkovi). Jde o vyznavačský text, který Izraelité využívali a využívají při bohoslužbách. Tento biblický text byl zařazený do kontextu narativního vyprávění o vyvedení Izraele z Egypta.

Desatero vzniká po vyjití Izraele z Egypta, kdy Hospodin za velmi dramatických okolností předává Mojžíšovi na hoře Sínaj (Chóreb) desky. Dekalog od předání hraje ústřední roli v Izraelském svazu. „*Desatero je v Izraelském zákonodárném systému preambule*“²⁴. Mnozí starozákonní badatelé datují vznik Dekalogu až do doby královské a argumentují, tím, že Izraelské společenství bylo ve svých počátcích komunitou primitivní, ve které nemohlo být něco tak vyspělého vytvořeno. Někteří autoři ji spojují s vládou krále Jošiáše a jeho reformou, jiní se přiklánějí k době poexilní. Doc. J. Beneš ve své studii uvádí, že Dekalog, tak jak jej máme v Samařském Pentateuchu, by mohl být starší a tedy původnější oproti našemu znění, které předkládá Tanach, ačkoliv je obtížné jednoznačně stanovit, která z verzí je starší. „*Mladší podoba Desatera (v Tóře) vznikla patrně později krácením a úpravou verze delší, zachované v Samaritánském Pentateuchu*“²⁵ Petr Šandera ve své knize Základní texty duchovního života přichází z myšlenkou, že Desatero, tak jak ho máme zaznamenané v druhé knize Mojžíšově, bylo užíváno v jeruzalémské kněžské tradici a naopak text, jenž se nachází v páté knize Mojžíšově, používalo severoizraelské společenství.

²¹ Tématem samaritánského pentateuchu se u nás zabýval dr. A. Mikolášek.

²² HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 9, ISBN neuvedeno.

²³ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 10, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

²⁴ Tamtéž s. 11.

²⁵ Tamtéž s. 49.

Pro koho bylo Desatero sepsáno? Biblický text popisuje, kdo je adresátem Hospodinových slov. Čtvrté a desáté přikázání nám popisuje, že příjemcem Božího sdělení je muž (rolník), nikoliv žena. „*Text Desatera je formulován buď jako přímá řeč oslovující jedince muže nebo jako řeč vypravěče informující o jedinci ženě.*“²⁶ Lapidárně řečeno adresáti jsou Hospodinovi vyznavači (tj. Boží lid, ženy a muži). Jinými slovy, to co Bůh vlastní rukou napsal na desky smlouvy, bylo určeno pro jeho vyznavače, kteří s ním mají osobní zkušenost, kterou je Hospodinův zásah do jejich života. Boží lid zakouší Hospodinovo jednání, které jim naprosto změní jejich životy. Příjemci jsou ti, které Bůh vytahuje z místa, ve kterém nemají žádnou šanci na přežití. Z Egypta vysvobozený jen ten, který prožívá Hospodinův čin a je jím poznamenán. S těmi, které Bůh vysvobozuje z Egypta, poté uzavírá smlouvu. Slova Desatera tedy jsou určena těm, jimž Hospodin pomáhá dostat se z Egypta. V druhém přikázání je jakožto adresát slov Božích pojmenován ten, který Boha miluje a jeho přikázání střeží (srv. 2Moj. 20,6). Příjemci Hospodinových slov nejsou ti, který by aktivně vstupovali do děje (činili), ale ti, kteří nechávají konat Boha.

S jakými označeními se můžeme v souvislosti s Desaterem v přikázání setkat (desatero: deset slov)? Tento biblický text není v Hebrejské bibli označován pouhým výrazem Desatero. Hned v uvozovací větě Dekalogu (srv. 2Moj. 20, 1) se uvádí výraz „Slova“ „*hebr. haddbárím.*“²⁷ Pokud se v biblickém textu nachází pojem „Slova“, tak to může označovat Hospodinovy výroky. „*Slovo Hospodinovou*“ je použito pro celou řeč, kterou Bůh vede s Mojžíšem na hoře Sínaj. V 2Moj 34,1 se uvádí výrok Hospodinův, kdy si má Mojžíš znovu vytesat dvě kamenné desky, na které Hospodin poté napíše slova. V 5Moj 4,12 se zaznamenává Hospodinova řeč k Božím lidu, která je nazývána: respektive ve které je Dekalog označován slovem „Hlas“. V 2Moj 15,26 se sděluje Boží výrok, ve kterém mají Hospodinovi ctitelé „*naslouchat jeho přikázání a dbát na všechna jeho nařízení.*“ V uvedeném biblickém textu je kladen důraz na to, že lid slyšel slovo Hospodinovo, které je třeba, aby bylo uchováno i pro budoucí generaci tj. má být slyšeno i v budoucnu.

²⁶ Tamtéž s. 12.

²⁷ Tamtéž s. 14.

Dalším z možných označení Dekalogu, které nacházíme na stránkách Hebrejské bible je výraz „Smlouva“. Výraz Smlouva pochází z hebrejského slova „*b-rít*“²⁸, které je nejspíše odvozené z akadštiny „*birít = mezi*“.²⁹ Hebrejský pojen „*b-rít*“ je zřejmě derivát ze dvou hebrejských sloves, kterými jsou: „*b-r-h = volit, vybírat, jíst*“³⁰ nebo „*b-r-r = tříbit, přechášťovat, zašpičatit*“³¹ V češtině překládáme hebrejský výraz „*b-rít*“ pojmem smlouva, která označuje řád stanovený Hospodinem pro jeho vyvolen lid. Hospodin uzavírá smlouvu s vyvedenými na základě vlastního rozhodnutí. Desatero je pak text, ve kterém je popisován vztah mezi Božím lidem a Bohem, který vzniká z Hospodinovy vůle. Izraelité Hospodinovu smlouvu bytostně zakouší a jsou smlouvou doslova poznamenáni. Touto smlouvou vstoupil Bůh do života svých vyznavačů (či přesněji: svým vyznavačům) a tímto zásahem dochází k změně v životě každého jednotlivého příslušníka komunity božního lidu. V Biblickém textu je ustanovení (uzavření) smlouvy popisována slovesem „*k-r-t = řezat*“³². S pojmem řezat se v této souvislosti setkáváme např. ve dvou textech Druhé knihy Mojžíšovy a to ve 34,10 (Kultický dekalog) a ve 34,27.

Identifikace deseti slov s výrazem Smlouva se nachází v Tanachu na mnohých místech. V První knize Královské se ve spojitosti s králem Šalamounem užívá pro Dekalog výrazu smlouva (1Kr 9,21: „*Připravil jsem tam místo, pro schránu, v níž je Hospodinova smlouva, kterou uzavřel s našimi otci, když je vyvedl z egyptské země.*“) Ve 2Moj 34,28 vypravěč popisuje, že Mojžíš strávil na Boží hoře 40 dní a nocí a po tuto dobu „*psal na desky slova smlouvy, desatero přikázání*“. Další zmínku popisuje 5Moj 4,13: „*Oznámil vám svou smlouvu, kterou vám přikázal dodržovat, desatero přikázání*“. Desatero je text, který se úzce pojí s tzv. sinajskou perikopou, kde jde o smlouvu mezi Bohem a jeho vyvoleným lidem. Jinými slovy: adresáty (účastníky) Boží smlouvy je celý Izraelský lid. Sinajská smlouva se pojí s vydáním desek deseti slov. V poslední kapitole knihy Jozue ve 24 kapitole nás pak biblický text informuje o veřejné ratifikaci Hospodinovy smlouvy s vyvedenými.

Výraz Desatero přikázání se používá na základě dělení jednotlivých přikázání na deset částí. V hebrejštině se označuje desatero přikázání slovem „*aseret haddbárin = řecky*

²⁸ BENEŠ, Jiří, Hospodinova smlouva ve Starém zákoně. In: *Teologická reflexe*, v Praze, Vydavatel: Univerzita Karlova – Husitská teologická fakulta, 2006, roč. 77, s. 3 -7, ISBN 1211 -7617,

²⁹ Tamtéž s. 3.

³⁰ Tamtéž s. 3.

³¹ Tamtéž s. 3.

³² Tamtéž s. 3.

*dekalogoi*³³. V Páté knize Mojžíšově je možno se setkat s identifikací Dekalogu s deseti slovy např. 5Moj 4,13: „*Oznámil vám svou smlouvu, kterou vám přikázal dodržovat desatero přikázání*“. Dále 5Moj 10,4: „*I napsal na desky desatero přikázání...*“. Druhá kniha Mojžíšova nás informuje, že Mojžíš má na rozkaz od Hospodina napsat „tato slova,“ kterými jsou desatero božích přikázání (srv. 2Moj 34,27 – 28). Obvykle se ve spojení s Desaterem hovoří o deseti slovech. Nicméně je velmi problematické ztotožňovat Dekalog s deseti slovy, protože jak nám ukazuje vlastní biblický text, tak Desatero obsahuje šest přikázání, která mají více než jedno slovo. Avšak i ta přikázání, která v jsou v českých biblích překládána jako jednoslovná, tak v hebrejském textu se skládají ze slov dvou, protože „*hebrejská záporka je totiž samostatným slovem*“³⁴

Ve Druhé knize Mojžíšově se můžeme setkat s dalším označením Desatera. Zde je Dekalog nazývá výrazem „*zákon a přikázání*“ (srv. 2Moj 24,12: „*Dám ti kamenné desky zákon a přikázání, která jsem napsal, abys jim vyučoval*“). Výraz přikázání pochází hebrejského slova „*micva*“³⁵. V Páté knize Mojžíšově se o Desateru hovoří jako o jednom přikázání Hospodinově, jak vyplývá z výroku v 5Moj 6,1. V Hebrejské bibli je možno se setkat s četným výskytem slova přikázání. První kniha Mojžíšova nás informuje o poslušnosti Abrahama vůči Bohu a používá výrazu „*nařízení a zákony*“ (srv. 1Moj 26,5). Dále pojmem přikázání nacházíme ve Čtvrté knize Mojžíšově, kde není slovo přikázání myšleno pouze na Dekalog, nýbrž na všechny výroky Hospodinovy.

V Páté knize Mojžíšově se o Desateru hovoří jako o „*nařízení a právu = hebr. hachuqqim v -hammišpatim*“³⁶, ale tyto výrazy v Páté knize Mojžíšově se nevztahují jen na Dekalog. Další texty v Páté knize Mojžíšově taktéž používají spojení nařízení a práva. Například v 5Moj 6,20 – 21 je výrok adresovaný synovi, kdy má otec má synovi předávat svědectví, které zažil a tím jest Hospodinův čin vysvobození z Egypta. Z Druhé knihy Mojžíšovy se dovidáme, že Desatero je text, který osobně napsal Hospodin na dvě kamenné desky. V Páté knize Mojžíšově s se s výrazem desky smlouvy setkáváme a to v 5Moj 9,9: „*... abych přijal kamenné desky, desky smlouvy, kterou s vámi Hospodin uzavřel...*“.

³³ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 16, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

³⁴ Tamtéž s. 16.

³⁵ Tamtéž s. 17.

³⁶ Tamtéž s. 17.

Také ve Druhé knize Mojžíšově se objevuje pojem „desky svědectví“: (2Moj 31,18): „...dal mu dvě desky svědectví, byly to kamenné desky psané Božím prstem“. Kamenné desky označujeme hebrejským pojmem = „*luchot haberit*“³⁷. Ve starověku tehdejší vládci taktéž zaznamenávali zákonná ustanovení obvykle na stélách. Nejčastěji se setkáváme se slunečním bohem, který panovníkovi sděloval konkrétní zákony. Pro příklad lze uvést krále starobabylonské říše Chammurapiho, který na základě osobní zkušenosti se slunečním bohem Šamašem, jenž se mu zjevil ve snu, nechal vytesat na dioretovou stélu zákoník. Tímto aktem zaznamenal kolující ústní tradici a vytvořit zákoník, jímž lidem uspořádal a zjednodušil život. Chammuraphi stejně jako Mojžíš je povinen lidem zákoník lidem tlumočit.

Biblický text nás ovšem informuje, o tom, že Desatero bylo sepsáno dvakrát. Nejprve Mojžíšem, který prvé desky roztránil. V Druhé knize Mojžíšově je popisována Hospodinova řeč s Mojžíšem. 2Moj 34,1: „*Vytesej si dvě kamenné desky jako ty první, já na ty desky napíšu slova, která byla na prvních deskách, jenž si roztránil.*“ Jak vyplývá z citátu, tak i na druhých deskách byl Dekalog. Můžeme si pokládat otázku, stálo-li na druhých deskách totéž co na prvních. Skutečnost, že by na druhých deskách napsal Hospodin něco úplně jiného, vylučuje Pátá kniha Mojžíšova. Zde mluví Mojžíš k lidu a informuje lid o výroku Hospodinově (srv. 5Moj 10,1 – 4: „... *I napsal na desky totéž, co bylo napsáno poprvé, desatero přikázání...*“). Zmiňovaný biblický text není tedy (Desatero) na stránkách Tanachu jednotně nazývaný.

2.1. Obdržení Desatera, podle zprávy z Druhé knihy Mojžíšovy:

Darování Dekalogu je v Hebrejské bibli spojené s vyprávěním o vyvedení Izraelitů z Egypta. „*Literární projekt Druhé knihy Mojžíšovy má své těžiště v takzvané Sínajské perikopě, tedy v rozsáhlém Hospodinově výroku, jímž je zakládána smlouva s Izraelem.*“³⁸ Bůh daroval svému lidu skrze Mojžíše desky smlouvy. Dekalog obdržel Mojžíš na posvátné hoře zvané Sínaj (Chóreb). V Druhé knize Mojžíšově 19. kapitole Hospodin udílí před vydáním Desatera Mojžíšovi pokyny, které má sdělit Izraelskému lidu, jimiž se mají vyznavači řídit. Ve 2Moj 19, 16 – 19 je Hospodinova řeč doprovázena velmi dramatickými okolnostmi. V biblickém textu se v souvislosti hovoří o hřmění, blýskání, těžkém oblaku, kouři, hluku a chvění. Hospodin znovu vysílá Mojžíše z hory, aby ještě jednou varoval lid před svévolným vstupem na boží horu

³⁷ VYMĚTALOVÁ – HRABÁKOVÁ Eva, ROUBALOVÁ Marie, BUTA Tomáš, Mojžíš a Miriam průvodci ke svobodě, Prameny – výklady – kázání, 1. vyd., Praha, Církev československá husitská, 2019, s. 33, ISBN 978 – 80 – 7000 – 155 – 4.

³⁸ BENEŠ, Jirí, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 28, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

(srv. 2Moj 19,21: „*Hospodin Mojžíšovi řekl: Sestup a varuj lid, aby se nikdo nepokoušel proniknout k Hospodinu ve snaze ho uvidět*“).

O obřadu uzavření smlouvy nás informuje Druhá kniha Mojžíšova ve 24 kapitole. Akt prezentace smlouvy je v Tanachu velmi důkladně popsán. Podobně v 1Moj 15 Bůh stvrzuje smlouvu s Abramem, i zde máme zprávu o obřadech spojených se smlouvou podrobně zaznamenanou. Hospodin ovšem uzavírá smlouvu i se svým lidem, a proto se Mojžíš vydává k Bohu, aby od něj přijal kamenné desky, na kterých Bůh vlastní rukou napsal jednotlivá přikázání. Odevzdání smlouvy lidu je ve 2Moj 24. kapitole popisováno v několika krocích. Ve 2Moj 24,3 má Mojžíš za úkol tlumočit Hospodinova slova lidu, na která oni reagují souhlasem a vyznáním. Dále následuje ve 2Moj 24,4 zápis všech slov (i Desatero), která Mojžíši sdělil Bůh. V témže verši je popsána stavba oltáře a dvanácti posvátných sloupů. Třetím krokem je podle 2Moj 24,5 obětování býčků Bohu. Podle 2Moj 24,6 je třeba „*zachycení krve z obětí, pokropení oltáře krví*“³⁹. Ve 2Moj 24,7 předčítá Mojžíš Izraelitům z Knihy smlouvy a oni opět v této souvislosti již po druhé vyjadřují nad slyšením souhlas a vyznání. 2Moj 24,8 nás informuje o pokropení Hospodinova lidu krví z obětí, což symbolizuje uzavření smlouvy s Bohem. Dochází zde k aktu zástupné oběti tj. býčci byli obětováni za lid a tímto činem se jejich životy dostaly na zpět k Bohu. V hebrejském textu se užívá pro uzavření smlouvy výrazu: „*řezání smlouvy*.“

Takto dochází k uzavření smlouvy mezi Hospodinem a jeho lidem. Druhá kniha Mojžíšova nás informuje o tom, že Hospodin opět volá Mojžíše na Sínaj, aby přijal od Hospodina kamenné desky „*zákon a přikázání*“ (srv. 2Moj 24,12: „*Hospodin řekl Mojžíšovi: Vstup ke mně na horu a pobud' tam. Dám ti kamenné desky zákon a přikázání, které jsem napsal, abys jim vyučoval*“). Ve Druhé knize Mojžíšově jsou posluchači v souvislosti s darováním desek několikrát upozorněni na jejich nadpřirozený původ (např. 2Moj 31,18, 32,16 a 24,12). Desky jsou totiž po obou stranách popsány samotným Bohem. Přesto Mojžíš ve vzteku desky roztříštil (srv. 2Moj 32,19: „*...vzplanul hněvem, odhodil desky a pod horou je roztříštil*“), když si Izraelci odlili býčka (srv. 2Moj 32,4: „*..., připravil formu a odlil z toho sochu býčka. A oni řekli: To je tvůj bůh, Izraeli, který tě vyvedl z Egyptské země.*“). Mojžíš je pak Hospodinem vyzván k tomu, aby si podruhé desky znovu vytesal a Bůh je poté sám popíše (srv. 2Moj 34,1: „*Vytesej si dvě kamenné desky jako ty první, já na ty desky napíšu slova, která*

³⁹ Tamtéž s. 28.

byla na prvních deskách, jenž si roztránil“). Darováním desek je nakonec smlouva s lidem uzavřena.

2.1.1. Můžeme se setkat s různými způsoby dělení Desatera na deset přikázání:

1. Prvý způsob jak dělit přikázání zastává židovská komunita,
2. Druhé řešení jak dělit přikázání používá Římskokatolická církev,
3. Třetí církve protestantské a pravoslavné.

2.1.2 Desatero přikázání podle druhé knihy Mojžíšovy (20, 1 – 17) vlastní překlad:

1. *„Já, Hospodin tvůj Bůh, jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.“*
2. *„Není pro tebe Bůh mimo mne. Neděláš si sochu ani jiné zpodobení. Neklaníš se ani nesloužíš ničemu, protože Já Hospodin tvůj Bůh, Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mně nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mně milují a má přikázání zachovávají.“*
3. *„Neneseš jména Hospodina, svého Boha nadarmo, protože Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména nesl nadarmo.“*
4. *„Pamatuj na den šabat, že ti má být svatý. Šest dní sloužíš a činiš všechno své poslání. Ale sedmý den je šabat pro Hospodina, tvého Boha. Nečiniš žádné své poslání ani ty, ani tvůj syn a tvá dcera, ani tvůj otrok, ani tvá otrokyně, ani tvé dobytče, ani tvůj host, který žije v tvých branách, protože v šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“*
5. *„Cti otce i matku svou, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.“*
6. *„Nezabíjíš.“*
7. *„Nesmilníš.“*
8. *„Nekradeš.“*
9. *„Neodpovídáš svému bližnímu křivé svědectví.“*
10. *„Nedychtíš po domě své bližního. Nedychtíš po ženě svého bližního, ani po jeho otroku, ani po jeho otrokyni, ani po jeho býku, ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.“*

2.2. První přikázání:

2Moj 20,2 „*Já, Hospodin tvůj Bůh, jsem tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“ . Jedná se o přímou řeč samotného Boha. Doc. J. Beneš se domnívá, že se jedná o vůbec nejdůležitější sdělení celého Tanachu. Pro svou úvahu uvádí celou řadu argumentů jako například to, že se první přikázání v celé Hebrejské bibli vyskytuje na 100 krát. V úvodním přikázání se nám představuje Bůh jako ten, kdo zachraňuje ty, které si vyvolil. V prvním přikázání se setkáváme s dvěma formulemi: „*Hospodin je Bůh*“ a „*vyvádím tebe*“. „*Formule jsou krátké samostatné autoritativní a vyznavačské výroky o Bohu – jakési nejstarší věroučné formulace.*“⁴⁰ Věta „*Já Hospodin Bůh tvůj*“ v literatuře nejčastěji nazývána jako „*formule sebezjevení*“ (taktéž se můžeme setkat s „*formulí sebezjevení*“). Druhá formule „*vyvádím tebe...*“ bývá označována pojmem „*formule vysvobození*“ (rovněž „*formule exodu*“⁴¹). V prvním přikázání na formuli sebezjevení přirozeně navazuje formule vysvobození. Formule sebezjevení bychom mohli nalézt i mimo Pentateuch V Hebrejské bibli ji spatřujeme na mnohých místech (např. 3 Moj 11,44, 3 Moj 18,2, Ez 20,5, Iz 45,5). Formule vznikala nejspíše již ve starověkém Izraeli a Hospodinovi vyznavači si pomocí ní připomínali činy Boha (včetně vyvedení z Egypta).

2.2.1. Formule sebezjevení:

„*Já Hospodin tvůj Bůh*“. V citované větě nacházíme dvě substantiva: proprium Hospodin (vlastní jméno) a apelativum Bůh, což je obecné označení. Pod těmito substantivy je Bůh u svých vyznavačů znám. Jako ten, který je neustále se svým lidem za vše okolností (ať, už se jedná o minulost, přítomnost, či budoucnost). Uvedenou formuli je možno spatřit na mnohých místech Tanachu. Jen v samotném Dekalogu bychom ji mohli napočítat celkem čtyřikrát a to ve: 2Moj 20,2., 2Moj 20,5., 2Moj 20,10., 2Moj 20,12. „*Formule sebezjevení obsahuje základní zvěst (ohnisko) Tenaku, kterou lze shrnout do vyznání Hospodin je Bůh*“⁴². Pro Izraelce to znamená: Skrze toto starozákonní vyznání se nám Hospodin představuje jako ten, se kterým jsme měli zkušenost, když nás vysvobodil z Egypta. Byl to právě Hospodin a nikdo jiný, kdo nám pomohl z problémů. Rovněž je ovšem možno tuto formuli chápat jako zprávu o přemožení jiných božstev kenaanských o vítězství Hospodinově.

⁴⁰ Tamtéž s. 51.

⁴¹ Köckert Matthias, Die Zehn Gebote, vyd. 2, München, 2013, ISBN 978-3-406-53630-4.

⁴² BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 52, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

První, co lze v Desateru číst je, osobní zájmeno „Já“ = „hebr. *anóki*“⁴³. Výraz „Já“ v prvním přikázání označuje subjekt (podmět) jednání, kterým je ten, jenž má moc vytahovat z průšvihů. Na druhé straně bývá pojem „Já“ chápán ve smyslu já člověk, který jsem vytažený z Egypta. V první přikázání se proto úmyslně do posluchačovy pozornosti dostává osobní zájmeno „Já“, které ovšem odkazuje na Hospodina. První, co tedy Boží lid slyší, je zájmeno „Já“. Jelikož vyvedením z Egypta dochází ke změně identity člověka, ztrácí tento vlastní „já“ tzn. jeho „já“ se stává Bůh. Já jednotlivce, který zakusil Boží čin, jakoby „zmizelo“. Už tedy nerozhoduje jeho „já“, ale to „Já“, se kterým on má osobní zkušenost. Příčinou toho, jak jednotliví Hospodinovi vyznavači jednají (resp. nejednají) pak není jejich vlastní vůle, nýbrž Bůh, který je vysvobodil z Egypta. V prvním přikázání o sobě Hospodin vypovídá výrazem „Já“. Nicméně jeho lid ho zná také díky činu, kterým se jim zapsal do života. První přikázání, ba celý Dekalog je tedy výpovědí o Hospodinově činu, který boží lid zakouší.

2.2.2. Formule vysvobození:

Formulace „*Bůh tvůj*“ (rovněž „*Tvůj Bůh*“) evokuje smlouvu, kterou Bůh uzavřel s těmi, které vyvedl z Egypta. Formulaci smlouvy najdeme například ve 3 Moj 26,12: „*Budu procházet mezi vámi a budu vám Bohem a vy budete mým lidem.*“ Ve formuli vysvobození se Bůh Izraelcům představuje výrazem „*Bůh tvůj*“, který současně vypovídá o vztahu Boha a jeho lidu. Boží lid formuli „*Bůh tvůj*“ velice dobře rozumí, protože Bůh to, co o sobě vypovídá, taktéž dosvědčuje, a to událostí - vysvobozením z Egypta, kterou každý v lidu osobně zakouší. V Prvním přikázání se vyskytuje formule sebezjevení, která popisuje, kdo je subjektem (podmětem) jednání. Na tuto formuli navazuje vysvětlující formule vysvobození, jenž popisuje akt vyvedení Izraelitů z Egypta. „*Obě formule pak společně ohlašují, že Bůh jedná současně uvnitř i vně.*“⁴⁴ Obě již zmiňované formule bychom vyjma prvního přikázání mohli nalézt ještě ve čtvrtém přikázání (zde ve zkrácené podobě).

Pro výraz „vyvedl jsem tě“ se v hebrejštině používá sloveso „*j-c-a*“⁴⁵ („*jáca Hif*“⁴⁶), který prof. Heller překládá „*doslova: způsobil jsem tvé vyjit, způsobil jsem to, že jsi vyšel*“⁴⁷. Při četbě Tanachu se s tímto tvarem velice často setkáváme. Velmi často na Hospodinův čin

⁴³ Tamtéž s. 55.

⁴⁴ Tamtéž s. 58.

⁴⁵ BENEŠ, Jiří, Hospodinova smlouva ve Starém zákoně. In: *Teologická reflexe*, v Praze, Vydavatel: Univerzita Karlova – Husitská teologická fakulta, 2006, roč. 77, s. 30, ISBN 1211 -7617 30

⁴⁶ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 25, ISBN neuvedeno.

⁴⁷ Tamtéž s. 25.

vysvobození z Egypta. První přikázání nás seznamuje s historickou událostí, ze které vyplývá následující: kdo, kde a pro koho Bůh jedná. Zde Bůh jedná ve prospěch svých vyznavačů.

V úvodním přikázání je také popisováno odkud Bůh vyvádí své věrné. Místo, ze kterého Bůh vysvobozuje své vyznavače, se nazývá Egypt hebr. Micrajim (více o problematice v úvodu práce). S toho pak vyplývá, že „*formule vysvobození je tedy kerygmatická (zvěstná) zkratka pro jakoukoli existenciální zkušenost s Hospodinovým jednáním, to znamená pro záchranu ze smrti.*“⁴⁸

Celé první přikázání nesmí být chápáno jen jako pouhá zpráva o minulém činu, který se kdesi a kdysi dávno stal, ale jedná se o výpověď o Bohu a jeho pomoci vyznavačům, kteří se nacházeli v naprosto neřešitelné situaci (Egypt), ze které neměli možnost se samostatně dostat. Prvním přikázání nás učí, že jediným východiskem z této bezvýchodné situace nejsme my sami a ani naše vlastní jednání, nýbrž jen a pouze Hospodin a jeho aktivita vůči nám. Na základě činu, který popisuje formule vysvobození, se očekává, že Hospodinův vyznavač bude žít tak, jak popisují jednotlivá přikázání Dekalogu. Pak to, jak boží lid žije, je následek toho, že Bůh do jejich života vstoupil. Lapidárně bychom mohli říci, že jednotlivá přikázání, která jsou formulována v Desateru, popisují následek vstupu Hospodina do života jeho lidu. Cílem jednotlivých přikázání v Desateru je uvést výčet důsledků a ukázat, jak vypadá život po zásahu Boha. Úvodní přikázání nás konfrontuje příčinou toho, že život Božího lidu je odrazem aktivity Hospodina.

S prvním přikázáním je možno se setkat ve všech třech částech Hebrejské bible, což jeho význam ještě násobí. Před vydáním Desatera pozorujeme v rozhovorech mezi Bohem a Mojžíšem náznaky úvodního přikázání. Jednotlivé odkazy na první přikázání tvoří kontext, ze kterého je možno vypořádat, jak zmiňované přikázání postupně vznikalo až do podoby, ve které jej známe z Dekalogu. „*První přikázání vznikalo v Hospodinově komunikaci s Mojžíšem.*“⁴⁹ Nicméně základ úvodního přikázání tvoří slova z První knihy Mojžíšovy, která Hospodin dřív sdělil Jákobovi (srv. 1Moj 46, 4. „*Já sestoupím do Egypta s tebou a já tě také určitě vyvedu.*“). Také Josef ještě před svou smrtí odkazuje výrokem na svého otce a znovu jej (výrok) připomíná svým bratrům (srv. 1Moj 50,24: „*Potom Josef svým bratrům řekl: Já*

⁴⁸ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 62, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁴⁹ Tamtéž s. 64.

umírám, ale Bůh vás jistě navštíví a vyvede vás odtud ze země, kterou přísězně slíbil Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi“). Slova řečená Mojžíšovi sice byla ozvěnou slov řečených Jákobovi a zopakovaných Josefem, ale na slova, která promlouval Hospodin k Jákobovi, neboli odkazují na Abrahamův dialog s Bohem. (Viz. 1Moj 15,7: „*A řekl já jsem Hospodin, já jsem tě vyvedl z Kaldejského Uru, abych ti dal do vlastnictví tuto zemi.*“) A to proto, že Hospodin Abrahama nevyvádí z Egypta, nýbrž z Uru Kaldejského.

I na začátku Druhé knihy Mojžíšovy je možno se setkat se zprávami o vyvedení. První Hospodinův výron bychom našli ve 2Moj 3,8: „*sestoupil jsem, abych jej vysvobodil z moci Egypta a vyvedl jej z oné země dobré a prostorné, do země oplývající mlékem a medem na místo Kenaanců, Chetjců, Emorejců, Perizejců, Chivjců a Jebúsejců*“. V citovaném výroku se rovněž nachází formule vysvobození. Nicméně zde má odlišnou podobu, než s jakou se setkáváme v prvním přikázání Desatera. V tomto konkrétním textu je Hospodinův čin popisován dvěma slovesy: „*vysvobodit hebr. n – c – l a vytáhnout vzhůru hebr. a – l – h*“⁵⁰. Druhý výrok o vysvobození se nachází 2Moj 3,10: „*nuže pojd', pošlu k tě k faraonovi a vyvedeš můj lid, Izraelce z Egypta.*“ Zde již po druhé mluví Bůh ke svému služebníkovvi (Mojžíš). Na tomto místě je použitý rozkazovací způsob „*vyved'* (hebr. *j – c – a*⁵¹“). Rozkazovací způsob v tomto textu slouží jako výzva pro Mojžíše a upozorňuje na mimořádnou naléhavost celé situace, ve které Mojžíš sehrává klíčovou roli. Bůh jej zde vyzývá ke splnění úkolu a pověřuje vyvedením Izraelců z Egypta. Mojžíš tedy sám lid vyvádí. V tradici je mu to rovněž i připisováno. Jak uvádí 1S 12,8: „*Když Jákob přišel do Egypta a vaši otcové úpěli k Hospodinu, Hospodin poslal Mojžíše a Árona a ti vedli vaše otce z Egypta a usadili je na tomto místě.*“

Vyvedením Izraelitů z Egypta je pověřený Mojžíš, který se ovšem zadanému úkolu vzpouzí. Má obavy, zda je schopen se svěřené povinnosti zhostit. (2Moj 3,11: „*Kdo jsem já, abych šel k faraonovi a vyvedl Izraelce z Egypta?*“) Nakonec však souhlasí, a následuje série Hospodinových výroků, jimiž Bůh znovu Mojžíšovi oznamuje, že vysvobodí lid z Egypta. Spolupráce Hospodina a Mojžíše proběhne ruku v ruce (2Moj 3,12). Nicméně vše bude realizováno přesně tak, jak to chce sám Bůh. V následujícím verši je Mojžíš Hospodinem instruován. Bůh ho připravuje na to, co má říkat. 2Moj 5,23 se pak Mojžíš modlí k Hospodinu. Vidí totiž, jaká je situace jeho lidu. Ta se nikterak nelepší. Ba naopak, je to čím dál horší. Hospodinova reakce na Mojžíšovu modlitbu je však okamžitá. Mojžíš je ujištěn, že

⁵⁰ Tamtéž s. 64.

⁵¹ Tamtéž s. 64.

vysvobození proběhne, znovu jej Bůh odkazuje na smlouvu, kterou uzavřel s Abrahamem (viz 1Moj 15,7 + 2Moj 6,4 – 5: „*Ustanovil jsem s nimi také svou smlouvu, že jim dám kenaanskou zemi, zemi jejich putování, kde pobývali jako hosté. Rovněž uslyšel stenání Izraelců, které si Egypťané podrobili v otroctví, a rozpomenul jsem se na svou smlouvu.*“).

Velice zajímavý je text, který se nachází ve 2Moj 6,6, neboť se nápadně podobá prvnímu přikázání Desatera (srv. 2Moj 6,6: „*Proto řekni Izraelcům: Já jsem Hospodin. Vyvedu vás z egyptské roboty, vysvobodím vás z vašeho otroctví a vykoupím vás vztaženou paží a velkými soudy*“). V této kapitole je formule sebezjevení, totožná s tou z prvního přikázání Desatera (srv. 2Moj 6,7: „*Vezmu si vás za lid a budu vám Bohem. Poznáte, že já Hospodin váš Bůh, který vás vyvede z egyptské roboty.*“). Z tohoto výroku vyplývá, že s vyjitím úzce souvisí poznání (osobní zkušenost) Hospodina, který pomáhá v nouzi. Sdělení, se kterým zde setkáváme, je vystaveno na principu teze a argumentu⁵²: „*argument zdůvodňující předchozí tvrzení, tedy smluvní formuli: skutečnost, že Izrael patří Bohu, a ten kdo jej vyvádí, je jejich Bůh.*“⁵³ Zmiňovaná formule byla nejprve vyřčená Bohem následně i Mojžíšem a poté i vypravěčem a to ve 2Moj 6,13: (tzn., že je tři krát zdůvodněna) „*Ale Hospodin Mojžíšovi a Áronovi domluvil a dal jim příkazy pro Izraelce i pro faraóna, krále egyptského, aby připravili odchod z egyptské země.*“ Z výroku jasně vyplývá, že Mojžíš již aktivně pracuje na svém úkolu. K formuli vysvobození se rovněž váže ustanovení svátku pesach (instrukce ke slavení pesachu nalézáme v 2Moj 12).

Před vydáním Desatera se setkáváme ještě s jedním (posledním) Hospodinovým výrokiem, který souvisí s vyvedení z Egypta a to v 2Moj 19,4: „*Vy sami jste viděli, co jsem učinil Egyptu. Nesl jsem vás na orlích křídlech a přivedl vás k sobě.*“ Tento Hospodinův výrok je předzvěstí klíčového sdělení celého Tanachu, které je zformulováno v prvním přikázání Desatera.

V hebrejské bibli nacházíme texty, ve kterých o sobě Bůh mluví pomocí zoomorfismu, jako o zvířeti, jako o orlu, který nese na svých křídlech ty, jež si vyvolil. Výraz nést je použitý pro vysvětlení toho, jak se lid dostal z místa, ve kterém neměl žádnou šanci na přežití. Jediná možnost, jak opustit Egypt a zůstat živý, je let na orlích křídlech. Texty s podobnou tematikou

⁵² Argument se obvykle používá, když chci, aby teze byla srozumitelná. Tj. argument je vysvětlením a současně zdůvodněním teze.

⁵³ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 66, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

máme například v: Oz 11,1 a 5Moj 32,11 – 12: „*Jako bdí orel, nad svým hnízdem a nad svými mláďaty se vznáší, svá křídla rozprostírá, své mládě bere a na své peruti je nosí, tak Hospodin sám ho vedl, žádný cizí bůh s ním nebyl.*“ V druhé části citovaného textu je popisováno, co se stane, když nás Bůh vysvobodí. Hospodinovým činem dochází k tomu, jak uvádí druhá kniha Mojžíšova, že si nás Hospodin zavolá k sobě.

Hospodinův výrok v 2Moj 19,4 – 6 „*předem ohlašuje (předjímá), na jakém principu bude založena (postavena) struktura Desatera.*“⁵⁴ Hospodin zde sděluje svým posluchačům, to, co by měli vědět, jak a podle čeho mají žít. Pro Hospodina je důležité, aby Izraelité věděli, že na to, co jim Bůh říká, nesmí zapomenout. Rovněž je jejich povinností to předávat i svým dětem (synům) tj. budoucí generaci. Existence božího lidu je závislá výlučně jen na Hospodinu, neboť právě jen Bůh určuje, zda jeho lid přežije či nikoliv. A Hospodinův lid je jen ten lid, který chápe, kdo je Bůh a co pro ně dělá (mají s ním svoji osobní zkušenost), což ostatně předpokládá i Hospodin. Po vyvedení z Egypta patří lid Bohu tj. oni jsou v jeho vlastnictví (viz např. 3Moj 26,12 a 3Moj 22,32 -33).

Všechny tři starobylé vyznavačské formule tj. formuli sebezjevení, formuli vysvobození a formuli darování nacházíme již v 1Moj 15,7. Tyto tři zmiňované formule budou v pozdější tradici sloužit jako připomínka Hospodinova činu. Můžeme mluvit o tzn. „kolektivní zkušenosti a kolektivní (sociální) paměti“ božího lidu. Formuli darování lze nalézt i v pátém přikázání Desatera. Leč v Abrahamově příběhu (1Moj 15,7) je popisováno, že Bůh vyvádí Abrahama z Uru Kaldejského a nikoli z Egypta. Přesto lze hledat spojitost Hospodinova výroku v První knize Mojžíšově s prvním přikázáním Desatera. První podobností, kterou zde vidíme je kontext, který se nápadně podobá vysvobození a rovněž je zde uzavírána smlouva. Příběh, který zaznamenává První kniha Mojžíšova, vykazuje určité podobnosti s tím, který máme v Druhé knize Mojžíšově. Hospodin ve Druhé knize Mojžíšově vysvobodí lid z Egypta. Je to již podruhé, kdy Bůh někoho vyvádí. Poprvé Abraháma z Uru a v našem případě (podruhé) Izraelity z Egypta. Součástí Druhé knihy Mojžíšovy před darováním Dekalogu na Sínaji je dvanáct Hospodinových výroků, jenž se týkají exodu. Pokud k těmto dvanácti výročkům připočteme ještě, ten, který je v 1Moj 15,7, tak výsledný počet bude třináct. Všech dvanáct vyjádření pojí společná tematika vyvedení Izraelitů z Egypta. První přikázání tedy popisuje naplnění Hospodinových slov, která jsme slyšeli z předcházejících dvanácti tvrzení.

⁵⁴ Tamtéž s 69 – 70.

2.3. Druhé přikázání:

2Moj 20,3 – 6: „Není pro tebe Bůh cizí (cizích) mimo mne. Neděláš si sochu ani jiné zpodobení. Neklaníš se ani nesloužíš ničemu, protože Já Hospodin tvůj Bůh, jsem Bůh žárlivě milující. Stíhám vinu otců na synech do třetího i čtvrtého pokolení těch, kteří mně nenávidí, ale prokazují milosrdenství tisícům pokolení těch, kteří mně milují a má přikázání zachovávají. (Doslova na moje přikázání se soustředí.)“

Mnozí badatelé se domnívají, že druhé přikázání navazuje na úvodní (první) přikázání. Dokonce vyvstávaly názory, že druhé přikázání je pouhým rozšířením prvního. Nicméně tento názor se neprosadil. Obdobně jako první přikázání je i druhé přikázání Hospodinova přímá řeč. Zmiňované přikázání je vystavěno na principu teze a argumentu. Komu je druhé přikázání určeno? Druhé přikázání je adresováno stejně jako to první již Hospodinovým vyznavačům tedy těm, kterým Bůh vstoupil do života tím, že je vysvobodil z Egypta. Jinými slovy jsou to ti, se kterým Hospodin uzavřel smlouvu na Sinaji. Druhé přikázání je možno pracovní rozdělit na dvě části. V úvodní se setkáváme se čtyřmi zápornými imperfekty, kterými jsou: „*neexistuje, nečiníš – neděláš, neklaníš, nesloužíš*“⁵⁵. Tato zmiňovaná imperfekta představují tezi a jsou cílena Božím lidem. „*Druhá část (oddělena spojkou protože) pojednává o Bohu, o Hospodinově jednání*“⁵⁶ představuje argument.

V českých překladech je obvykle použitý výraz „*nebudeš mít*“. Tento překlad není zcela vhodný, protože jak uvádí profesor Heller, hebrejšтина vůbec výrazu mít nepoužívá, a proto to přeložil následujícím způsobem: „*Nebude pro tebe*“⁵⁷. Druhé přikázání totiž popisuje, jaké následky má zásah Hospodina do života Izraelity. Prvním důsledkem Hospodinovy aktivity (vyvedení z Egypta) je neexistence jiných Bohů. Druhé přikázání posluchači sděluje, že vyjma Hospodina pro mě vůbec žádní jiní bohové nepřicházejí v úvahu. Přestože Izrael žije v náboženském prostředí s velkým počtem bohů, které okolní národy uctívaly. Zde ve druhém přikázání sděluje Hospodin svému lidu navzdory: tomu, že ty se pohybuješ v místě, kde jiní bohové jsou, tak ty patříš mně. Hospodin svému lidu neříká „ty nesmíš uctívat jiné bohy“, ale pouze konstatuje, že on to nedělá

⁵⁵ Tamtéž s. 102.

⁵⁶ Tamtéž s. 102.

⁵⁷ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 27, ISBN neuvedeno.

Ve druhém přikázání se setkáváme s výrazem „jiní“, doslova cizí. Tento pojem se nejčastěji překládá jako zadní či vedlejší. „*Hebrejské achéri s předložkou achar = za, po v místním i časovém významu.*⁵⁸“. Toto spojením „jiní bohové“ pojednává o výlučném vztahu vyznavačů k jejich Bohu. Hospodin jenom poznamenal, že vedle něj nebo i za ním další bohové, které bych (Izraelité) uctíval, nejsou. Na rozdíl od Mezopotámie, kde docházelo k uctívání jednoho hlavního boha, který měl pod sebou další (o úroveň nižší) bohy a je uctíval lid také, to bylo pro Izraelity pokušením a podle druhého přikázání absolutně nepřipustné. Druhé přikázání popisuje, že Boží lid je zbavený určitého náboženského konání (jednání). Důvodem onoho náboženského nejednání je Hospodin sám.

V starověku bylo zvykem, že každé božstvo mělo vlastní sochu, přičemž jeho síla a moc byla nejmýraznější právě v místě, kde se socha nacházela. Druhé přikázání oznamuje Izraelitům, že si nic takového nevytváří - „*nečiní rytiny = hebr. ló taase.*⁵⁹“ Totéž slovo používá i kultický dekalog (2Moj 34) Výraz „ló taase“ lze nalézt i ve čtvrtém přikázání Desatera, kde se ovšem používá jako obeznámení o tom, že člověk o šabatu nekoná svou práci. Čtyři záporná imperfekta, která známe z druhého přikázání, konstatují, že u každého jednotlivého vyznavače nastala změna. Tato proměna je důsledkem Boží aktivity. Na základě osobní zkušenosti s Hospodinem, který Izraelce vyvedl z Egypta, se chovají přesně, tak jak popisuje druhé přikázání. Neboli z Egypta vysvobozený Izraelita je prost určitých zcela konkrétních náboženských aktivit. Jedním z dalších následků vstupu Boha do jeho života je tedy nezobrazování si Hospodina.

Ve druhém přikázání však Hospodin informuje i o tom, že si jeho vyznavači ani ve svých myslích nevytvářejí o něm žádné obrazy, či představy. „*Hospodinův čin (vyvedení z Egypta) osvobozuje člověka od pokušení zpředmětňovat Boha, od závislosti na představě (popisu) Boha i od snahy zeslužebnit si Boha a tak jím disponovat (kontrolovat jej).*⁶⁰“ Izraelité jsou Hospodinovou aktivitou vůči jim samým trvale poznamenáni. Následkem vyvedení z Egypta nemají žádnou potřebu si Boha zobrazovat. Možná proto, že se Hospodin do nich otiskl, tak to ostatně formuluje i stvořitelický hymnus. (Viz. 1Moj 27: „*Bůh stvořil člověka, aby*

⁵⁸HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 28, ISBN neuvedeno.

⁵⁹BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 103, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4. (Zde je třeba upozornit, no to, že se druhé přikázání vyjadřuje ke tvorbě náboženských předmětů, nikoliv ke tvorbě umělecké).

⁶⁰BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 105, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.“) Celé druhé přikázání je tedy konstatováním toho, jakým způsobem Hospodinovi vyznavači nejednají, a že jejich neaktivita byla způsobena Hospodinovým zásahem do jejich života. Bůh se jim ukázal činem, tj. vysvobozením z Egypta. Tato Hospodinova péče o jeho lid měla za následek vnitřní proměnu vyvedených. Ti v důsledku toho procesu nemají potřebu nábožensky jednat. Z Hospodinovy aktivity tedy vychází má neaktivita Božího lidu.

Druhé přikázání rovněž sděluje cosi o kultu a jeho vzniku. Doposud jsme hovořili o tom, kdo je Boží lid a jak jedná (přesněji nejedná). Na druhou stranu ovšem druhé přikázání rovněž seznamuje s tím, kdo naopak mezi Hospodinovy vyznavače nepatří. Mezi ty, se kterými Bůh uzavřel smlouvu, určitě nebude patřit ten, kdo uctívá jiné bohy, než je Hospodin. Stejně jako ten, který by si vytvořil vlastní pravidla a způsob uctívání Hospodina. Člověk, kterému Bůh změnil život tím, že mu pomohl z neřešitelné situace, nemá potřebu (ani by ho to nenapadlo) se uvedenými způsoby chovat. Hospodin v druhém přikázání možná shrnuje proces náboženské rezistence, který již v člověku započal vyvedením z Egypta to znamená, že ti, kteří si modly tvoří a jednájí uvedenými způsoby, tak nepatří k lidu, jenž byl vysvobozený z Egypta.

V druhé části druhého přikázání se setkáváme s vysvětlením, proč je vyznavač prost od určitého jednání. První část druhého přikázání je s druhou částí propojena spojkou, „*protože*“ = „*hebr. kí.* ⁶¹“ Jako argument se zde opět objevuje formule, kterou známe již z prvního přikázání (formule sebezjevení). Ta má ve druhé části druhého přikázání má zdůvodňující funkci. Vysvětluje, proč lid se chová, tak jak se chová. Odpověď je právě ve formuli sebezjevení („*protože Já Hospodin Bůh tvůj*“). Náboženské nekonání je tedy podmíněno Hospodinovou existencí. Druhým argument náboženského nekonání je, že Hospodin (jak nám sám o sobě sdělil) je Bůh „žárlivě milující“. Je to tedy Bůh, který svůj lid má rád a protože jej miluje, tak nám sděluje, co by se mu nelíbilo, kdyby vyznavači dělali. Také Izraelity charakterizuje absolutní láska Bohu, ta se projevuje respektováním jeho nároků, jež na svůj lid vznáší a podřizování se jim. Boží lid je přeci v Hospodinově výlučném vlastnictví.

Ve druhém přikázání se nachází výraz „Bůh žárlivě milující“. Doc. J. Beneš uvádí, že tuto zmiňovanou charakteristiku bychom mohli spatřit v Hebrejské bibli celkem pětkrát a to vždy v její první část tedy v Pentateuchu. Mimo obě verze, ze kterých druhé přikázání známe, se tedy výraz „Bůh žárlivě milující“ vyskytuje i jinde v Pentateuchu. Silně je tato věta zdůrazněna zejména v kultickém dekalogu ve 2Moj 34,14: „*Nebudeš se klanět jinému Bohu,*

⁶¹ Tamtéž s. 107.

protože Hospodin, jehož jméno je Žárlivý, je Bůh žárlivě milující.“ V citovaném verši je možno spatřit přídavné jméno žárlivý, a to ne jednou, ale rovnou dvakrát, a to dokonce jako Hospodinovo jméno. Přídavné jméno žárlivý je také v přímé řeči Mojžíšově v Páté knize Mojžíšově. 5Moj 4,23 – 24: *„Dávejte si pozor, abyste nezapomněli na smlouvu Hospodina svého Boha, kterou s vámi uzavřel, a neudělali si tesanou sochu, zpodobení čehokoli, co ti Hospodin, tvůj Bůh zakázal, neboť Hospodin, tvůj Bůh je, oheň šířající, Bůh žárlivě milující.*“ V Páté knize Mojžíšově se s přídavným jménem žárlivý setkáváme rovněž v 5Moj 6,14 – 15.

Ve svém proroctví uvádí Hospodinův výrok, který, také byť vzdáleně, souvisí s druhým přikázáním Desatera: *„...neboť já, Hospodin, prokazuji milosrdenství a vykonávám na zemi soud spravedlnosti...“* Jr. 9,23: V tomto konkrétním citovaném verši se nacházejí dva termíny a to: soud a spravedlnost. Doc. J. Beneš se domnívá, že zmiňované výrazy mohou být chápány ve smyslu interpretace slov z druhého přikázání, která zní: *„dohlíží na nepravost otců.*“ Bůh, který o sobě říká, že je „Bůh žárlivý“, že se jeho ctitelé budou chovat, tak jak popisuje přikázání druhé. Tedy v souladu s jeho výrokem. Druhé přikázání vypovídá o lásce Boha k jeho lidu, který si sám vyvolil. Hospodinovi záleží na jeho vyznavačích a rozhodně mu není jedno, jak jeho vyznavači žijí.

Mojžíšova řeč klade Boží milosrdenství na první místo: *„který osvědčuje milosrdenství tisícům pokolení, který odpouští vinu, přestoupení a hřích a avšak viníka nenechává bez trestu, stíhá vinu otců na synech i na vnucích do třetího a čtvrtého pokolení“* (2Moj 34,7). Naproti tomu ve druhém přikázání je milosrdenství až na samotném konci a je závislé na tom, zda Boží lid Hospodina miluje a realizuje jeho přikázání. (Srv. 2Moj 20,6: *„ale prokazuji milosrdenství, těch kteří mně milují a má přikázání zachovávají.*“). V Mojžíšově výroku již, ale není milosrdenství ničím podmiňováno. A k tomu Mojžíš ještě připojuje důraz na „odpouštění viny“, které ve druhém přikázání sice přítomen ve slovech o Hospodinově prokazování milosrdenství, ale není ještě explicitně vyjádřeno.

2.4. Třetí přikázání:

2Moj 20,7 *„Nenesš jména Hospodina, svého Boha nadarmo, protože Hospodin nenechá bez trestu toho, kdo by jeho jména nesl nadarmo.“*

Třetí přikázání se nikterak nevymyká od dvou předchozích v tom smyslu, že se vypovídá o Hospodinovi. Nicméně není (jak tomu bylo u předešlých dvou) Hospodinovou

přímou řečí. Prvním slovem třetího přikázání je výraz nést „*hebr. nś*“⁶²“ přesněji neneseš „*ló tissa*“⁶³“. Prof. Heller se domnívá, že toto sloveso (nést) je na stránkách Hebrejské bible poměrně časté a uvádí, že se s tímto pojmem setkáme rovnou 654 krát. „*Znamená jak zvednout či vznést, tak vynést, nést i donést*“⁶⁴“. Zmiňované přikázání obsahuje formuli: „*nést jméno*“. Tu bychom mohli nalézt v Tanachu pouze třikrát. Dvakrát v obou verzích Desatera (tj. ve 2Moj 20,7 a 5Moj 5,11). Poslední výskyt je v Ž 16,4: „*Ani trochu krve v úlitbu jim nedám, jejich jméno nepřejde mi přes rty*“. Třetí přikázání stejně, tak jako dvě předešlá, jsou adresována Božímu lidu tj. Izraelitům vyvedeným z Egypta. Ve třetím přikázání není Hospodinem nic Izraelitům nařizováno (případně zakazováno), Bůh pouze vypovídá o určité nečinnosti jeho ctitelů. Vysvobozenými jsou ti, jenž nesou jméno Hospodinovo, jak uvádí třetí přikázání. Neboli: ze třetího přikázání se dozvídáme, že z Egypta vyvedený Izraelita nese Hospodinovo jméno.

V naší kultuře má jméno obvykle estetickou (ozdobnou) či fonetickou funkci. „*V Orientálním světě a prostředí vyjadřovalo jméno vždy nějakou vlastnost nebo stav*“⁶⁵“ Nicméně v Tanachu vyjadřuje jméno identitu člověka. Odborně můžeme říci, že jméno představuje šifru identity. Pokud tedy chcí poznat a pochopit nějakou postavu jdu na ni přes jména.⁶⁶ Jinak řečeno: jméno by se dalo charakterizovat jako klíč k osobnosti. „*Znát jméno znamenalo mít důvěrný přístup k jeho nositeli. Dávalo možnost se ho dovolávat, jej přivolávat, ale také jím manipulovat, mít nad ním určitou moc*“⁶⁷“ V Desateru nám Hospodin prozrazuje své jméno, nikterak se jím netají. (viz 2Moj 20,2). Tím pádem může lid k Hospodinu volat a on jejich úpění slyší.

Ve třetím přikázání se vyskytuje formule „*Nést jméno Hospodinovo*“. Ten, který nese Hospodinovo jméno, je z Egypta vysvobozený Izraelita, jehož si Hospodin pojmenoval. Boží

⁶²HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 36, ISBN neuvedeno.

⁶³BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 119, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁶⁴HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 36, ISBN neuvedeno.

⁶⁵KUBÁČ, Vladimír, Desatero a jeho výklad, vyd. neuvedeno, Praha, Blahoslav, 1990, s. 12, ISBN 80 – 7000 – 036 – 8.

⁶⁶Jmény se u nás zabýval významný starozákonní profesor J. Heller, který je autorem monografie: HELLER, Jan, Výkladový slovník biblických jmen, 1. vyd., Praha, Vyšehrad, 2003, ISBN 80 – 7021 – 725 - 1.

⁶⁷STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, s. 120, ISBN neuvedeno.

lid je totiž událostí, kterou se jim Hospodin zapsal do jejich životů, poznamenán. Ilustrace: v 1Moj 32 se setkáváme s příběhem Jáкова, který se vrací domů. V noci jej zastihne Hospodin a zápolí s ním až do rána. Poté si Jákob vyžádá od Boha požehnání. Jákob je přejmenován na Izrael a po této události kulhá, což mu každý den připomíná, že se ho Bůh dotknul a proměnil jej. Zmiňovaný výraz (nést Hospodinovo jméno) odkazuje na toto spojení s Hospodinem. Výraz „nést Hospodinovo jméno“ je výpovědí o Bohu, ale zároveň i o jeho lidu. „*Nesením Hospodinova jména se Hospodin skrze svého vyznavače – nositele Hospodinova jména - zjevuje a vyznavač Hospodina zobrazuje*⁶⁸“

Podle třetího přikázání Hospodinův lid nese jeho jméno. Jménem je výpověď o Hospodinu, kterou bychom mohli shrnout do vyznavačské formule: „*Hospodin Bůh tvůj*“. Tato formule tvoří zkrácenou verzi formule sebezjevení, kterou známe z prvního přikázání. „*Zkrácená formule sebezjevení Hospodin „Hospodin je Bůh tvůj“ má ve větě funkci přístavku k substantivu jméno*⁶⁹“. Obdobně jako u přikázání prvního je ve třetím přikázání v centru pozornosti Hospodin, který je subjektem jednání svého lidu. Patřit k Hospodinu je i vnějšně patrné, protože Hospodin si svůj lid pojmenoval. Hospodin pak ve třetím přikázání jen konstatuje, že jeho vyznavači nemohou nést jeho jméno nadarmo, o to se postará Bůh.

„*Třetí přikázání dále o Hospodinu sděluje, že Hospodin nenechá bez trestu (neočistí) toho, kdo nese jeho jméno marně.*⁷⁰“ Třetí přikázání není Hospodinovou přímou řečí, protože Hospodin zde mluví ve třetí osobě na místo obvyklé první, kterou mluví v předešlých dvou přikázáních. Také následující přikázání jsou řečena rovněž ve třetí osobě. Za formulí sebezjevení následuje ve třetím přikázání záporné imperfektum neočistí (v ČEP je to přeloženo slovem nenechá) „hebr. ló j-naqqe“⁷¹. Jedná se o výstrahu. Podobné upozornění slyšíme z druhého přikázání, kde máme větu v 2Moj 20,5: „*dohlíží na nepravost otců...*“. Z toho se lze domnívat, že výstraha řečená v třetím přikázání navazuje na citovaný veš z druhého přikázání. Ve 3Moj 24,10 – 23 se nachází příběh, kde je ilustrováno, co znamená nést jméno Hospodinovo nadarmo. Tématem vyprávění je zlehčování Boží jména. Hříšníka pak postihne trest nejvyšší.

⁶⁸BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 120, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4..

⁶⁹ Tamtéž s. 121.

⁷⁰ Tamtéž s. 121

⁷¹ Tamtéž s. 122

(Srv. 3Moj 24,15 - 16: „... kdokoliv by zlořečil svému Bohu ponese následky svého hříchu. Kdo bude lát jménu Hospodinovu, musí zemřít.“)

2.5. Čtvrté přikázání:

2Moj 20,8 – 11: „Pamatuj na den šabat, že ti má být svatý. Šest dní sloužíš a činiš všechno své poslání. Ale sedmý den je šabat pro Hospodina, tvého Boha. Nečiniš žádné své poslání ani ty ani tvůj syn a tvá dcera ani tvůj otrok ani tvá otrokyně ani tvé dobytce ani tvůj host, který žije v tvých branách, protože v šesti dnech učinil Hospodin nebe i zemi, moře a všechno, co je v nich a sedmého dne odpočinul. Proto požehnal Hospodin den odpočinku a oddělil jej jako svatý.“

V Desateru se setkáváme s dvěma přikázáními (čtvrté a páté), ve kterých se od Hospodinových vyznavačů očekává určitý způsob konání. Toto jednání je ve čtvrtém přikázání popisováno slovesy pamatovat, střežit. Komu je čtvrté přikázání adresováno? Jako v předešlých, tak i zde je čtvrté přikázání určené Božimu lidu, tj. těm, které Hospodin vysvobodil ze země dvojího sevření a se kterými uzavřel smlouvu. Jako následek Hospodinovy aktivity je jejich neaktivita, která je vyjádřena výrazem nečiniš. Jinými slovy: čtvrté přikázání je výpovědí o neaktivitě, která vyplývá z Hospodinovy aktivity (tj. vysvobození z Egypta). Tak jako ve druhém přikázání bylo pouze konstatováno (nikoliv nařizováno, či zakazováno), že si lid „nečiní rytiny“, tak i zde je to pouhá výpověď o něčem, co beztak již probíhá.

Jenže podle 5Moj 5,12 je Hospodinovým vyznavačům šabat dokonce nařizován (srv. „Dbej na den odpočinku, aby ti byl svatý, jak ti přikázal Hospodin Bůh tvůj“.) Šabat je dnem, kdy já, jak uvádí čtvrté přikázání, přestávám konat vlastní práci navzdory tomu, že by mně to mohlo existenciálně ohrozit. Nečiním to proto, abych si odpočinul po náročném pracovním týdnu a načerpal novou energii na nadcházející dny. Co však ve čtvrtém přikázání chybí, jsou jakékoliv návodné instrukce o tom, jak slavit šabat mám. Za této situace (neznalosti prováděcích instrukcí) mají Hospodinovi vyznavači dvě možnosti: a) vymyslí si vlastní pravidla, podle kterých bude šabat realizován, b) obrátí se k Bohu prostřednictvím modlitby. Čtvrté přikázání tak učí, že pokud stojíme v situaci, kterou nevíme, jak řešit, tak na místo toho, abychom zvolili vlastní cestu, která by mohla mít neblahé následky, tak máme volat k Hospodinu.

V Knize smlouvy nacházíme obrácenou podobu čtvrtého přikázání v 2Moj 23,12. Zde je použitý výraz pro označení soboty použité ve slovesném tvaru přestat „hebr. tišbot⁷²“ (srv. „*Po šest dnů budeš konat svou práci, ale sedmého dne přestaneš...*“). To, že Boží lid o šabatu přestává konat svoji dosavadní práci, odkazuje na Stvořitelský hymnus (1Moj 1), kdy Hospodin sedmý den přestal tvořit. Ve 2Moj 20,11 je právě sloka ze stvořitelského hymnu použitá jako argument pro nekonání (srv. „*V Šesti dnech učinil Hospodin nebe a zemi, moře a všechno, co je v nich a sedmého dne odpočinul...*“). Čtvrté přikázání proto popisuje, že člověk jedná v souladu s Hospodinem, tj. žije v rytmu našeho Stvořitele, kdy po šest dní pracuje a sedmého dne odpočívá. Lapidárně: život Božího lidu se odehrává v rytmu práce a odpočinku. Boží lid realizací čtvrtého přikázání vypovídá o tom, že respektuje řád, který mu stanovil Hospodin a jemuž je podřízen.

Spojení s Hospodinem, které je ve čtvrtém přikázání popisováno, se uskutečňuje tím, že Boží lid koná šabat, kterým si připomíná stvoření a Hospodinovo přestání. Boží lid však nekoná šabat kvůli sobě, aby zregeneroval své síly, nýbrž kvůli Hospodinu a pro Hospodina. Bůh u svých vyznavačů očekává pamatování na šabatu (viz. 2Moj 20,8: „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý*“) a rovněž soustředěnost na jeho přikázání. Z výroku v 5Moj 5,12. 15 pak vyplývá, že je soustředění se na šabat dokonce nařizováno viz 5Moj 5,15: „... *Proto přikázal Hospodin tvůj Bůh, dodržovat den odpočinku.*“ Proto je třeba dbát na dodržování šabatu, neboť je svatý (srv. 2Moj 20,8: „*Pamatuj na den odpočinku, že ti má být svatý.*“)

To, co lid ve čtvrtém přikázání slyší jako první, je sloveso pamatovat „hebr. zákor⁷³“. S tímto výrazem je možné se setkat na více místech Tanachu ještě např. 5Moj 24,9: „*Pamatuj, co Hospodin tvůj Bůh učinil Mirjaně na cestě, když jste táhli z Egypta*“. Dále pak 5Moj 25,17: „*Pamatuj, co ti učinil Amálek, když jste táhli z Egypta.*“ Ve zmiňovaném přikázání je věta pamatovat na den šabat. Zde můžeme vidět podobnost s výrokem v 5Moj 5,15, který odkazuje na vysvobození z Egypta. Oba tyto texty mají cosi společného. Podobnost obou těchto sdělení spatřujeme v tom, že Boží lid má jak na Šabat, tak na vyvedení z Egypta pamatovat. Doc. J. Beneš si klade otázku: jestli zmiňované texty náhodou nepropojují situace, kdy Hospodinův lid měl údajně vycházet z Egypta v den šabatu. „*Pokud tomu tak je, byl by den Hospodinova odpočinutí po šesti dnech stvoření totožný s dnem vyvedení Izraele z Egypta.*“⁷⁴

⁷² Tamtéž s. 125

⁷³ Tamtéž s. 127

⁷⁴ Tamtéž s. 127

Argument zdůvodňující konání šabat uveď spojka protože ve větě, kde dominuje výraz svatý. Pojem svatý „hebr. *l – qadšó* znamená pro svátost jeho nebo k posvěcení jeho.⁷⁵“ Svatost svátku šabat je dána svatostí našeho Boha Hospodina (srv. Iz. 58,13: „*Jestliže v den odpočinku upustíš od svých pochůzek, od prosazování svých zálib v můj svatý den, ...*“) Od vyznavačů zde není očekáváno posvěcování svátku šabat, protože ten je svatý učiněn Bohem. Ze čtvrtého přikázání vyplývá, že svatým člověkem je ten, který se účastní svatého dění a který patří zcela výlučně Hospodinovi. Za svatého proto lze považovat člověka, který den šabat bere vážně a přestává konat svoji práci a soustředí se na Hospodina a žije v jím nastaveném rytmu.

O šabat u všem hovoří již První kniha Mojžíšova, kdy Hospodin sedmého dne ukončil své poslání (srv. 1Moj 2,2 - 3: „*Sedmého dne dokončil Bůh své dílo, které konal, sedmého dne přestal konat veškeré dílo své. A Bůh požehnal a posvětil sedmý den, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo.*“) V citovaném výroku se pro pojem přestat používá „*perfektum š – b- t.*⁷⁶“ Zmiňovaným slovesem je v První knize Mojžíšově popisovaná Hospodinova aktivita. Ze čtvrtého přikázání pak vyplývá, že když Izraelité pamatují na sedmý den v týdnu, pak žijí podle řádu, který je stejný jako Hospodinův a Hospodinem také ustanovený. Boží lid žije v absolutní souladu s Hospodinem. Nicméně šabat nelze chápat jako pasivitu lidu (nicnedělání). Šabat je takovým dnem v týdnu, kdy nekonám svoji práci, ale vnitřně se soustředím na Boha.

Prof. Heller se ve své knize⁷⁷ zabývá etymologií pojmu šabat. V souvislosti s tím uvádí některé hypotézy. Podle určité skupiny badatelů je namístě odvozovat výraz šabat od akkadského „*šabattum* nebo *šapattum*, který označoval patnáctý neblahý den měsíce⁷⁸“. Tyto zmiňované pojmy byly používány jako označení pro dny, které nebyly nikterak příznivé. Speciálně v těchto dnech stoupala aktivita démonů. To byl také jeden z důvodů, proč se v Babylonii doporučovalo nekonat v nich svou práci. Pokud by člověk konal své poslání, vystávala zde hrozba, že by se do jeho úkolu mohli zaplést démoni. Mnozí badatelé se

⁷⁵ Tamtéž s. 127

⁷⁶ Tamtéž s. 128

⁷⁷ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, ISBN neuvedeno.

⁷⁸ Tamtéž s. 43.

domnívají, že původ šabatu úzce souvisel se nařízením nezapalovat oheň v sobotu. „*U Kenitů = Cinejských = Kainovců*^{79 80}“ víme, že sobota pro ně znamenala den klidu.

Čtvrté přikázání má také silně sociální rozměr. Jeho zdůvodnění nacházíme v 5Moj 5,15: „*Pamatuj, že jsi byl otrokem v egyptské zemi a že tě Hospodin, tvůj Bůh odtud vyvedl pevnou rukou a vztaženou paží.*“ Zajímavé je, že den odpočinku se netýká jen lidí, kteří mají ve společnosti výsostné postavení. Izraelité nejsou komunitou, kde by měl někdo privilegované postavení a někdo neprivilegované. Nejedná se o kastovní systém. Je to lid, který spojuje Hospodinův zásah do jejich života. Čtvrté přikázání zmiňuje: syna, dceru, služku, sluhu, dobytek a bezdomovce. Ve čtvrtém přikázání jsou vyzdviženy typy lidí (role), kteří jsou ohroženi. Například bezdomovec, který v tehdejší době nebyl pod ochranou žádného práva. Bezdomovec mohl být například: host, cizinec či poutník. Čtvrté přikázání nás učí, že člověk, který má postavení, chrání ostatní kolem sebe. Bezdomovec zakouší stejnou právní ochranu jako dcera, syn, sluha, služka apod. Můžeme konstatovat, že v tehdejším světě byl bezdomovec chráněný.

2.6. Páté přikázání: (2Moj 20,12)

„*Cti otce i matku svou, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.*“ V Desateru jsou Izraelité seznamováni s podmínkami života, které budou realizovány v zemi zaslíbené. Adresátem Hospodinova výroku je vyznavač: Hospodinův vyvedený z Egypta, zralý, Boha milující, nesoucí jeho jméno, nečinící si rytiny, nekonající svoji práci v den šabatu a jednající přesně v souladu s Hospodinovými požadavky.

Páté přikázání jako jediné v Desateru vybízí Boží lid k určitému jednání. Předpokládá se, že Hospodinovi vyznavači vezmou to, co je zde řečeno vážně. Izraelité se po Hospodinově zásahu do jejich životů dostávají do zaslíbené země, ve které platí určitá pravidla. Jedním z nich je úcta k minulé generaci, která by měla být základním stavebním kamenem společnosti. Ve starověku (dnes už však čím dál méně) to byla právě rodina, která předávala v jednotlivých generacích mezi sebou duchovní tradice. To je popisováno v páté knize Mojžíšově: zde Otec vyučuje svého syna a má přesně stanoveno, co má synovi říci (viz. 5Moj 6,20 – 25), když se ho

⁷⁹ Tamtéž s. 43.

⁸⁰ O Kenitech víme, že byli povoláním kováři. Jsou příbuzní s Midiaci, se kterými jsme se setkali (viz. 2Moj 3) v Mojžíšově příběhu. Mojžíš po útěku z Egypta pobývá u svého tchána Jitra.

syn zeptá.⁸¹ Je to právě otec, který uvádí svého syna do společenství Božího. Takto je popisována kvalita života v zemi, kterou nám dal Hospodin (tj. zem zaslíbenou). „*V hebrejštině je úsilí o tuto kvalitu vyjádřeno infinitivem, případně imperativem slovesa k – b - d vážit si, ctít a oslavovat.*“⁸²

Prof. Heller uvádí ve své studii⁸³ pojmový rozbor výrazu „vážit si. „*Sloveso vážit si hebr. kated, zde Piel, znamená původně v Qalu být těžký, pak i mít váhu či závažnost, vážnost, v přeneseném smyslu, a v odvozených kmenových stupních, zde v Pielu, považovat někoho za závažného, a z toho pak ctít, vážit.*“⁸⁴ V hebrejštině výraz „*kated odvozený ze stejného kořene k – b - d označuje játra*“⁸⁵, o kterých víme, že jsou ze všech vnitřností co do váhy nejtěžší. Játra sloužila ve starověku k náboženským účelům, např. věštba z jater. Další slovo, které má též kořen, je podstatné jméno sláva „*hebrejsky kabod, řecky doxa, latinky gloria.*“⁸⁶ Prof. Heller se domnívá, že jedná o jeden z klíčových pojmů biblické teologie a uvádí, že následně dochází ke spojení zmiňovaného pojmu s představou světla a záře.

Obvykle to, co něco váží, je vážitelné. Nejčastěji o nějakém člověku mluvíme jako o někom, kdo je vážený (např. slavní lidé). Nicméně tento pojem v pátém přikázání nevybízí děti k tomu, aby své rodiče nějakým způsobem nábožensky uctívaly. Páté přikázání Desatera dětem ukládá povinnost ctít otce i matku (ovšem to není vždy lehký a příjemný úkol). Je jim to zde dokonce nařizováno, což není obvyklé. Můžeme se domnívat, že by tuto aktivitu člověk nekonal sám od sebe tj. přirozeně, což může být i zdůvodněním, proč je to tu přikazováno. Jako argument je v pátém přikázání Dekalogu použita věta: „*abys byl dlouho živ na zemi*“ (viz. 2Moj 20,12).

⁸¹ Otec musí vždy synovi odpovídat přesně podle toho, to co je napsáno v Biblickém textu. Jedná se o jistý druh pojistky, že všichni synové uslyší, co uslyšet mají, protože ne každý otec ví, co syn slyšet má.

⁸² BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 142, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁸³ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, ISBN neuvedeno.

⁸⁴ Tamtéž s. 47.

⁸⁵ Tamtéž s. 47.

⁸⁶ Tamtéž s. 47.

V hebrejštině je použitý výraz „*a – r – k = prodlužovat*“⁸⁷ Pátém přikázání Desatera je Božím lidu řečeno, že dojde k prodloužení dnů. Otázkou je, zda nám biblický text chce říci, že budeme žítí déle. Nejspíše jde o to, že: „*vyznavačovy dny nebudou prázdné, marné, nevyprchají, ale budou hodnotně prožity, a proto budou delší.*“⁸⁸ Metaforicky řečeno, aby nám neprošel život skrz prsty. Pokud bychom to, co je v pátém přikázání popsáno, brali ze společenského hlediska, tak bychom mohli říci, že po člověku, který byl vyvedený z Egypta, se požaduje, aby zvyšoval váhu předešlé generace. Po Hospodinových vyznavačích se žádá, aby chránili starší lidi (jejich vážnost), protože stárnoucí člověk se nedokáže sám bránit a stává se tak velmi snadným terčem. Jednoduše řečeno tito lidé „ztrácí váhu“ a na Božím lidu je, aby hlídal „váhu“ těchto lidí. Páté přikázání je cíleno na syna, který se má postarat o otce a matku ve chvíli, kdy stárnou. Za této situace se rodiče často potřebují o někoho opřít a tím, o koho se mohou opřít, je syn, na kterém leží ta tíha. Mohlo by se zdát, že Izraelita péčí o své staré rodiče zmarní svůj život, ale je tomu právě naopak: dojde ke zkvalitnění jeho života.

V Pátém přikázání Desatera je v závěru použita věta 2Moj 20,12: „*abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin tvůj Bůh.*“ V citovaném výroku se vyskytuje „formule darování“, která zní „dává ti“. Tato věta odkazuje na to, že Hospodin daroval svému lidu zemi zaslíbenou. V zemi, kde pobývá Boží lid, se žije podle pravidel, která nastavil Hospodin sám. Pokud budou žít v souladu s Božími nařízeními, tak se bude jim i straší generaci žít dobře. „*Hospodinem darování zemně je předzvěst nového věku, budoucnosti.*“⁸⁹ Hospodinovi vyznavači bydlí v zemi, která jim byla darována Bohem, a proto se zde musejí chovat podle toho, jak jim on sám (Hospodin) určí. V zaslíbené zemi nežijeme podle vlastních zásad a pravidel, ale podle Hospodinových.

2.7. Šesté přikázání:

2Moj 20,13 „*Nezabíjíš.*“ Šesté přikázání patří v Dekalogu, jak v českých překladech, tak i v hebrejských překladech jednoslovným přikázáním. V našich českých překladech se setkáváme s budoucím časem oznamovacího způsobu „*nezabiješ*“ (odvozeného od slovesa

⁸⁷ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 143, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁸⁸ Tamtéž s. 143

⁸⁹ Tamtéž s. 143

zabít). Doc. J. Beneš ve své knize⁹⁰ překládá šesté přikázání výrazem „*nebudeš zabíjet hebr. ló tircach od slovesa r – c - ch*⁹¹“. Pokud má šesté přikázání eschatologický význam, tak lze konstatovat, že nastane doba nového věku či mesianický čas, ve kterém budou Izraelité prosti určitého konání. V nově nastalém období nebude lid zabíjet, ani nebude zabíjen. V naší kultuře posluchač šestého přikázání slyší zákaz kohokoliv zabíjet. Nicméně zde je třeba podotknout, že hebrejská slovesa stojí mimo čas, což vynikne a překládáme - li šesté přikázání přítomným časem. Pak to zní jen jako konstatování situace, která již vyvedením z Egypta nastala: „ty nezabíjíš.“ Šesté přikázání Dekalogu tedy sděluje, že člověk mající zkušenost s vysvobozením z Egypta nezabíjí.

Komu je šesté přikázání adresováno? Zmiňované přikázání cílí na Hospodinovy vyznavače, kterým Bůh vstoupil do jejich životů (vyvedl je z Egypta), nikoliv na všechny lidi. Následkem toho zásahu je úplná neexistence jiných Bohů vyjma Hospodina. Adresátem je tedy zralý věřící, který jedná v souladu s Božími pokyny: např. o svátku šabat přestává konat svoji práci. Přikázání nekladou na vyvedené z Egypta žádné specifické požadavky. Jen konstatují, že Boží lid je prost určitého jednání. Šesté přikázání Desatera popisuje změnu stavu, která nastala u ctitelů Boha po vysvobození z Egypta. Imperativ „nesmíš zabít“, evokuje, že člověk má šanci zabíjet. Jenže posluchač slyší oznamovací způsob „nezabíjíš“, a je – li vyvedený z Egypta, je této aktivity zcela prost. Tehdejší Izraelita žil ve starověkém Kenaanu, kde zabíjení bylo zcela přirozené a ba dokonce na denním pořádku. Zmiňované přikázání však necílí na původního obyvatele starověkého Kenaanu, ale jen na Boží lid.

V šestém přikázání Desatera je popisováno určité nejednání Božího lidu, který svoji aktivitou (v daném případě neaktivitou) zobrazuje Hospodina. Z Egypta vysvobozený Izraelita totiž „*nepodléhá pudové snaze zajistit svůj život smrtí (nebo poškozením) jiného člověka – nemstí se.*⁹²“ Hospodinovi vyznavači nemají potřebu takovým způsobem jednat, a proto není nutné, aby jim to někdo zakazoval či nařizoval. Oni jsou od takového konání zcela osvobozeni. Šesté přikázání Dekalogu je tedy jen konstatováním něčeho, co už v Božím lidu probíhá. Hospodin svým vysvobozeným vyznavačům z Egypta daroval nový život a člověk, který zakusil Boží milosrdenství, které započalo tím, že mu Hospodin daroval život (tím, že jej vytáhl

⁹⁰ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁹¹ Tamtéž s. 149 – 150.

⁹² Tamtéž s. 151.

z místa, ve kterém na něj na každém rohu číhala smrt) je proto prost od krevní msty. Izraelita není člověk, který by měl potřebu si zajišťovat svoji budoucnost vraždou.

Prof. Heller se ve své knize⁹³ pouští do výrazového rozboru slovesa zabíjet. Domnívá se, že o všechna níže uvedená slovesa, mohou být považována za synonymní. „*Ty hlavní jsou asi tyto: m – v – t (mut), hiřil hemit = umírat, zemřít, hiř, způsobit smrt, harag = zabíjet, racach = vraždit (tento výraz je v Desateru), qatal = zabíjet (vzácně, jde o arameismus), nakah (běžně jen hiřil) = tlouci, utlouci, bít, dobít (zvl. zbraněmi).*“⁹⁴ V Dekalogu se setkáváme s výrazem racach. Výskyt tohoto slovesa v Tanachu není tak četný. Prof. Heller uvádí v návaznosti na německého teologa J. J. Stamm 46 výskytů. Nejčastěji se zabíjením se na stránkách Tanachu setkáme se slovesy harag (165 krát) a hemit (201 krát). Pokud budeme sledovat kontext, ve kterém byla zmiňovaná slovesa (hagar a hemit) nejčastěji využívána, zjistíme, že to bylo: „*při zabití osobního nepřítele, politického nepřítele v boji i při popravě podle zákona, a ovšem i tehdy, když šlo o soud z Boží strany.*“⁹⁵

Prof. Heller uvádí, že výraz racach byl výlučně využíván pro zabití. Doc. J. Beneš popisuje, že zmiňované sloveso bylo používáno v kontextu nezákonné vraždy a nebo zabití z nedbalosti (viz 5Moj 22,26:„*Je to dobrý případ jako, když někdo povstane proti svému bližnímu a zabije ho*“). Pouze jednou, a to ve Čtvrté knize Mojžíšově, je sloveso racach užitě při usmrcení dle zákona (viz. 4Moj 35,30: „*Za život vraha nepřimete výkupné, jako svévolník je hoden smrti a musí zemřít.*“). Se zabitím se v Hebrejské bible setkáváme na třech místech. Tyto konkrétní situace vysvětlují obsah šestého přikázání. Vražda je popsána v První knize Královské, kde fénická královna Jezábel (manželka krále Achaba) nechala zprovdit ze světa majitele vinice Nábota (viz. 1Kr 21,19: „*Promluv k němu: Toto praví Hospodin: Zavraždil jsi a teď si zabíráš. Ohlas mu: Toto praví Hospodin: Na místě, kde psi chlemtali krev Nábotovu, budou psi chlemtat i tvoji krev.*“). Kniha Soudců nás informuje o velmi drsném a brutálním činu znásilnění ženy, která v důsledku zemřela (viz. Sd 20,4: „*Nato odpověděl ten lévijec, muž zavražděné ženy: Přišel jsem se svou ženinou do benjaminské Gibeje.*“). Poslední text s tematikou vraždy je v knize Žalmů, zde je líčen příběh sirotka (viz. Ž 94,6: „*vraždí vdovu a bezdomovce, sirotky zabíjí.*“).

⁹³ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, ISBN neuvedeno.

⁹⁴ Tamtéž s. 52.

⁹⁵ Tamtéž s. 53.

Boží lid žije v místě, kde jsou vraždy na denním pořádku. Nicméně Hospodinovi vyznavači takto nežijí. V jejich blízkosti se nikdo nemusí cítit ohrožený, protože nikdo nikoho nezabíjí („*hebr. ló tircach*⁹⁶“). Ten, kdo se vyskytuje v blízkosti Izraelitů, se nemusí bát, že byl vystavený nebezpečí, ba právě naopak: je chráněn před určitým typem jednání (vraždou, zabitím). Je možné, že Hospodinovi vyznavači slyšeli a slyší v oznamovacím způsobu šestého přikázání „nezabíjíš“ ještě toto - ty bráníš tomu, aby se ve tvém okolí zabíjelo. „*Znemožňovat aktivní zabíjení měla Útočištná města.*⁹⁷“ Lidé, kteří spáchali trestný čin, ve kterém došlo k neúmyslnému zabití, se scházeli do tohoto typu měst a hledali zde ochranu. Zmiňované sloveso nacházíme v Hebrejské bibli v nejčastěji v souvislosti s útočištnými městy (podle doc. J. Beneše asi 80% výskytů). Charakteristickým znamením Božího lidu je, že nezabíjí a tím zaručuje právo na život členů Izraelské komunity. Šesté přikázání Desatera tak předpokládá, že si Hospodinův vyznavač bude vážit nejen člověka, ale i živých organismů, se kterými žije. Šesté přikázání tak zasahuje i do ekologie: takový člověk neničí prostředí, ve kterém přebývají různé živé tvorové a organismy.

2.8. Sedmé přikázání:

2Moj 20,14 „*Nesmilníš.*“ V první knize Mojžíšově nacházíme texty spojené se stvořením člověka, manželstvím a rodinou. Již ve stvořitelském hymnu je popisováno stvoření člověka (viz 1Moj 1,27: „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem*⁹⁸*Božím, jako muže a ženu je stvořil.*“). Následná druhá kapitola nás informuje o vzniku manželství a rodiny (viz. 1Moj 2,18 – 24). První kniha Mojžíšova zobrazuje muže a ženu jako dva rovnocenné partnery (podobně i v Novém zákoně 1K 11,11: „*V Kristu ovšem není žena bez muže a muž bez ženy*“). „*Základním smyslem sedmého přikázání bylo a je chránit manželství před porušením at' osobní neukázněností a živelností a nebo magicko – kultickou promiskuitou, která pod vlivem baalismu nebezpečně pronikala i mezi Boží lid.*⁹⁹“ Ve starověku obvykle platilo, že manželka byla ve výlučném vlastnictví muže. Pokud se dopustila cizoložení,

⁹⁶ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 151, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

⁹⁷ Tamtéž s. 151 – 152.

⁹⁸ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, ISBN neuvedeno.

⁹⁹ STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, s. 123, ISBN neuvedeno.

tak docházelo k porušení vlastnictví. Hospodinovi vyznavači žili v takovém prostředí, kde mnohdy součástí kultu u jiných národů byly i orgie.

Sedmé přikázání Desatera se nikterak neliší od předešlých tím, že je formulováno oznamovacím způsobem. Tím má duchovní rozměr spíše než morální. Člověk, který zakusil Boží aktivitu (vyvedení z Egypta), je od konání smilstva osvobozený. V sedmém přikázání se vyskytuje výraz „nesmilníš“ „hebr. *ló tin af od slovesa n – a – p.*¹⁰⁰“ „*Sloveso zanach = smilniti*¹⁰¹“ se nejčastěji používalo k označení mimomanželského styku. V Tanachu se setkáváme s texty, ve kterých je smilstvo ústředním tématem. Obvykle se jedná o sexuální praktiky při náboženských obřadech. „*Není rozdílu mezi cizoložením s ženou a cizoložením s jinými bohy, neboť obojí je projevem nevěrnosti.*¹⁰²“ Ústředním tématem sedmého přikázání je věrnost jejich Bohu. Charakteristickým znamením Božího lidu je absolutní věrnost a poslušnost Hospodinu. Hospodinovi vyznavači jsou ti, kteří nevstupují do soukromí svých bližních.

Kdo je adresátem sedmého přikázání Desatera? Přikázání je cíleno na z Egypta vysvobozeného Hospodinova vyznavače tedy konkrétně muže, o kterém je ve zmiňovaném přikázání řečeno, že nesmilní. V Tanachu nacházíme dva texty, které popisují soulož. První z nich je ve 3Moj 20,10: „*Kdo se dopustí cizoložství s ženou někoho jiného, kdo cizoloží s ženou svého bližního, musí zemřít, cizoložník i cizoložnice.*“ Druhý nacházíme v prorocích v Jr 29, 23: „*protože se dopouštěli v Izraeli hanebnosti, cizoložili s ženami svých bližních, a co mluvili v mém jménu, byl klam, což jsem jim nepřikázal. Já to vím a jsem toho svědkem, je výrok Hospodinův.*“ Z tohoto citovaného výroku vyplývá, že cizoložení je na roveň křivého svědectví.

Tanach nám dokládá svými texty cizoložení i ženy. Například u proroka Jeremiáše: (Jr. 3,6 – 10). Prorok Jeremiáš ve svém textu hovoří o dvou ženách (sestrách), které smilnily. Každá z žen pocházela z jiného národa: jedna z Izraele a druhá z Judy (viz Jr. 3). O smilnění nás informuje i kultický dekalog, v tomto biblickém textu je popisováno cizoložení neizraelských žen, které je pro vyvolený Boží lid velice nebezpečné (viz 2Moj 34,16: „*a ty budeš z jejich dcer manželky pro své syny a jejich dcery budou se svými bohy smilnit a svádět tvé syny, aby smilnili*

¹⁰⁰ BENEŠ, Jirí, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 154, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

¹⁰¹ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 56, ISBN neuvedeno.

¹⁰² BENEŠ, Jirí, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 154 - 155, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

s jejich bohy.“). Také u proroka Ozeáše v Hospodinově výroku, kde se mluví o tom, že snachy cizoloží a dcery smilní. „*Je zase patrný rozdíl mezi slovesy z – n – h (smilstvo nezadaných) a n – a – p (cizoložení zadaných)*¹⁰³“ (viz. Oz 4,13 – 16). Sedmé přikázání je primárně adresováno muži, ale jak jsme si ukázali, tak v Tanachu máme řadu dokladů o cizoložení žen.

Sedmé přikázání má ohlas i v Novém zákoně. Vykládá jej Ježíš ve svém Horském kázání, které nacházíme v Mt. 5,1 – 7,27. Výrok v Mat 5, 27 – 28 („*Slyšeli jste, že bylo řečeno: Nezcizoložíš. Já však vám pravím, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.*“). Je interpretací sedmého přikázání Desatera. V tomto výroku Ježíš ukazuje, že člověk v podstatě není schopen nároku, který je zde Ježíšem vyvíjen, vyhovět. Ježíš v totiž Horském kázání uvádí jakožto příčinu smilstva žádostivost. Ježíšova radikálnost jde tak daleko, že stačí pouhý pohled k tomu, aby člověk zcizoložil (přestože k souloži nedošlo). U Mat 15,19 pak hovoří Ježíš o tom, že smilstvo vychází ze srdce člověka. A v následujících verších dává Ježíš ještě radikálnější řešení, kterým je vypíchnutí oka a useknutí ruky (viz. Mt. 5,29 – 30). Domnívám se, že pokud by člověk vzal výrok absolutně vážně a ruku si uťal, tak by jej nejspíše odvezli do psychiatrické léčebny (tedy pokud by nevykrvácel).

2.9. Osmé přikázání:

2Moj 20, 15: „Nekradeš“. Kdo je adresátem osmého přikázání? Adresátem zmiňovaného přikázání je opět jen Boží lid, tedy ti, kdo byli vysvobození z Egypta. Přikázání tedy necílí na kohokoliv, ale jen na člověka, který zakusil Hospodinovo jednání. Osmé přikázání pak popisuje důsledek vstupu Hospodina do života jeho vyznavačů. Oním následkem je to, že Boží lid nemá potřebu krást. Osmé přikázání Desatera je v hebrejském textu adresováno muži, nicméně v Tanachu se setkáváme také s texty, kde se krádeže dopustí i ženy. Například v První knize Mojžíšově je popisován příběh Ráchelininy krádeže bůžků (viz. 1Moj 31,19: „*Když Lábam odešel ke stříži svého bravu, ukradla Ráchel otcovi domácí bůžky.*“).

V hebrejštině označuje výraz nekradeš „*hebr. ló tignob od slovesa g – n – b.*¹⁰⁴“ Obsahově příbuzná slovesa je slovesu krást jsou: „*bazaz – oloupit, vyloupit, chataf – chytnout si přepadnout, nahag -odehnat odvést, pašat – obrat, orvat, gazal – uchvátit, oloupit.*¹⁰⁵“ Ve

¹⁰³ Tamtéž s. 156

¹⁰⁴ Tamtéž s. 160.

¹⁰⁵HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 58 - 59, ISBN neuvedeno.

Třetí knize Mojžíšově se nachází toto sloveso také v množném čísle „nekradete“ (viz 3Moj 19, 11: „*Nebudete krást ani obelhávat a podvádět svého bližního.*“).

V zmiňovaném přikázání je použitý pojem „nekradeš“, který vypovídá o určitém nejednání Hospodinových vyznavačů. Boží lid charakterizuje odlišnost od běžných lidí, kteří mají přirozenou tendenci zajišťovat sebe sama na úkor druhých. Jenže „*Hospodinův vyznavač nepodléhá přirozenému pokušení vlastnit, mechanismu zajišťovat se tím, co vlastní a pak na vlastněném opět stavět, na vlastněné spoléhat, zakládat na tom svůj život či vlastně ovládat.*“¹⁰⁶ Ve starověku bylo okrádání druhých na denním pořádku. Obohacovat se na úkor jiného člověka bylo přirozeným jednáním. Ne však pro Izraelitu. Ten se takovýmto typem chování nevyznačuje. Příčinou nejednání Hospodina lidu je Boží vysvobození z Egypta. Hospodinův lid ale žije život, ve kterém si je vědom Božího soudu. „*Osmé přikázání pak konstatuje, že Hospodinův vyznavač neokrádá ani Boha o to, co mu patří – o desátky, o úctu (neuctívá jiné bohy), o prvotiny, o poslušnost.*“¹⁰⁷

Příběh z První knihy Mojžíšovy, který popisuje loučení Jákoba a jeho strýce Lábana, tvoří pozadí osmého přikázání. V První knize Mojžíšově je popisován rozhovor týkající se mzdy, který mezi sebou vedou Laban a Jákob. Zde je poprvé použito sloveso krást, které známe z Desatera a tím je „*g – n – b.*“¹⁰⁸ Následně je Jákob po určitých neshodách (sporu o ovce) se syny Lábonovými nucen odejít. Jákob tedy připravil svoji rodinu na odchod. Jedna z jeho manželek Ráchel však ukradla svému otci Lábánovi bůžky, tedy náboženský předmět. „*Ti byli ručiteli právoplatného získání všeho vlastněného majetku, ochránci rodu a prostředky k věštění (Ez. 21, 21).*“¹⁰⁹ Tato situace nám ukazuje, že bůh, který je v osobním vlastnictví člověka, může být uloupený. V takovém případě je tento bůh jen kousek zbytečného materiálu a nikoliv Bůh. Biblický text nás informoval, že Jákob bůžky zakopal pod strom (viz. 1Moj 35,4: „*Odevzdali tedy Jákobovi všechny cizí bůžky, které u sebe měli, i všechny náušnice a Jákob je zakopal pod posvátným stromem u Šekemu.*“)

¹⁰⁶ BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 160, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 161.

¹⁰⁸ Tamtéž s. 161.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 162.

Osmé přikázání nás informuje o tom, že Boží lid je osvobozen od potřeby krást (i bohy). Jak už víme z druhého přikázání Desatera, tak Hospodinovi vyznavači si nevytvářejí jakékoliv modly (ty ukrást jdou). Jákob však o samotné krádeži oněch bůžků ani neví a dává najevo, že s uloupením nemá nic společného.

V Tanachu máme další texty zabývající se podobnou tematikou. V knize Jozue je popisován a situace, kdy Ákán navzdory zákazu krást v Jerichu ukradne zlaté pruty. Pro své provinění je vydán na smrt (viz. Joz. 7, 11: „*Izrael zhřešil. Přestoupili mou smlouvu, kterou jsem jim vydal. Vzali z věci propadlých klatbě, kradli, zatajili a uložili mezi své věci.*“). Podobně i v Knize smlouvy je krádež trestána smrtí (viz. 2Moj 21,16: „*Kdo někoho ukradne nebo jej u někoho naleznou, musí zemřít.*“). Biblický text v Páté knize Mojžíšově nás informuje o prodání člověka nad tím je vyhlášen je vydán trest smrti (viz. 5Moj 24,7: „*Když bude někdo přistižen, že ukradl někoho ze svých bratrů Izraelců, hrubě s ním nakládat a prodal ho, tedy ten zloděj zemře, tak odstraníš zlo ze svého středu.*“).

V Tanachu v souvislosti s krádeží se nejprve setkáváme s lupem náboženských předmětů, pak dokonce i ukradením člověka. Osmé přikázání popisuje, že Izraelita je prost toho, aby kradl jak náboženské předměty, tak svého bližního. Osmým přikázáním jsou chráněna práva člověka na svobodný život. Osmé přikázání Desatera tedy zamezuje také tomu, aby si někdo držel člověka v otroctví proti jeho vůli.

Funkcí všech tří zmiňovaných biblických textů je ukázat, jaké mohou mít fatální následky krádeže, tak například v Ákánově případě mohlo dojít k vyhlazení celého Izraelského lidu a Rachelina krádež Jákobově klanu také nikterak nepomohla, ale spíše jej ohrožovala.

2.10. Deváté přikázání:

2Moj 20,6: „*Neodpovídáš svému bližnímu křivé svědectví.*“ Deváté přikázání je opět adresováno Hospodinovým vyznavačům z Egypta vysvobozeným. Jinak popisuje následek vstupu Hospodina do života Boží lidu. Tímto následkem je: „*neodpovídáš*“. V Tanachu máme dvě znění devátého přikázání a to ve Druhé knize Mojžíšově (2Moj 20,6) a v Páté knize Mojžíšově (5Moj 5,20). Obě verze biblického textu obsahují po doslovném přeložení pouhá čtyři slova. Nicméně zmiňované verze se od sebe liší a to vždy v posledním slově přikázání. Ve Druhé knize Mojžíšově je použitý výraz „*zrada = heber šeger*¹¹⁰“ a v Páté knize Mojžíšově

¹¹⁰ Tamtéž s. 165.

„klam hebr. šav.¹¹¹“ Deváté přikázání se nikterak neliší od předešlých v tom, že opět Božímu lidu není nic nařizováno.

Na prvním místě devátého přikázání slyší Hospodinův vyznavač výraz „*neodpovídáš hebr. ló taane.*¹¹²“ Tento pojem je v Tanachu vyjma Desatera použit jen pouze třikrát. Poprvé ve Druhé knize Mojžíšově a to v Knize smlouvy (viz. 2Moj 23,2: „*Nepřidáš se k většině, páchá – li zlo.*“). Dále ve Třetí knize Mojžíšově v souvislosti se svátkem Dne smíření (viz. 3Moj 23,29: „*Kdo se toho dne nebude pokořovat, bude vyobcován ze svého lidu.*“). Posledním biblickým textem, kde zmiňovaný výraz nacházíme, je kniha Žalmů, ve které je popisována modlitba žalmisty k Bohu (viz. Ž 22,3: „*Bože můj, volám ve dne, a neodpovídáš, nemohu se ztišit ani v noci.*“).

Prof. Heller překládá první sloveso devátého přikázání výrazem „odpovídati.“ „*Jde o praefixal 2. osoby muž. rodu jedn. čísla, který navazuje na tvar předchozích tří přikázání.*¹¹³“ Sloveso „odpovídati“ („hebr. anah¹¹⁴“) se nejčastěji používalo ve smyslu zodpovídání dotazů u soudu. V devátém totiž přikázání se vyskytuje terminologie, která je blízká soudu. Soudy ve starověkém Izraeli se obvykle konaly před městskými branami, ke kterým přišel žalobce s určitými problémy, které potřeboval vyřešit. Klíčovou roli zde zastávali svědci. Poté došlo ke svolání starších, kteří vyslechli jak stranu žalobce, tak žalovaného. Pokud by se jedna či druhá strana k líčení nedostavila, bylo by to bráno jako přiznání viny. Soudce po vyslechnutí obou stran vynese rozsudek, kterým jednu stranu ospravedlní (nevinná) a druhou zahanbí (vinná). I v naší kultuře deváté přikázání reaguje na situaci, která je u soudu. Pokud jsem jako svědek předvolaný, tak nevypovídám vůči svému bližnímu falešného svědectví.

V devátém přikázání se setkáváme s výrazem „bližní“ či „přítel“. Tímto pojmem se ve starověkém Izraeli nazýval svobodný muž. Třetí kniha Mojžíšova uvádí základní Hospodinův výrok k obsahu tohoto pojmu: 3Moj 19,18: „*Nebudeš se mstít synům svého lidu a nezanevřeš na ně, ale budeš milovat svého bližního jako sebe sama. Já jsem Hospodin.*“

Doslovný význam devátého přikázání „neodpovídáš v bližním svém svědectví křivé“. To znamená, řeč osloveného Izraelity nezní k bližnímu zvenku, ale v bližním zevnitř. Bližní mají slyšet slova. Nikoliv ta, která jsou z venku, ale slova uvnitř sebe samých. „*Tento*

¹¹¹ Tamtéž s. 165.

¹¹² Tamtéž s. 165.

¹¹³ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 61, ISBN neuvedeno.

¹¹⁴ Tamtéž s. 61.

transcendentní rozměr devátého přikázání dokládá, že se nejedná o pokyn a tedy o etický příkaz: mluvit uvnitř svého bližního a nemluvit klam je totiž lidskými silami neuskutečnitelné.¹¹⁵“ Vše je však možné a děje se jen v režii Vysvoboditele. Výraz použitý v devátém přikázání: „v bližním tvém“ totiž evokuje, jako kdyby Izraelita byl v bližním (uvnitř). Zmiňované přikázání nás neučí: dej si pozor, aby z tvých úst nebo i očí nevycházelo něco, co je křivé. Ale u člověka vysvobozeného z Egypta došlo ke změně v řeči, protože on je prost od toho, aby z jeho úst vycházela křivá svědectví znějícím uvnitř jeho bližních. Takový člověk si dává pozor, aby lidově řečeno neplácal nic, co by mohlo někomu uškodit, ačkoliv mnohdy člověk mluví, než myslí. Devátým přikázáním jsou tedy Izraelité (Boží lid) chráněni. „Šíření pravdivých (nebo nešíření žádných) informací chráníš a zajišťuješ čest a dobrou pověst svého bližního.¹¹⁶“

Před posledním slovem devátého přikázání Desatera je podstatné jméno „svědectví = hebr. *ed* = až, do, navždy, již ještě.¹¹⁷“ Pokud Hospodinův vyznavač slyší ve zmiňovaném přikázání výraz navždy, má deváté přikázání tento význam: „neodpovídáš v bližním svém navždy klamně.¹¹⁸“ V tomto novém znění dochází k posunutí důrazu, který už není položen na svědectví, ale na tom, co člověku z úst vychází. Zde Hospodinův vyznavač slyší, už nikdy (v budoucnu) nebudeš říkat klamně věci.

Čtvrtým a zároveň posledním slovem devátého přikázání podle znění z Druhé knihy Mojžíšovy je hebrejský výraz „*šeqer* odvozen od slovesa *š – q – r* znamená oklamat.¹¹⁹“ Podle doc. J. Beneše se v Hebrejské bibli výrazy: „*podvod, zrada, lež, křivý*“¹²⁰ vyskytují 85 krát a to ve všech třech částech Tanachu obvykle v knihách: „*Jeremiáš, Příslovím, Žalmy a Třetí kniha Mojžíšova.*“¹²¹ Ve Třetí knize Mojžíšově se mluví o křivé přísaze (viz. 3Moj 22: „*nebo najde ztracenou věc a křivopřísežně to zapře, ať se člověk dopustí kterékoliv z těchto věcí, zhřeší.*“). Obdobně i v Druhé knize Královské (viz. 2Kr 9,12: „*Odpověděli: Klameš. Pověz nám, co se děje...*“). Se slovem zrada se setkáváme již v Pentateuchu a to ve druhé knize Mojžíšově.

¹¹⁵ BENEŠ, Jirí, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 166, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

¹¹⁶ Tamtéž s. 166.

¹¹⁷ Tamtéž s. 166.

¹¹⁸ Tamtéž s. 166.

¹¹⁹ Tamtéž s. 167.

¹²⁰ Tamtéž s. 167.

¹²¹ Tamtéž s. 167.

K faraonovi přijdou bratři: Áron a Mojžiš, kteří prosí vůdce Egypta, aby Hospodinovy vyznavače propustil. Na to konto faraon přidal Izraelcům práci (viz. 2Moj 5,9: „*Ať na ty muže těžce dolehne otročina, aby měli co dělat a nedali na lživé řeči.*“). Z tohoto výroku je patrné, že Faraon považuje Boží řeč za klamnou. Devátým přikázáním jsou Hospodinovi vyznavači osvobozeni i od klamných řečí, které se vedou v Egyptě. Boží lid má za úkol se nechovat jako panovník Egypta.

Zmiňovaný výraz se ještě vyskytuje v Knize smlouvy 2Moj 23,6 -7. V knize smlouvy je popisován člověk, kterému z úst vychází zrádná slova. Biblický text jej popisuje jako toho, kdo převrací právo ubožáka a je to tedy svévolník (viz. 2Moj 23,6 – 7: „*Nebudeš převracet právo ubožáka v jeho sporu. Buď dalek každého podvodu, nepřipustíš, aby byl zabit nevinný a spravedlivý, neboť svévolníka neospravedlním.*“) V tomto biblickém textu je řešena otázka práva ubožáka. Můžeme se domnívat, že tento text na deváté přikázání Desatera navazuje a současně jej i rozvíjí. Kniha smlouvy nás informuje, že Boží lid je ten, který neohrožuje ubožáka (podobně i v 2Moj 23,1 -3). Boží lid je charakteristickým tím, že jedná vždy přesně v souladu s Hospodinem.

Druhá kniha Paralipomenon a První kniha Královská popisuje příběh krále Achaba, ke kterému záměrně Hospodin posílá falešného proroka a kterému dává Bůh do úst zrádného ducha. Cílem Hospodina je realizace jeho záměru tedy, aby byl Achab v bitvě poražen (viz. 1Kr 22,22 – 23, 2Pa 18,21 – 22).

V Páté knize Mojžíšově je popisován příběh, který zřetelně odkazuje na deváté přikázání. V tomto vyprávění jde o svědka, který vypovídal u soudu křivé svědectví proti svému bližnímu. Soudci případ prošetřili a zjistili, že svědek vypovídal falešně (viz. 5Moj 19,16 – 19). Dojde k vyřešení sporu, ve kterém je viník potrestán podle toho, co zamýšlel proti svému bližnímu (viz 5Moj 19,19: „*učiníte jemu, jak on zamýšlel učinit svému bratru.*“). V tomto textu se setkáváme s pojmem „*křivý svědek = ed chamas a ed šeqer*¹²²“. S tímto zmiňovaným výrazem se setkáváme i v knize Přísloví (viz. Př. 25,18: „*Palác a meč naostřený šíp je ten, kdo vydává proti svému bližnímu křivé svědectví.*“). V knize Přísloví se deváté přikázání opakuje.

Deváté přikázání popisuje další z následků, které se dějí po vysvobození Izraelitů z Egypta. Tímto důsledkem je změna v řeči. Boží lid je osvobozený od toho, aby z jeho úst vycházelo cosi klamného a falešného. Izraelité poté, co jim Hospodin změnil život, mluví jinak

¹²² Tamtéž s. 168

odlišně, nově, už nemluví řečí, kterou charakterizuje prorok Izajáš: Iz. 59,3: „*Vždyť vaše dlaně jsou poskrvněny krví, vaše prsty nepravostí, vaše rty mluví klam.*“ Můžeme se tedy domnívat, že jednotlivá přikázání Dekalogu nejspíše popisují duchovní vývoj Božího lidu. „*Proměna řeči označuje člověka mimořádných kvalit.*“¹²³

V pentateuchu ovšem máme dvě verze devátého přikázání. Verze v Páté knize Mojžíšově se mírně odlišuje a to v posledním slově, kterým je „klam“. Výrazu klamu není v Tanachu nikterak často Doc. J. Beneš uvádí, že se s ním můžeme setkat v: Dekalogu, v Knize smlouvy (viz. 2Moj 23,1: „*Nebudeš šířit falešnou pověst.*“), v Prorockých textech (např. u Izajáše, Ezechiele, Ozeáše) a v Žalmech. Zmiňovaný výraz se dá ještě přeložit jako: „*faleš, nepravost, licoměrnost, šalebnost, zbytečnost, ničemnost, ale i zánik, zničení, zkáza.*“¹²⁴ Deváté přikázání nás učí, že Boží lid nic takového ze svých úst nevykouští a tím pádem ani neohrožuje svého bližního. S pojmem klamu jsem však se mohli setkat již ve třetím přikázání. Z toho jasně vyplývá, že deváté přikázání a třetí přikázání jsou mezi sebou určitým způsobem spojena. (Deváté přikázání ve Druhé knize Mojžíšově je zakončeno výrazem zrada. Záměrné spojení zmiňovaných přikázání má zřejmě vysvětlující funkci.

2.11. Desáté přikázání:

2Moj 20,17: „*Nedychtíš po domě své bližního. Nedychtíš po ženě svého bližního, ani po jeho otroku, ani po jeho otrokyni, ani po jeho býku, ani po jeho oslu, vůbec po ničem, co patří tvému bližnímu.*“

Desáté přikázání je posledním přikázáním Desatera. Jedná se o poslední následek zásahu Hospodinova do života Božího lidu, který žil v místě dvojího sevření (Egypt), ze kterého jej Hospodin vysvobodil. Zmiňované přikázání patří k těm delším, protože obsahuje dvě věty. „*Podle židovské tradice je desáté přikázání paralelní s přikázáním pátým, neboť obě přikázání jsou pátá v pořadí na dvou deskách Desatera podle dělení 5 + 5.*“¹²⁵ Badatelé první poloviny 20. st (jako například Albrecht Alt a Herman Köhler) se domnívali, že desáté přikázání navazuje na přikázání osmé a pro svá tvrzení argumentují použitím výrazu dychtit „*hebr. ló tachmod* 2Moj 20,17, sloveso *ch – m – d* znamená také *dožadovat se*“¹²⁶, který podle jejich názorů souvisí

¹²³ Tamtéž s. 169.

¹²⁴ Tamtéž s. 169.

¹²⁵ Tamtéž s. 172.

¹²⁶ Tamtéž s. 172.

s osmým přikázání. První větou desátého přikázání se Izraelita o sobě dovídá, co nedělá a druhá věta má vysvětlující funkci, kdy se Boží lid dozvídá, po čem konkrétně nedychtí. V tomto případě Hospodinův vyznavač nedychtí podle zmiňovaného přikázání po domu svého bližního. V druhé části desátého přikázání je popisován katalog (výčet) věcí, po kterých by lid dychtit mohl, tedy věci, které vyvolávají tužbu.

Obě verze, ve kterých desáté přikázání máme, se od sebe mírně liší. Pátá kniha Mojžíšova obsahuje dva klíčové výrazy: „dychtit = hebr. ch – m- d a toužit a – v - h“¹²⁷ (viz 5Moj 5,21). Zmiňovaná slova „*mohou vyjadřovat touhu po něčem kladném i záporném*“¹²⁸. V Knize Žalmů je popisována situace, kdy Hospodin sám touží (viz. Ž 68,17: „*shlízíte na horu, na níž se usadit zatoužil Bůh*“?). Z Knihy Příslovím se dovídáme, že toužit po věcech, které patří někomu jinému, je rys typický pro svévolníky (viz Př. 21,10: „*Svévolník je chtivý zlého, v jeho očích nenalezne slitování ani přítel.*“). Prof. Heller v návaznosti na starozákonního badatele J. Hermanna se domnívá, že v Tanachu po slovesu dychtit obvykle následuje další sloveso, a to brát. Pro svou tvrzení uvádí Akámovu krádež známou z knihy Jozue (viz. Joz. 7,21: „*Viděl jsem mezi kořisti jeden pěkný šinearský plášť, dvě stě šekelů stříbra a jeden zlatý jazyk o váze padesáti šekelů. Vzplanul jsem žádostivostí a vzal jsem si to.*“)

Po čem tedy Boží lid netouží? Opět se zde mírně odlišuje Druhá a Pátá kniha Mojžíšova. Desáté přikázání dle Druhé knihy Mojžíšovy oznamuje, že Hospodinovi vyznavači nedychtí na první místě po domě, kdežto zpráva z Páté knihy Mojžíšovy naopak hovoří o ženě. Vystává zde otázka, proč je v textu Páté knihy Mojžíšovy žena jako první? To ale není jasné. Doc. J. Beneš se domnívá, že to, jak dnešní desáté přikázání z Druhé knihy Mojžíšovy známe, bylo formováno pod vlivem majetkového práva, protože žena ve starověkém Izraeli patřila k majetku. V dalším období nejspíše došlo k tomu, že žena už nebyla brána jen jako pouhý objekt. Nicméně je také možné, že v Páté knize Mojžíšově je na prvé místo žena, protože po ní muž touží přirozeně. Pro tuto domněnku nacházíme argument i v knize Přísloví (viz. Př. 6,25: „*Nedychti v srdci po její kráse, ať tě svými řasami neuchvátí.*“). K této problematice se vyjadřuje v Novém zákoně i Ježíš ve svém horském kázání, ve kterém píše, že stačí pohled na ženu a muž se dopouští cizoložství v srdci (viz. Mat. 5,28: „*Já však vám pravím, že kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci.*“). Můžeme tak vidět jisté propojení mezi

¹²⁷ Tamtéž s. 173.

¹²⁸ HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, 1984, s. 65, ISBN neuvedeno.

sedmým přikázáním („nedychtíš“) a desátým přikázáním, když, v desátém přikázání je na první místě žena. Ženě a se ženou se setkáváme teprve až v desátém přikázání.

Všechna přikázání Dekalogu byla přednostně adresována muži, nikoliv ženě. Tak jako v předešlých přikázáních je i desáté přikázání cíleno na muže, o kterém se zde konstatuje, že „nedychtí“. Desáté přikázání popisuje poslední výsledek vstupu Hospodina do života jeho vyznavačů, kteří se následkem znovu chovají určitým způsobem. Jsou totiž osvobozeni od touhy přivlastňovat si něco, co jim nepatří, tedy to, co je ve vlastnictví jejich bližních (žena, dům).

První kniha Mojžíšova nás seznamuje s prvními lidmi, kterým Hospodin daroval zahradu v Edenu. Nejprve zde ubytoval prvního člověka Adama, kterého v zahradě provedl a upozornil jej na to, že je zde strom „poznání dobrého a zlého“, ze které lidé nejedí. Pak Adamovi stvořil jeho ženu Evu. Biblický text nás informuje, že zmiňovaný strom byl podle 1Moj 2,9 „žádoucí na pohled“. Žena bohužel důvěřovala hadovi, který svévolným způsobem interpretoval Hospodinův výrok a vzala hadův výklad vážněji než samotný výrok Hospodina. Toto selhání mělo fatální důsledky, které se projeví až v druhé generaci tj. u dětí rodičů, kdy dojde k bratrovraždě (Kain zabije Ábela). První kniha Mojžíšova ve zmiňovaném příběhu uvádí dvě slova „*lákavý = hebr. taave od slovesa a – h -v a žádoucí = hebr. nechmad od slovesa ch – m – d.*¹²⁹“ (viz. 1Moj 3,6: „*Žena viděla, že je strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševědounost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl.*“) Tato slova najdeme v desátém přikázání podle znění z Páté knihy Mojžíšovy. A příběh z prvního knihy Mojžíšovy, tak význam, Desátého přikázání ilustruje.

To, co v popisovaném příběhu z První knihy Mojžíšovy způsobilo katastrofu, je totiž dychtění a žádostivost. Od toho je Hospodinův vyznavač osvobozen, jak popisuje deváté přikázání. Hospodinovi vyznavači jsou charakterističtí tím, že se nezmocňují věcí, které nejsou jejich. Z Egypta vysvobození vyznavači neprahnou po: ženě, majetku, nic svému bližnímu nezávidí a také neokrádají druhého. V biblickém textu v 5Moj 7,25 v řeči Mojžíšově je popisována tužba stříbra a zlata (viz 5Moj 7,25: „*Tesané sochy jejich Bohů spálíte. Nebudeš žádostiv stříbra ani zlata z nich, nevezmeš si je, abys nepadl do léčky. Před Hospodinem, tvým Bohem, je to ohavnost.*“) Tak i osmé přikázání nás konfrontuje s určitou podobou prahnutí.

¹²⁹ BENEŠ, Jirí, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, s. 174, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

V Tanachu se výraz „nedychtíš“ objevuje pouze jednou (tedy pokud nepočítáme Dekalog) a to v 5Moj 7,25 - 26. Zde je konstatováno, že Boží lid netouží po zlatu z roztavených model. Tím se rovina prahnutí posouvá v desátém přikázání Desatera i na věci, které mají povahu náboženskou (modly). Zmiňovaný text z Páté knihy Mojžíšovy tak je blízký i druhému přikázání, protože se zde hovoří o modlách (viz. 5Moj 7,26: „*Nevneseš do svého domu ohavnou modlu, propadl bys klatbě jako ona. Budeš ji mít v opovržení, budeš ji mít za hnusnou ohavnost neboť je klatá.*“). Stejně jako i v druhém přikázání, tak i v desátém je Izraelita osvobozen od předmětů náboženské povahy. Pojem „nedychtíš“ se nachází i v Kultickém dekalogu (2Moj 34,24 : „*Vyženu před tebou pronárody a rozšířím tvé pomezí. Nikdo nebude žádostiv tvé země, když se půjdeš třikrát v roce ukázat před Hospodinem, Bohem Izraele.*“).

3. Výukové metody:

V této části bakalářské práce se budu zabývat výukovými metodami. Při zpracování daného tématu se nejčastěji budu opírat o vlastní překlad německých pedagogických děl zejména od Hilberta Meyera (1941). Profesor Hilbert Meyer patří v německém prostředí k nejuznávanějším autorům v oblasti pedagogiky. V současné době působí na univerzitě v Oldenburgu. Napsal k tématu celou řadu knih¹³⁰, které taktéž využijí při psaní druhé části bakalářské práce.

Prof. Hilbert Meyer definuje výukové metody takto: „*Výukové metody jsou formy a procesy, které si osvojují učitelé a žáci, kteří jsou v dané situaci determinováni společenskou realitou a institučním zakotvením.*“¹³¹ Etymologie pojmu výukové metody pochází z řeckého výrazu „*métodos = Weg nach = cesta někam*“¹³². V řečtině nacházíme podstatné jméno „*hodós = cesta*“¹³³ a výraz „*méta = tam*“¹³⁴. Výukové metody jsou prostředky k dosažení stanovených cílů (tedy vytyčených kompetencí) ve výuce. Cílem výukových metod je zprostředkování vzdělávacího obsahu žákům a žákyním. Jinými slovy výukové metody slouží k lepšímu pochopení a procvičení probíraného učiva. Skrze výukové metody učitel působí na žáky a snaží se dopracovat k vytyčeným cílům, rovněž pozoruje sociální interakce žáků mezi sebou. Učitel vždy vybírá výukové metody, které jsou přiměřené danému věku a rozumovým schopnostem žáků.

¹³⁰ Ke studiu výukových metod doporučuji tyto knihy od H. Meyer:

MEYER, Hilbert, *Unterrichts – Methoden I. Theorieband*, vyd. 18, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, ISBN 978 – 3 – 589 – 20850 – 0.

MEYER, Hilbert, *Unterrichts - Methoden II. Praxisband*, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

MEYER, Hilbert, *Was ist gute Unterricht*, vyd. 13, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2018, ISBN 978 – 3 – 589 – 22047 – 2.

¹³¹ MEYER, Hilbert, *Unterrichts – Methoden I. Theorieband*, vyd. 18, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 45, ISBN 978 – 3 – 589 – 20850 – 0.

Definice v němčině: „*Unterrichtsmethoden sind Formen und Verfahren in und mit denen sich Lehrer und Schüler die sie umgebendene natürliche und gesellschaftliche Wirklichkeit unter institutionellen Rahmenbedingungen aneignen.*“

¹³² Tamtéž s. 50.

¹³³ Tamtéž s. 86.

¹³⁴ Tamtéž s. 86.

Profesor Hilbert Meyr přirovnává výuku k divadelnímu představení. Říká, že hodina je jako „inscenace“, ve které učitel hraje hlavní (klíčovou) roli a snaží za použití odpovídajících výukových metod dostat zvolenému záměru. Je si však vědom a zohledňuje různorodost dětí, které ve své třídě má. Učitel se snaží podporovat žáky v jejich procesu vzdělání. Mnohé děti, zejména ty na prvním stupni, se chtějí učit, rozvíjet a poznávat. Nicméně ve škole se učitel setkává i s žáky, kteří sami nechtějí a odmítají se vzdělávat. Učitel má ve třídě funkci motoru, bez kterého by žádný automobil jet nemohl. To samé platí i o hodině ve škole, pokud by tam kantor nebyl, domnívám se, že by se žáci sami neučili. Pedagog je tedy hnacím motorem v procesu vzdělávání u svých žáků.

Učitel si stanoví cíle, ke kterým chce dojít. Při cestě k jejich úspěšné realizaci volí mnoho vhodných výukových metod, které jsou základním stavebním kamenem procesu učení a vyučování. Používání výukových metod vede k osvojení znalostí o světě kolem nás, o realitě, ve které žijeme, taktéž děti získávají informace o vlastní kultuře a v neposlední řadě budují vlastní názory. Nejde tedy jen o pouhé zprostředkování látky (tj. vědění). „*Cíle, obsah a výukové metoda musí vždy být ve vzájemném působení.*“¹³⁵

3.1. Dělení výukových metod dle Hilberta Meyera:

Hilbert Meyer rozčlenil výukové metody do tří kategorií (úrovní) na: „*mikro, meso a makro*“. Pokud bude studovat z německých pramenů, tak v mnohých knihách narazíte v souvislosti s výukovými metodami na výraz „*Drei Ebene*“. „*mikro metody*“. Někdy se také můžete setkat v německé pedagogice s výrazem „*malé metody*“ a pro makro metody se užívá pojem „*velké metody*“.

V případě „*mikro metod*“ žáci v procesu učení a vyučování zapojují smysly. Těmto metodám se říká „malé“, protože učitel na rozdíl od „velkých“ se nemusí nikterak zvlášť na výuku připravovat (tj. vyvíjí při přípravě na výuku malé úsilí). „Malé metody“ jsou ty, které učitel běžně (nejčastěji) používá při výuce. Mezi mikro metody řadíme například: pozorování, ukazování, popisování, vysvětlování, otázky, shrnutí apod. Do této skupiny bychom také mohli přiřadit tzn. „*Inscenační techniky*“. Při inscenačních technikách dochází k použití: verbální a nonverbální komunikace, gest a tělesných pohybů (př. tanec).

¹³⁵ Tamtéž s. 50.

Druhá skupina výukových metod se nazývá „meso metody“, někdy se setkáte s výrazem: „Sozialformen“. Tento druh výukových metod se nazývá „sociální formy“, protože zde dochází k vzájemné kooperaci a interakci mezi učitelem a žáky a také mezi jednotlivými žáky dohromady. Do druhé skupiny výukových metod Hilbert Meyer řadí čtyři výukové metody¹³⁶: frontální vyučování, skupinovou práci, párové vyučování a samostatnou práci.

Poslední skupinou výukových metod jsou „makro metody“ neboli „velké metody“. Tyto metody se nazývají jako „velké“, protože učitel stráví mnoho času při přípravě. Taktéž během vyučovací hodiny zabírají mnoha času. Jsou to metody, které skýtají množství obtížností. V literatuře nejčastěji řadíme k „makro metodám“ například: metodu Montessori (podle Marie Montessori), projektové vyučování aj.

Téma výukových metod je velice rozsáhlé a není v mých silách uvést všechny. Vybrala jsem proto jen některé¹³⁷. Hilbert Meyer píše, že formy výuky a učení „*nespadly z nebe*“¹³⁸, tímto tématem jsem se začali zabývat již dávno předtím. V historii byla funkce forem výuky učení spojována s poznáváním reality kolem nás.

3.2. Hilbert Meyer člení formy výuky a učení následujícím způsobem:

1. „*Formy výuky související s přednesem např. výklad učitele, referát žáka (či žáků), brainstorming, debata, dialog, interview aj. „*
2. „*Dále zapojení simulačních her např. Standbild, Rollenspiel, pantomima, Divadelní představení. “*

¹³⁶ Frontální vyučování, skupinová práce, párové vyučování a samostatná práce je v českém pedagogickém prostřední řazena do „organizačních forem výuky“. Nicméně v německé pedagogice, ze které primárně vycházím je tomu jinak a jsou řazeny do tzn. „meso metod“ = „sociálních forem“. Moji hypotézu si ověřte v knize: MEYER, Hilbert, *Unterrichts - Methoden II. Praxisband*, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 53, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

¹³⁷ K detailnímu studiu výukových metod doporučuji využít obsírnou monografii: NIEHL, Franz, THÖMMES, Arthur, *212 Methoden für den Religionsunterricht*, vyd. 2, Kösel – Verlag, München, ISBN 978 – 3 – 466 – 37101 – 3.

¹³⁸ PDFDOKUMENT.COM, MEYER, Hilbert, *Unterrichtsmethoden*, In: Kiper, H./ Meyer, H. / Topsch, W.: *Einführung in die Schulpädagogik. Berlin 2002, S. 109-121*, [online], [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://pdfdokument.com/hilbert-meyer-unterrichtsmethoden_59f502981723dd22a22aac3e.html

3. „*Formy výuky spojené s umění např. malování, výtvar plakátu, koláže, komiks (existují internetové programy, ve kterých si děti mohou vygenerovat vlastní komiks).* „
4. „*V poslední řadě jmenuji výukové formy, které se zaměřují na kontrolu, jak děti probíranému učivu rozumí. Zde např. psaní testu, diktát, ústní zkouška“.*¹³⁹

3.3. Typický průběh vyučovací hodiny:

Nejčastěji se setkáváme s následujícím schématem průběhu výuky. Hodina standardně plyne ve třech krocích: a) zahájení vyučovací hodiny a kontrola domácích úkolů, b) průběh výuky, c) závěr hodiny (shrnutí) a rozdání nových domácích úkolů.

Zahájení vyučovací hodiny: učitel přichází do třídy, jistým hlasem pozdraví své žáky (nikterak nekuňká). Žáci pozdraví nazpět. U menších dětí učitel pohledem zkontroluje, zda jsou děti připraveny na výuku (tj. jestli mají děti připravené učebnice, pomůcky aj.) Na začátku hodiny, tedy pokud žáci dostali úkoly, proběhne jejich kontrola. V následujícím čase kantor nastíní téma dnešní hodiny. Může krátce zrekapitulovat probíranou látku z minulé hodiny. Téma, ke kterému se bude vztahovat dnešní výuka učitel, napíše doprostřed na tabuli, rovněž nezapomene do pravého horního rohu napsat dnešní datum.

V druhé části vyučovací hodiny se učitel snaží dojít ke stanovenému cíli. Kantorovi jde vždy o to, aby žáci pronikli do tajů učiva, ke kterému se hodina vztahuje. Dává si pozor, jestli žáci učivu rozumí nebo nerozumí. Například z výrazů v obličeji může učitel vyčíst řada cenných informací, například: že dítě látce nerozumí, nudí se, nesouhlasí s vyřčenými názory. Nejčastěji, pokud žáky hodina nebaví, tak vykonávají různé vedlejší aktivity (například: posílání psaníček, četba knihy pod lavicí, hraní piškvorek, surfování po internetu na telefonu a koukání z okna apod.). Proto, abychom eliminovali tyto zmiňované situace, se nejčastěji doporučuje každých deset minut měnit aktivitu.

Ve třetí fázi dochází k tomu, že učitel shrne to, co se žáci v hodině naučili. Pedagog může lehce nastínit, jaké bude pokračování v následující hodině. Na konci hodiny učitel, pokud chce, zadá domácí úkoly.

¹³⁹ PDFDOKUMENT.COM, MEYER, Hilbert, Unterrichtsmethoden, In: Kiper, H./ Meyer, H. / Topsch, W.: *Einführung in die Schulpädagogik. Berlin 2002, S. 109-121*, [online], [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://pdfdokument.com/hilbert-meyer-unterrichtsmethoden_59f502981723dd22a22aac3e.html

Hilbert Meyer se zabývá otázkou, jak bychom mohli charakterizovat dobrou vyučovací hodinu? Této problematice se věnuje tzn. Oldenburský dekalog, který popisuje ve své knize.¹⁴⁰ Taktéž si klade otázku, jak vypadá dobrý učitel? Hilbert Meyer se domnívá, že důležitější je ptát se, co dělá takový dobrý pedagog, než hledat ideální typ učitele a zkoumat u něj jeho vlastnosti. Hilbert Meyer samozřejmě podotýká, že u učitelů je vždy na prvním místě, aby žáci porozuměli tomu, co bylo ve výuce probíráno. Žáci jsou v dané situaci schopni: přemýšlet, dávají učiteli zpětnou vazbu, mohou převzít roli učitele apod.

3.4. Hilbert Meyer definoval Desatero dobré výuky - „Zehn Merkmalen zum guten Unterricht“¹⁴¹ - Oldenburský Dekalog:

1. „Jasná struktura a vedení ve výuce“,
2. „maximální využití času“,
3. „příznivé klima“,
4. „srozumitelnost vzdělávacího obsahu“,
5. „komunikace“,
6. „rozmanitost výukových metod“,
7. „individuální přístup“,
8. „procvičování“,
9. „transparentní (přeměření) očekávání výkonu“,
10. „příprava třídy.“¹⁴²

„Jasná struktura a vedení výuky“ - zde H. Meyer má na mysli to, jak učitel vede v žáky procesu vyučování. Nicméně kantor zde nehraje roli „diktátora“. Autor se domnívá, že vedení je myšleno jako kreativní aktivizace žáků a žákyň. Jasně a správné vedení žáků v procesu vyučování je podstatným činitelem jejího úspěchu. Ve třídě by měla panovat jasná pravidla, rituály a rytmus. Ve třídě je vhodné, aby byly ujasněny role (tj. učitel – žák).

¹⁴⁰ MEYER, Hilbert, Was ist gute Unterricht, vyd. 13, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2018, s. 17, ISBN 978 – 3 – 589 – 22047 – 2.

¹⁴¹ Zde k tématu poskytují internetový odkaz, kde najdete video, ve kterém H. Meyer o tématu mluví (německy). Welche Merkmale zeichnen einen guten Unterricht aus?, In: Youtube [online], [cit. 15. 4.2020], Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=40RfJuAsyEs>

¹⁴² MEYER, Hilbert, Was ist gute Unterricht, vyd. 13, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2018, s. 17, ISBN 978 – 3 – 589 – 22047 – 2.

„Maximální využití času“ - druhý bod je možno chápat dvěma způsoby. A) učitel si hlídá, jak mu navazují jednotlivé aktivity, dává si pozor, aby zbytečně nevznikaly prodlevy nebo naopak, aby se nestalo, že mají žáci málo času. B) V druhém případě učitel usiluje o to, aby jeho žáci byli co nejvíce přítomni v hodině (tj. jeho snahou je udržet pozornost žáků).

„Příznivé klima“ - v minulosti se vedly debaty o tom, jestli je tento bod důležitý. Vystávaly zde hypotézy, že dítě bude dosahovat dobrých výsledků i v nepříznivém klimatu a za nejdůležitější se pokládalo jasné vedení ve třídě (tj. první bod Oldenburského Dekalogu). Nicméně v současné době jsme si vědomi, že klima ve třídě hraje podstatnou roli v procesu vzdělávání. Domnívám se, že když se dítě bude ve třídě cítit dobře, tak to zcela jistě povede k úspěchu.

„Srozumitelnost vzdělávacího obsahu“ - třetí kritérium nevypovídá o tom, co má učitel tzn. „v hlavě“, ale o tom, jak to umí předat svým žákům. Zde jde právě o to, co si žáci odnášejí z výuky. Mnohdy se stává, že žáci učitelovu přednesu nerozumí. Učitel by měl vždy žákům sdělit téma hodiny, aby se v tom „neutopili“.

„Komunikace“ - zde Hilbert Meyer poukazuje, že je důležité, aby žáci věděli, proč se danou věc učí, co jim to přinese v jejich životě. Dobré je, aby učitel vysvětlil žákům, co právě dělají a když vidí, že to někomu nejde, tak se ho může zeptat, co by mu mohlo pomoci (př. Evičko vidím, že si nevíš rady, jak ti mohu pomoci). Učitel se v pátém bodě snaží naučit děti myslet společně s ním. Hilbert Meyer se přichází s myšlenkou, že pokud dítě ví, proč se danou věc učí, tak to může vést i k lepším školním úspěchům.

„Rozmanitost výukových metod“ - pokud učitel ve výuce používá nějakou výukovou metodu, tak by ji měl plně rozumět. Cílem je, aby si práci s danou výukovou metodou osvojili i žáci. Výukové metody často slouží k oživení hodiny. Pokud učitel učí pouze frontálně, tak dochází k tomu, že žáci často ztrácejí pozornost (nesoustředí se plně) a v důsledku toho provozují různé vedlejší aktivity, a proto je vhodné používat ve výuce výukové metody. Výukové metody jsou vhodným pomocníkem ve výuce. Nicméně na druhou stranu Hilbert Meyer výrazem rozmanitost nenabádá učitele k tomu, aby v hodině používali až příliš mnoho metod (př. devět). Tento postup by vedl jen a pouze k přehlcení žáků a vytoužený výsledek by se zřejmě nedostavil. Učitel považuje za důležité, aby s žáky došel k cíli, který si vytyčil. Jde mu o to, aby děti probíranému tématu rozuměly.

„Individuální přístup“ - v tomto bodě klade autor důraz na to, aby učitel znal žáky, které učí. Pokud se učitel ve třídě objeví dítě se speciálně vzdělávacími potřebami, tak je v jeho

kompetenci, aby diagnóze alespoň bazálně porozuměl a věděl, jak má s žákem pracovat. U dětí se speciálně vzdělávacími potřebami je učitel v kontaktu především: se školním poradenským zařízením a školním poradenským pracovištěm.

„*Procvičování*“ - tímto bodem míní Hilbert Meyer procvičování látky, která byla probírána. Jde například o novou látku, kterou si děti ještě dostatečně neosvojily a je jí proto třeba prostřednictvím procvičování upevnit. Nicméně učitel musí vždy zohledňovat, s jakými dětmi pracuje a ne vždy se hodí, aby všichni žáci procvičovali totéž (například: zdá se mi zbytečné, aby nadaný žák první třídy, který už násobí, počítal společně se třídou sloupečky). Procvičování by tedy měla být vybírána jednotlivým žákům na míru s ohledem na jejich rozumové schopnosti.

„*Transparentní očekávání výkonu*“ - zde je kladen důraz na transparentnost a vedení. Učitel pokládá žákům otázky typu: Co od výuky očekáváš a co jsi schopný pro to, abys naplnil své cíle udělat? Učitel má při první hodině možnost přinést do třídy kartičky a děti na ně mohou napsat odpovědi na zmiňované otázky. Když je aktivita hotová, žák jde jednotlivě před tabuli a přednese své odpovědi, ty jsou poté za pomoci magnetů přichyceny na tabuli.

„*Příprava třídy*“ - poslední bod je míněný čistě prakticky. Hilbert Meyer zde odkazuje na Marii Montessori, která stála u zrodu úprav školního nábytku. Maria Montessori navrhla nábytek, tak, aby odpovídal potřebám dětí tedy jich věku a vzrůstu. Hilbert Meyer zde říká, že ve třídě by měl být pořádek (tj. srovnané lavice a smazaná tabule apod.). Učitel a žáci se snaží o to, aby třída byla útulná, i to může mít vliv na proces učení.

3.5. Frontální vyučování – hromadná (kolektivní) výuka:

V českých pedagogikách řadíme frontální vyučování do tzn. „*organizačních forem výuky*.“ Němečtí autoři frontální vyučování však řadí společně se: skupinovou prací, prací ve dvou a samostatnou prací do tzn. „*mezo metod*“ též označovaných jako „sociální formy“. Frontální vyučování patří jak v českých, tak i německých školách k nejpoužívanějším formám výuky. Hilbert Meyer uvádí, že v Německu „79,5%“¹⁴³ výuky tvoří právě zmiňované frontální

¹⁴³ MEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019 in *Didaktische Landkarte*, s. 58, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

vyučování. Z výroční zprávy České školní inspekce z let 2016/2017 vyplývá, že čeští učitelé preferují v „83%“¹⁴⁴ frontální výuku.

V současné době se v Německu prosazuje teze Hilberta Meyera, která zní: „*čím méně frontálního vyučování tím lépe.*“¹⁴⁵ Dr. Matthias Hanh z EHB k této větě dodával ještě dovětek „a pokud ano, tak dobré frontální vyučování.“ Po spojení obou pedagogů vzniká tato teze: „*čím méně frontálního vyučování, tím lépe a pokud ano, tak dobré frontální vyučování.*“

Frontální vyučování je v českém prostředí používáno již od Jana Amose Komenského (1592 – 1670). Během frontálního vyučování stojí nejčastěji v popředí použití těchto výukových metod: „*přednes, předčítání, vysvětlení, znázornění, referát.*“¹⁴⁶ V současné době má kantor k dispozici i techniku např. projektor, zpětný projektor, interaktivní tabuli, počítač a rádio.

Při frontálním vyučování dominuje učitel a probíraná látka. Frontální vyučování klade důraz na pravidla. Frontální vyučování vede žáky k disciplíně. Často se setkáváme s tím, že hodiny, ve kterých je používáno frontální vyučování, mají podobný rytmus. Když učitel vyučuje pomocí frontálního vyučování, tak dochází k tomu, že všichni žáci se ve stejnou dobu učí totéž. Hilbert Meyer píše, že při frontálním vyučování: „*stojí komunikace učitele a žáka v popředí pozornosti*“¹⁴⁷. Během frontálního vyučování dominuje vzdělávací obsah, který předává učitel žákům.

2.5.1. Hilbert Meyer popisuje typický průběh frontálního vyučování ve čtyřech krocích:

1. „*Vstup do hodiny (pozdravení, organizační věci).*“
2. „*Zahájení vyučovací hodiny (opakování, kontrola domácích úkolů).*“

¹⁴⁴ Česká školní inspekce, výroční zpráva 2016/2017, [online], [cit. 18. 4. 2020], Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/Vyrocní_zprava_CSI_2016_2017/resources/pdfs/VZ_CSI_2017_web_new_117.pdf

¹⁴⁵ PDFDOKUMENT.COM, MEYER, Hilbert, Unterrichtsmethoden, In: Kiper, H./ Meyer, H. / Topsch, W.: *Einführung in die Schulpädagogik. Berlin 2002, S. 109-121*, [online], [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://pdfdokument.com/hilbert-meyer-unterrichtsmethoden_59f502981723dd22a22aac3e.html

¹⁴⁶ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in *Müllener – Malina, Leonhardt, Unterrichtsformen konkret, s. 63*, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

¹⁴⁷ MEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 182, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

3. „Výklad nové látky (práce na nové látce)“
4. „Kontrola (procvičování, shrnutí hodiny: provádí učitel nebo žáci) a zadání domácích úkolů.“¹⁴⁸

2.5.2. Jaká jsou pozitiva a negativa frontálního vyučování?:

Pozitiva: Frontální vyučování pomáhá vytvářet ve třídě disciplínu, rytmus a rituály. Žáci se rovněž všichni v jednu dobu učí totéž. Z hlediska učitele není frontální vyučování náročné na přípravu oproti jiným výukovým metodám.

Negativa: Chybí vlastní aktivita žáků, která vede k tomu, že žák pouze sleduje především: výklad učitele (tabuli). Pracuje podle striktně vedených podnětů učitele (práce s učebnicí a jinými výukovými materiály). Frontální vyučování je zejména kognitivně orientováno a žáci se v procesu učení mnohdy stávají pouhými pasivními „přijímači“ informací. V průběhu hodiny rovněž dochází ke ztrátě pozornosti, což v konečném důsledku vede žáky k provozování různých vedlejších aktivit (například.: posílání psaníček, četba knihy pod lavicí, koukání z okna apod.). Zejména malé děti na prvním stupni nejsou schopny udržet celých 45 minut pozornost. Frontální vyučování zamezuje přístupu k heterogenitě třídního kolektivu a neumožňuje diferencovaný přístup k žákům vzhledem k jejich zájmům, rozdílným rozumovým schopnostem a preferovaným učebním stylům.

3.6. Skupinová práce:

V českých pedagogikách je skupinová práce řazena do organizačních forem výuky. Nicméně Hilbert Meyr skupinovou práci zařadil do tzn. „mezo metod“.¹⁴⁹

Skupinová práce je nazývána jako skupinová, protože během vyučovací hodiny žáci pracují v menších skupinkách. Dr. Mazačavá uvádí, že obvykle v rozmezí tří až pěti žáků. V rámci svých pracovních skupinek se děti zabývají zadaným tématem, navzájem si pomáhají a spolupracují. Při skupinové práci pracují děti bez přímého vedení učitele. Učitel tedy nemá kontrolu nad jednotlivými žáky, může ji však mít nad celou skupinou.

¹⁴⁸ Tamtéž s. 182.

¹⁴⁹ (Více o téma v kapitole dělení výukových metod).

Nejprve učitel vytvoří jednotlivé pracovní skupinky. V praxi se učitel často setkává s tím, že mnohé děti společně (v rámci skupiny) nechtějí pracovat. Navrhují proto řešení rozpočítat žáky. Děti se stejným písmenem poté utvoří jednu skupinu. Učitel následně seznámí žáky se zadání práce a stanoví cíle, ke kterým mají děti v rámci svých pracovních skupinek dojít. Dále kantor vymeze žákům čas na vypracování a shrne, jakým způsobem proběhne prezentace a vyhodnocení hotové práce.

2.6.1. Výhody skupinové práce:

Skupinová práce u žáků přispívá k rozvoji kognitivních, komunikačních, sociálních a estetických kompetencí. Učí žáky pracovat v kolektivu. Prostřední skupinové práce se děti učí prosadit si vlastní názor, v opačném případě přijmout mínění druhého. Skupinová práce učí děti řešit konfliktní situace. Při skupinové práci si děti osvojují dovednost rozvrhnout si práci ve týmu tak, aby v zadaném čase stihly úkol splnit.

2.6.2. Nevýhody skupinové práce:

Pokud je skupina příliš velká, hrozí zde riziko, že někteří její členové nebudou na zadání spolupracovat. Na to si ostatně často stěžují i žáci, že některé děti málo nebo vůbec nepracují. Obvyklý problém je samotné utvoření pracovních skupin.

3.7. Samostatná práce:

Jochen a Monika Grell definují samostatnou práci: „*jsou to pracovní postupy, kterými se zabývají žáci samostatně, ve dvojicích nebo v malých skupinkách.*“¹⁵⁰ Učitel na znalostních předpokladech třídy staví. Pedagog může samostatnou práci začít právě brainstormingem znalostních předpokladů nebo debatou, která souvisí s probíraným tématem nebo nastínit problém, kterému se bude třída věnovat během samostatné práce. Zmiňovaní autoři popisují, že během samostatné práce žáci pracují většinu času sami a to bez přímého vedení učitele. Úkoly, které učitel zadává žákům, slouží k tomu, aby si procvičili látku, ke které se vztahovala vyučovací hodina.

¹⁵⁰ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in Jochen, Grell Monika Unterrichtsrezepte, s. 232 – 273, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

2.7.1. Při zadávání samostatní práce postupuji následujícím způsobem - podle Gasser¹⁵¹:

1. Učitel nejprve žákům vysvětlí, oč v dané úkolu půjde a shrne to, co se děti zvolenou metodou naučí. Pedagog uvede do souvislosti vztah používané výukové metody a probíraného učiva.
2. Kantor slovně nebo písemně vysvětlí postup práce. Pokud půjde o pracovní list, projde jednotlivá cvičení a vysvětlí žákům, co mají v každém z nich dělat.
3. Učitel seznámí žáky s pomůckami, se kterými budou pracovat (př. učebnici, text, sešit, pastelky aj.)
4. Pedagog vymezi žákům čas na vypracování zadané práce.
5. Učitel sdělí žákům, jakým způsobem proběhne kontrola a zhodnocení splněného zadání.
6. Pedagog se nezapomene zeptat, jestli žáci zadání rozumí.
7. Učitel po vypracování samostatné práce může poprosit žáky, aby zhodnotili, co se danou výukovou metodou naučili. Zeptá se, co se jim líbilo, nelíbilo, jestli je potřeba něco zlepšit pro příště nebo jestli jim něco naopak chybělo.

2.7.2. Podle Gasser samostatná práce v hodině vede žáky k tomu, že:

- Jsou schopni zaktivizovat znalostní předpoklady.
- Děti by měly umět myšlenky: „*shromáždit, roztrždit, vyhodnotit, získat nové poznání, něco nového vypořadovat, objevit, vyzkoumat a analyzovat.*“¹⁵²
- Cílem zvolené aktivity je, aby žáci učivu: porozuměli, dokázali jej vysvětlit a případně vedli diskusi na dané téma.
- Žáci jsou schopni získané informace: „*posoudit, srovnat a zhodnotit.*“¹⁵³
- Děti si utvářejí: „*vlastní názory, stanoviska a postoje.*“¹⁵⁴

¹⁵¹ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in Gasser, *Neue Lernkultur*, s. 268, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

¹⁵² Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in Gasser, *Neue Lernkultur*, s. 268, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

¹⁵³ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in Gasser, *Neue Lernkultur*, s. 268, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

¹⁵⁴ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in Gasser, *Neue Lernkultur*, s. 268, Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

2.7.3. Samostatná práce by dle R. Islera měla¹⁵⁵:

- Poskytnout žákům možnost rozvoje schopností a dovedností.
- Vždy souviset s probíraným tématem hodiny, ale také světem žáků.
- Být uzpůsobená věku a rozumových schopnostem dětí.
- Stavět přiměřených znalostních předpokladech žáků.

2.7.4. Výhody samostatné práce:

Žáci se učí pracovat samostatně bez přímého vedení kantora. Pokud při samostatné práci pracují žáci ve skupině nebo se svým spolužákem, tak to vede k rozvoji sociálních (partnerských) vztahů mezi jednotlivými žáky. Samostatná práce, ve které děti pracují buď ve skupině či ve dvou, napomáhá k rozvoji komunikačních dovedností u jednotlivých žáků. Dítě se učí prosadit si vlastní názor nebo naopak přijmout názor druhého. Samostatná práce, která je žáky prováděna společně ve skupině, učí děti řešit konfliktní situace. Prostřednictvím samostatné práce ať už ve skupině nebo v páru si děti osvojují schopnost rozvrhnout si práce mezi sebou, tak aby daný úkol stihly ve stanoveném čase vypracovat. Žáci pracující samostatně na samostatné práci se také učí správně si rozvrhnout čas tak, aby zadání dokončil v požadovaném čase. V případě, že dítě pracuje na samostatné práci samostatně, leží na jeho bedrech zodpovědnost za zpracování zadané aktivity.

2.7.5. Nevýhody samostatné práce:

Pokud žáci při samostatné práci pracují ve skupině, tak se mnohdy stává, že někteří žáci nechtějí pracovat společně. Děti často samy kritizují to, že někdo ve skupině pracuje více a druhý méně nebo vůbec (tj. „veze se“). Během samostatné skupinové práce mohou vznikat hádky. Tento jev nemusí být brán vždy negativně. Děti se učí zvládat konfliktní situace. Pokud žák pracuje sám na zadaném úkolu, tak obvykle dochází k tomu, že žáci mezi sebou nespolupracují a nekomunikují.

¹⁵⁵ Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], in R. Isler. *Sekundar- und Fachlehrerausbildung Uni. Zürich. Seminar "Erweiterte Lehr- und Lernformen"* WS 96/97 Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

2.7.6. Výukové metody vhodné pro práci s biblickým textem - Desatero:

V literatuře, která se zabývá výukovými metodami, se setkáváme se stovkami výukových metod,¹⁵⁶ a proto se ve své práci budu zabývat jen některými. Pro žáky základních a středních škol jsem symbolicky vybrala deset výukových metod.

1. Řetěz slov.
2. Mentální mapování („Mind – Mapping“).
3. Brainstorming,.
4. Přiřazení obrázku k textu.
5. Výroba biblického sešitu Desatero.
6. Graffiti.
7. Standbild – socha.
8. Rollenspiel.
9. Debata.
10. Metoda Montessori.

3.8. Výuková metoda řetěz slov:

Tuto výukovou metodu jsem pracovně nazvala řetěz slov. Zmiňovaná výuková metoda je vhodná pro žáky od druhé třídy základní školy až po střední školu. Práce na této výukové metodě není nijak časově náročná. Zabere vám asi 5 - 10 minut z výuky, nevyžaduje složitou přípravu učitele. Pokud je třída příliš malá, tak bude nejspíš potřeba ji trochu přestavět, aby vznikl prostor, ve kterém metodu realizujete. Metodu řetěz slov může hrát ve dvou kolech. Učitel může zahájit vyučovací hodinu právě touto metodou, kdy jejím cílem bude, aby žáci zjistili, jakému tématu se dnes budeme věnovat. Po dokončení hry a přečtení biblického textu žáci odhalí, že tématem dnešní vyučovací hodiny je druhé přikázání Desatera,.

2.8.1. Postup první kola:

1. Při této výukové metodě si učitel vybere biblický text, který bude s žáky chtít rozebírat. Zvolený biblický text by neměl být krátký, ale ani moc dlouhý. Text by měl obsahovat

¹⁵⁶ K hlubšímu studiu výukových metod doporučuji německé publikace:

MEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

NIEHL, Franz, THÖMMES, Arthur, 212 Methoden für den Religionsunterricht, vyd. 2, Kösel – Verlag, München, ISBN 978 – 3 – 466 – 37101 – 3.

alespoň tolik slov, kolik je žáků ve třídě. Já se ve své práci zaměřuji na Desatero, a proto jako téma hodiny zvolíme druhé přikázání Desatera.

2. Učitel před vyučovací hodinou nachystá na první kolo kartičky o stejné barvě, na každou z nich napíše jedno slovo z vybraného biblického textu (v našem případě na každou z nich slova z druhé přikázání). Pokud chcete, aby vám kartičky vydržely, zalaminujte si je.
3. Do volného prostoru ve třídě postavíte malý stoleček, na kterém budou jednotlivé kartičky položeny. Ke stolečku se přesunou i žáci. Každé dítě si vždy vezme jednu kartičku. V případě, že by nějaké kartičky zbyly, učitel vybídne žáky, aby si vzali i druhou kartičku, tak, aby žádná nezbyla.
4. Následně učitel pomalu čte po jednotlivých slovech biblický text. Žáci poslouchají a jakmile uslyší slovo ze své kartičky, položí jej svisle na podlahu. Měla by vzniknout dlouhá svislá čára vytvořená z jednotlivých kartiček.
5. Když jsou všechny kartičky svisle položeny na zemi, vybídne učitel jednoho žáka k přečtení celého textu.

2.8.2. Postup druhého kola:

Ve druhém kole je postup identický jako v prvním případě pouze zde učitel vymění u klíčových slov bílé kartičky za žluté. Na žlutých kartičkách jsou stejná slova jako na předešlých bílých. Žluté kartičky obsahují klíčová slova (např. symboly, výrazy, města a jména) související s probíraným tématem hodiny. Žluté kartičky vždy poutají u dětí pozornost.

2.8.3. Výhody výukové metody řetěz slov:

Při této metodě musí být žáci: pozorní, trpěliví (když čekají, až bude vyřčeno jejich slovo), ohleduplní (do nikoho nestrkám), schopni rychle reagovat. Tato výuková metoda vede k zapojení: hrubé a jemné motoriky, sluchové a zrakové pozornosti. Dítě zmiňovanou výukovou metodou rozvíjí: analyticko – syntetického myšlení a čtenářskou gramotnost.

2.8.4. Nevýhody výukové metody řetěz slov:

Hluk, ztráta pozornosti (pokud udám svoji kartičku, nezajímám se o průběh hry, ale o to, co dělají jiní), neschopnost dodržovat pravidla (např. žák neakceptuje, že je někdo před ním). U dětí se specifickými poruchami chování a učení může aktivita vést k rychlejší ztrátě pozornosti a neschopnosti opětovného připojení. Pro děti s PAS (tj. pervazivní poruchou autistického spektra) je tato výuková metoda nevhodná. U těchto dětí dochází k narušení pravidelného řádu. Tito žáci rádi obvykle nemají hluk a změny pozic.

3.9. Výuková metoda mentální mapování („Mid - Mapping“):

Metoda mentálního mapování může být nápomocná v případě, že začínáme novou látku a chceme aktivizovat znalostní předpoklady žáků, na kterých budeme při výuce stavět. Tuto metodu mohou učitelé využít i ke konci vyučovací hodiny, aby shrnuli dosavadní poznatky o daném tématu. Mentální mapování mi umožňuje nastítnit problémy. Žáci pracují buď samostatně, ve dvojicích nebo nejčastěji v malých skupinkách. Tato výuková metoda je vhodná pro žáky mezi 12 – 18 rokem. Na tuto výukovou metodu by si měl učitel vyhradit 10 až 30 minut.

2.9.1. Postup:

Učitel přinese do vyučovací hodiny několik velkých papírů (podle toho kolik skupin utvoří) a barevné fixy. Doprstřed papíru napíše do bubliny téma, kterému se bude skupinka věnovat. Předpokládejme, že paní učitelka chce žáky seznámit s pátým přikázáním Desatera, a proto zvolila téma rodiny. Děti poté nepíše do bubliny, ale vně bubliny. Žák, pokud chce něco poznamenat, tak udělá k bublině čárku a napíše to, co jej napadlo. Každý ze skupinky by měl něco připsat.

Tato výuková metoda pomáhá žákům: „*shromáždit myšlenky a výrazy, které s tématem souvisí.*“¹⁵⁷ Při použití této výukové metody se žáci učí pracovat se schématy. Žáci prostřednictvím zmiňované výukové metody jsou schopni převádět naučené informace do hesel a pojmů.

Po dokončení práce žáci představí svoji mentální mapu před třídou. K prezentaci je možno využít zpětného projektoru. Každá skupinka si zvolí jednoho „mluvčího“, který bude před třídou představovat výsledek práce. Mluvčí by měl mít po ruce ještě jednoho žáka, který bude dávat pozor na to, co říká mluvčí a v případě, že by něco chybělo, doplní jej. Pokud by se v plakátu vyskytla nějaká gramatická nebo obsahová chyba, také ji opraví.

2.9.2. Výhody výukové metody mentálního mapování:

Tato výuková metoda, pokud je realizována ve skupině, vede k rozvoji sociálních, komunikačních a kognitivních kompetencí u jednotlivých žáků. Grafické znázornění učiva

¹⁵⁷ NIEHL, Franz, THÖMMES, Arthur, 212 Methoden für den Religionsunterricht, vyd. 2, Kösel – Verlag, München, s. 118, ISBN 978 – 3 – 466 – 37101 – 3.

může u některých žáků vést k lepším zapamatování a pochopení probíraného učiva. Zmiňovaná výuková metoda také přispívá i k rozvoji kreativity.

2.9.3. Nevýhody výukové metody mentálního mapování:

Při skupinové práci si děti mohou stěžovat na své spolužáky, že mnozí z nich nepracují. Během práce může u dětí dojít ke ztrátě pozornosti v důsledku čekání, až každý něco k tématu napíše.

3.10. Výuková metoda brainstorming:

Jedná se o kreativní výukovou metodu, díky které se učitel dozví, jaké znalostní předpoklady žáci o tématu mají. Tato výuková metoda také pomáhá učiteli zjistit, zda a jak probíranému učivu děti rozumí. Zmiňovaná výuková metoda je vhodná pro děti od 10 – 18 let, nepatří k těm časově náročnějším. Uvádí se, že zabere mezi 5 – 15 minutami. Pokud tuto výukovou metodu bude chtít učitel realizovat pomocí diskuse, tak by měl dbát následujících pravidel:

- Při diskusi se sledujeme navzájem.
- Mluví vždy jen jeden (tj. nepřekřikujeme se)
- Každé dítě může svobodně říci svůj vlastní názor.
- Děti dávají pozor na to, co říkají jejich spolužáci a mohou podávat doplňující otázky (tj. reagovat).
- Každý žák je brán vážně.
- Nikdo se nikomu nesměje.

2.10.1. Postup:

Vyjděme z předpokladu, že se v minulé vyučovací hodině paní učitelka věnovala společně s žáky tématu vyvedení z Egypta a chtěla by pokračovat ve výkladu prvního přikázání Desatera, a proto začne vyučovací hodinu brainstormingem znalostních předpokladů, který proběhne v kroužku ústně. Paní učitelka si do hodiny připraví kartičky, na které napíše otázky související s probíraným tématem. V začátku hodiny vybídne učitel dva žáky, aby napsali na tabuli téma diskuse a hlavní pojmy, ke kterým se bude diskuse vztahovat. Kartičky jsou vhodným pomocníkem do takových to diskusí, protože umožňují učiteli lépe se držet stanoveného tématu a cílů. Pedagog prochází s žáky body na kartičkách. Pokud učitel s dětmi probere všechno, co si na kartičku připravil, postoupí k další. Pedagog si může odškrtnout splnění jednotlivých bodů na kartičkách.

2.10.2. Výhody výukové metody brainstorming:

Pokud učitel začne ve vyučovací hodině probírat novou látku a chce zjistit, jaké předporozumění žáci k tématu mají, může využít zmiňované výukové metody. Rovněž v průběhu vyučovací hodiny slouží tato výuková metoda učiteli k tomu, aby zjistil, zda a jak žáci tématu, ke kterému se vyučovací hodina vztahovala, rozumějí. V rámci debaty si žáci osvojují sociální, komunikační a kognitivní kompetence. Debata u žáků přispívá k tomu, že se učí: trpělivosti (tj. musím počkat, až druhý domluví) a respektu vůči názoru druhého.

2.10.3. Nevýhody výukové metody brainstormingu:

Během debaty ve vyučovací hodině se často stává, že někteří žáci nejsou schopni respektovat to, že mluví někdo jiný. V důsledku toho skákají mluvčímu do řeči. Pokud bude debata příliš dlouhá, hrozí zde riziko ztráty pozornosti.

3.11. Práce s biblickými obrázky:

Učitel má možnost ve výuce používat obrázky. Pro práci s obrázky existuje celá řada výukových metod¹⁵⁸. Žáci mohou si v hodině obrázky: vybarvovat, popisovat, porovnávat nebo napíší vlastní příběh k obrázku.¹⁵⁹

Jakou funkci mají obrázky ve vyučovací hodině? Obrázky pomáhají lepe si zapamatovat informace. Obrázky jsou nápomocné při výkladu nebo četbě textů. U žáků mohou vést ke snazšímu pochopení probírané látky nebo porozumění textu. Práce s obrázky ve vyučovací hodině usnadňuje žákům pochopení nově probíraného učiva, se kterým se v minulosti ještě nesetkali. Použití obrázku ve vyučovací hodině rovněž přispívá k delšímu udržení pozornosti u dítěte. V neposlední řadě vedou k rozvoji fantazie a kreativity. Mohou napomoci k pochopení emocí.

2.11.1. Přiřazení obrázku k textu:

Tato výuková metoda je vhodná pro děti od třetí třídy základní školy až po žáky střední školy. Učitel si na její provedení vyhradí asi 10 – 15 minut. Při této výukové metodě žáci ke komentáři biblického textu přiřazují obrázky stejné tematiky, jakou popisuje daný biblický

¹⁵⁸ Další inspiraci k tématu najdete: NIEHL, Franz, THÖMMES, Arthur, 212 Methoden für den Religionsunterricht, vyd. 2, Kösel – Verlag, München, s. 18 – 50, ISBN 978 – 3 – 466 – 37101 – 3.

¹⁵⁹ K tématu Desatera se na německém trhu vyskytují kartičky s obrázky. Pod tímto odkazem si je může prohlédnout: <https://www.betzold.de/prod/58099/> .

komentář. Tak například u tématu Mojžíšova narození a dětství přiřadí obrázky typu: Mojžíšův koš, řeku Nil, egyptskou princeznu a faraona apod.

2.11.2. Postup:

1. Učitel připraví do vyučovací hodiny žákům (s ohledem na jejich rozumového schopnosti) komentáře k vybraným biblickým textům. Texty se mohou zabývat například těmito tématy: narozením a dětstvím Mojžíšovým, deseti egyptskými ranami, svátkem Pesach a darováním Desatera na Sínaji.
2. Učitel dále vytiskne obrázky, které souvisí (obsahově) s vybranými tématy komentářů.
3. Rozdělí děti do skupinek. Každá skupina se bude zabývat jedním vybraným komentářem k určitému tématu. Všechny skupinky získají ke komentářům stejný balíček obrázků.
4. Učitel dětem vysvětlí dětem, co budou dělat. Stanoví jim čas na vypracování. Vysvětlí jim způsob prezentace a vyhodnocení.
5. Děti ve skupinkách přiřazují ke svému komentáři obrázky, které s jeho obsahem souvisejí.
6. Po vypracování úkolu jednotlivé skupinky prezentují výsledek své práce. Každá skupina vybere dva žáky tedy: mluvčího a pomocníka¹⁶⁰, kteří seznámí žáky s hotovou prací. Mluvčí za prvé obeznámí třídu s obsahem komentáře. Dále například za pomoci zpětného projektoru ukáže spolužákům, jaké obrázky přiřadili.

2.11.3. Výhody výukové metody přiřazení obrázku k textu:

Domnívám se, že obrázky jsou vhodným pomocníkem do vyučovacích hodin. Mohou totiž pomoci žákům lépe porozumět právě probíranému tématu. Některé děti si mohou lépe zapamatovat téma vyučovací hodiny. Při této výukové metodě se žáci učí pracovat s texty. Dále děti pracují se symboly. Zmiňovaná výuková metoda přispívá u žáků k rozvoji těchto kompetencí: kognitivních, komunikačních, sociálních a estetických.

2.11.4. Nevýhody výukové metody přiřazení obrázku k textu:

Pokud učitel zvolí příliš velké skupinky, může dojít k tomu, že se nezapojí všichni její členové.

¹⁶⁰ Pomocník je druhý žák, který je nápomocný mluvčímu v případě, že by bylo potřeba něco dodat nebo opravit apod.

3.12. Výuková metoda - výroba biblického sešitu:

Tato výuková metoda je vhodná pro žáky prvního stupně základní školy. Patří k těm časově náročnějším zabere vám 3 – 5 vyučovacích hodin. Žáci si mohou během vyučovacích hodin vytvořit vlastní sešit s jednotlivými příkázáními Desatera.

2.12.1. Postup:

1. Učitel již v předešlé hodině rozdá žákům seznam, na kterém najdou vše, co bude potřeba, aby si do hodiny přinesli. Děti si opatří: nelinkovaný sešit velikosti A4 (o 16 listech), pastelky, fixy, lepidlo a nůžky.
2. Učitel žákům na papír vytiskne: jednotlivá příkázání Desatera, obrázky týkající se jednotlivých příkázání, kratičký výklad (s přihlédnutím na rozumové schopni žáků) ke každému příkázání Desatera a také připraví kontrolní otázky týkající jednotlivých příkázání. Obrázky učitel volí ideálně takové, aby si je děti mohly vybarvit.
3. Učitel během vyučovací hodiny shrne žákům náplň práce, stanoví délku trvání aktivity a způsob vyhodnocení.
4. Učitel rozdá žákům všechny potřebné materiály.
5. Učitel při práci vede žáky krok po kroku. Pomocí zpětného projektoru žákům učitel promítá na zeď svůj již hotový biblický sešit tak, aby věděli, co a kam si mají vystříhnout a nalepit. Jako první promítá první příkázání Desatera. Když jsou děti hotovy, postupuje k druhému příkázání. Ve stejném rytmu pokračuje až k desátému příkázání.
6. Děti začnou prvním příkázáním Desatera. Nejprve si děti vystříhnou vše potřebné k prvnímu příkázání: tj. citaci prvního příkázání z biblického textu, příslušné obrázky a výklad. Do nelinkovaného sešitu vše nalepí podle učitelova vzoru, který je promítán zpětným projektozem. Pokud učitel připravil takové obrázky, které se dají vybarvit, tak je děti vymalují. Tímto způsobem pokračují až k desátému příkázání Desatera. Hned za desáté příkázání si žáci nalepí kontrolní otázky, ke kterým napíší odpovědi. Učitel následně s žáky zkontroluje správnost odpovědí na dané otázky.
7. Učitel shrne průběh vyučovací hodiny.

2.12.2. Výhody výukové metody biblický sešit:

Výroba biblického sešitu je u malých dětí velmi oblíbená. Vyrábění, lepení a malování malé školáky vesměs baví. Prostřednictvím zmiňované výukové metody mohou žáci lépe proniknout do tématu jednotlivých příkázání Desatera. Skrze použití obrázků si žáci osvojí, oč

v jednotlivých příkázáních jde. Práce na této výukové metodě vede u jednotlivých žáků k rozvoji kreativity a fantazie.

2.12.3. Nevýhody výukové metody biblický sešit:

Při této výukové metodě musí učitel připravit celou řadu materiálů. Zmiňovaná výuková metoda patří k časově náročnějším. Kritici si mohou klást otázku, co se děti naučí vystřihováním, lepením a vybarvováním? Ve třídě se mohou najít i děti, které nerady vyrábějí a malují.

3.13. Výuková metoda Graffiti:

Tato výuková metoda je vhodná pro děti od třetí třídy základní školy až po studenty středních škol. Nepatří k těm časově náročnějším, zabere vám asi 10 minut. Jedná o skupinovou práci.

2.13.1. Postup:

Paní učitelka v dnešní vyučovací hodině probírá s žáky čtvrté příkázání Desatera a chce zjistit, co si žáci o čtvrtém příkázání Dekalogu z vyučovací hodiny odnesli, a proto volí výukovou metodu graffiti.

1. Učitel přinese do vyučovací hodiny větší papíry podle toho, kolik skupinek plánuje vytvořit. Rozestaví ve třídě lavice do kruhu a na každý stůl položí větší papír a psací potřeby (např. fixy). Na každém papíru je uprostřed napsané téma, kterému se budou žáci věnovat. V našem případě může učitel využít tato témata: šabat a stvořitelský hymnus aj.
2. Učitel vytvoří jednotlivé pracovní skupiny. Vysvětlí, o č v této aktivitě půjde. Stanoví čas na vypracování, způsob prezentace a vyhodnocení.
3. Poté se každá skupina postaví k jednomu stolu, na kterém leží papír s tématem. Každý člen skupiny k tématu něco napíše. Pokud jsou všechny skupinky hotovy, tak se v kruhu jednotlivé týmy přesouvají k dalšímu stolku s tématem. Opět na papír každý člen něco připíše. Pokud jsou jednotlivé skupinky hotovy, posouvají se dále k další lavici s tématem. Všechny skupinky by se měly vystřídat u všech jednotlivých lavic .
4. Pokud se všechny týmy vystřídaly u jednotlivých lavic s tématem, nastává kontrola.
5. Každý tým shrne, co je u jejich stolu na papíře napsáno. Z každé skupinky se vyberou vždy dva žáci, kteří budou výsledky prezentovat. Jeden žák „mluvčí“ a druhý, který bude sledovat, co říká „mluvčí“ a pokud bylo něco třeba doplnit nebo opravit učiní tak.
6. Poté následuje shrnutí celé vyučovací hodiny ze strany žáků a učitele.

2.13.2. Výhody výukové metody graffiti:

Tato výuková metoda rozvíjí u jednotlivých žáků komunikační, kognitivní, sociální kompetenci. Prostřednictvím zmiňované výukové metody se žáci učí pracovat ve skupině.

2.13.3. Nevýhody výukové metody graffiti:

Před zahájení této vyučovací metody musí učitel společně s žáky přestavět učebnu a postavit lavice do kruhu. Během této vyučovací metody hrozí ztráta pozornosti u jednotlivých žáků vlivem čekání, až každý něco napíše. Může docházet k tvorbě nadměrného hluku ve třídě.

3.14. Výuková metoda Standbild – socha¹⁶¹:

Výuková metoda Standbild je vhodná pro děti prvního i druhého stupně základní školy, tak i pro žáky středních škol. Patří opět k časově nenáročným, zabere vám asi 5 – 10 minut. Jedná se o výukovou metodu, při které žáci pracují ve skupině. Během této výukové metody se režisér (učitel) snaží vytvořit s žáků (herců) sochy, které ztvárňují nějaký příběh, který se vztahuje k probíranému učivu. Tuto zmiňovanou výukovou metodu může učitel zařadit do vyučovací hodiny po výkladu.

2.14.1. Postup:

1. Režisér nejprve žákům vysvětlí pravidla hry. Režisér následně nastíní téma, které budou sochy ztvárňovat.
2. Režisér poté rozdělí žáky do dvou skupin - na herce a diváky. Herci jsou ti, kteří budou tvořit výsledný obraz. Mezi diváky patří zbytek dětí ze třídy. Výběr herců není náhodný. Režisér má v hlavě určitou představu o výsledném obrazu a k ní volí hodící se herce. Nebo navazuje na konkrétní příběh. Herci jsou vybíráni například podle: pohlaví, vzhledu, vzrůstu, tělesných tvarů, barvy vlasů a oblečení.
3. Následně režisér vytváří společně s herci výslednou podobu scény podle jeho vlastní představy. V procesu vytváření inscenace herci ani diváci nemluví.
4. Pokud je scéna hotová, zůstávají herci ve svých pozicích asi po dobu 30 – 60 sekund. Mezitím diváci sledují herce na scéně (stále nikdo nemluví).

¹⁶¹ Tuto výukovou metodu jsem do českého jazyka volně přeložila z německého výrazu „Standbild“ jako „socha“.

5. „Poté dojde k popisu a interpretaci výsledné podoby obrazu.¹⁶²“ Nejprve dostanou slovo diváci a poté teprve herci. V závěrečné reflexi mají žáci možnost říci vše, co je zrovna napadne.
6. Režisér klade žákům otázky, například jestli konečná podoba scény se věrohodně spodobňuje téma vyučovací hodiny.

2.14.2. Výhody výukové metody Standbild – socha:

Prostřednictvím této výukové metody se žáci učí nonverbálně komunikovat. Zmiňovaná výuková metoda rozvíjí u žáků kreativitu a fantazii. Rovněž umožňuje žákům vizualizovat: příběhy, myšlenky a pojmy (symboly). Výuková metoda socha může vést ke zlepšení klimatu ve třídě.

2.14.3. Nevýhody výukové metody Standbild – socha:

U dětí (diváků) může dojít ke ztrátě pozornosti po dobu, kdy učitel (režisér) pracuje s dětmi (herci). Neschopnost udržení pozornosti u žáků (diváků) může vést k hluku. Některé děti mohou být smutné, případně nešťvané, pokud je učitel nevybere jako herce, ale jako pouhé diváky.

3.15. Výuková metoda debata:

Tato výuková metoda je vhodná pro žáky od druhého stupně základní školy až po studenty středních školy. Zabere vám asi 30 minut z vyučovací hodiny. Při zmiňované výukové metodě žáci pracují ve skupině.

2.15.1. Pravidla debaty:

1. Díváme se ne sebe navzájem.
2. Každý názor je vítán.
3. Posloucháme právě hovořícího, kterému neskáčeme do řeči. Může pokládat doplňující otázky.
4. Všichni jsou bráni vážně.
5. Neposmíváme se navzájem.

¹⁶² NEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 352 - 353, ISBN 978 - 3 - 589 - 20851 - 7.

2.15.2. Postup:

Představme si situaci, že se do Ženevy sjely církve ze všech koutů světa. Koná se zde totiž zasedání Světové rady církví, na kterém se bude řešit zásadní otázka týkající se Desatera. Protestantské církve Augsburského vyznání si totiž kladnou otázku, zdali má Desatero pro dnešního postmoderního člověka vůbec nějakou relevanci? Navrhují proto projednání jeho reformulace, která bude bližší současnému životu dnešních lidí. Pro mnohé církve a věřící je postoj protestantské církve absolutně nemyslitelný, ba dokonce šokující a pobuřující. Vzhledem k zásadnosti probíraného tématu proběhne celé setkání za účasti kamer, které budou zasedání vysílat živě věřícím.

1. Učitel popíše žákům průběh vyučovací hodiny. Dále seznámí žáky s tématem debaty a shrne její pravidla. Poté vymeze čas na přípravu a vysvětlí, jakým způsobem proběhne prezentace a vyhodnocení. Učitel může zadání vytisknout.
2. Učitel vybídne žáky k vytvoření dvou pracovních skupin. První skupinu budou tvořit žáci, kteří souhlasí se stanoviskem protestantské církve a druhý tým bude složený s žáků, kteří zastávají odmítavé stanovisko.
3. Učitel následně vybídne jednotlivé pracovní skupinky k prodebatování a sepsání svých argumentů. Když jsou žáci hotovi, může začít debata.

2.15.3. Hilbert Meyr popisuje průběh debaty v těchto krocích:

1. „*Předsedající (tj. učitel) zahájí debatu*¹⁶³“. Pozdraví všechny její spoluúčastníky a znovu formuluje téma debaty.
2. Předsedající, vyzve nejprve členy protestantských církví k tomu, aby vyjádřili svá stanoviska k tématu. Předsedající vymeze řečníkovi čas na formulování svých postojů.
3. Poté dostane slovo druhá strana (opět hovoří ve vymezeném čase). Jednotlivé názory jsou sepisovány na tabuli, která je rozdělena na dvě poloviny. Na jedné polovině jsou zaznamenávány argumenty pro a druhou polovinu proti. Pokud je během debaty hlučno, předsedající zazvoní na zvoneček, aby se členové uklidnili.
4. V závěru shrne předsedající, k jakým závěrům debata dospěla a zhodnotí její celkový průběh.

¹⁶³ MEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 295, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

2.15.4. Výhody výukové metody debata:

Prostřednictvím této výukové metody u žáků dochází zejména k rozvoji komunikačních, sociálních a kognitivních kompetencí. Hlavní přednost debaty vidím v tom, že se žáci učí formulovat a prosadit si svoje názory. Během debaty musí žáci rychle a pohotově reagovat. Debata učí žáky zvládat konfliktní situace (hádky).

2.15.5. Nevýhody výukové metody debata:

Neschopnost udržení pozornosti v důsledku dlouhého přednesu právě hovořícího. Nedodržování pravidel. Některé děti nejsou schopny akceptovat, že mluví druhý a skákají řečníkovi do projevu.

3.16. Historický kontext vzniku výukové metody Montessori:

Maria Montessori (1870 – 1952):

Maria Montessori je dle mého názoru jednou z nejvýznamnějších pedagogických osobností 20. st. Jde o italskou lékařku a pedagožku, autorku významného pedagogického směru, který vyústil ve zrod stejnojmenných škol, které dnes nacházíme téměř po celém světě.

Maria Montessori své vzdělávání započala na Římské chlapecké škole, která byla technicky orientována. Jejím velkým snem bylo studovat na lékařské fakultě a být lékařkou. Maria Montessori se stala první ženskou studentkou na lékařské fakultě v Římě a po jejím absolvování i historicky první lékařkou v Itálii. Mariino další směřování ovlivnili zejména dva francouzští lékaři (Itarda a Séguina), kteří svou profesní činnost zasvětili studiem postižených dětí. Maria zahajuje svoji kariéru na psychiatrické klinice v Římě. Tato klinika připravovala učitele pro práci s dětmi s poruchami vývoje. Zde Maria dva roky usilovně pracovala s tamějšími dětmi, u kterých se snažila stimulovat jejich smysly za pomoci vhodných výukových materiálů. Úspěch její práce se záhy dostavil. Někteří její žáci absolvovali úspěšně státní zkoušky při školách. Poté zakládá první „*dětský dům*“ v Itálii, kde vzdělává děti a sepisuje svou výukovou metodu.

2.16.1. Výuková metoda Montessori¹⁶⁴:

Tato výuková metoda je vhodná pro žáky prvního i druhého stupně základní školy, tak i pro žáky středních škol. V německé pedagogice je řazena do makro metod. Dle mého názoru

¹⁶⁴ V německé pedagogice se tato výuková metoda nazývá „*Freiarbeit*“ mnou volně přeloženo jako svobodné vzdělávání.

se jedná o jednu z nejnáročnějších výukových metod na přípravu. Snažit se jakkoliv časově vymezit tuto výukovou metodu není možné, neboť by to odporovalo jednomu z základních pravidel toho výukového směru. Žáci si totiž mohou sami určit, jak dlouho se budou prací, kterou si sami zvolili zabývat. Během této výukové metody nedominuje učitel. Jeho role je být průvodcem na žakově cestě. V popředí této výukové koncepce stojí žák a jeho potřeby.

2.16.2. Základní myšlenky toho směru shrnuji do čtyř bodů:

1. Žák si samostatně vybírá, jakým tématem se bude ve vyučovací hodině zabývat.
2. Dále do jaké hloubky téma prostuduje.
3. Vymezí si čas na vypracování.
4. Zvolí jestli chce pracovat samostatně. Žáci mohou pracovat i ve dvojicích či skupinkách.

2.16.3. Postup:

Vyděme z předpokladu, že paní učitelka učící náboženství na běžné škole naplánovala tři vyučovací hodiny, ve kterých chce dát žákům možnost svobodné volby tématu z oblasti náboženství. První dvě vyučovací hodiny věnují žáci přípravě svých témat a třetí vyučovací hodina bude sloužit žákům k prezentaci vypracované práce.

1. Učitel seznámí žáky s průběhem následujících vyučovacích hodin, ve kterých bude tato metoda realizována. Sdělí žákům, kolik času (případně vyučovacích hodin) na realizaci svých projektů žáci budou mít.
2. Dále popíše způsob kontroly a vyhodnocení vypracované práce. Učitel poprosí žáky, aby si vymysleli téma, kterým se v rámci náboženství budou chtít zabývat.
3. Učitel pomůže jednotlivému žákovi s výběrem vhodné výukové metody a zjistí, jaké pomůcky dítě bude potřebovat.
4. Učitel po domluvě s jednotlivými žáky přinese do vyučovací hodiny každému dítěti výukové materiály a pomůcky, které žák při realizaci využije.
5. Poslední (v našem případě třetí) vyučovací hodina bude věnována představení jednotlivých projektů, na kterých žáci pracovali.
6. Učitel společně s žáky provede shrnutí vyučovacích hodin. Shrnutí může realizovat za pomoci debaty v kroužku.

2.16.4. Výhody výukové metody Montessori:

Tento výukový směr umožňuje dítěti, aby se rozvíjelo v oblastech, které ho zajímají. Každý žák pracuje podle vlastního tempa. Metoda Montessori klade důraz na individuální přístup k jednotlivým žákům a jejich vzdělávacím potřebám. Tato výuková metoda učí děti

svobodnému rozhodování. Zmiňovaná výuková metoda vede děti k osobní odpovědnosti za výsledky své práce. Učitel je odpovědný za vytváření vhodných pracovních podmínek a zajištění výukových materiálů pro žáky. Domnívám se, že metoda Montessori vychovává svobodně a kriticky myslící děti.

2.16.5. Nevýhody výukové metody Montessori:

Tato výuková koncepce je velmi náročná na přípravu pro učitele. Domnívám se, že mnozí žáci s nově nabytou svobodou nedokáží pracovat. Žákům může činit problém již výběr tématu. U mnohých dětí se může projevit neschopnost pracovat bez přímého vedení učitele.

4. Závěr:

Svoji bakalářskou práci jsem zasvětila jednu z nejznámějších textů Tanachu, kterým je Desatero. Dekalog pro většinu pedagogické veřejnosti může působit jen jako pouhý etický kodex. Na první pohled se neznalému čtenáři může Dekalog jevit jako pouhý výčet nařízení a zákazů. Nicméně tento text vypovídá specifickém náboženském vztahu mezi Bohem a jeho vyvoleným lidem, kterému Hospodin pomohl ve chvílích nejtěžších, tedy v době, kdy na Boží lid číhala smrt.

Předložená bakalářská práce představuje možnosti zapojení Desatera do výchovně vzdělávacího procesu. Nastíněné výukové metody mohou sloužit učitelům jako inspirace. Jednotlivé výukové metody a aktivity, které v práci popisuji, vycházejí z mé osobní praktické zkušenosti, kterou jsem načerpala na Erasmu v Berlíně na Evangelische Hochschule Berlin. Teoretické znalosti získané na fakultě jsem zúročila při práci s dětmi a žáky na měsíční praxi v evangelické církvi Martina Luthera v Berlíně a popsala je v této práci.

Cílem mé práce bylo aplikovat německé výukové metody a napomoci možnosti jejich využití v českých školách. Smyslem mé práce bylo seznámit učitele s kreativními výukovými metodami, které může uplatnit ve výuce náboženství a Dekalogu.

5. Seznam použité literatury:

Bible, Písmo Svaté starého a nového zákona, Český ekumenický překlad, vyd. 21, Česká biblická společnost, 2016, ISBN 978 – 80 7545 – 009 – 8,

BENEŠ, Jiří, Desatero aneb deset slov o Bohu a člověku, 1. vyd., Praha, Návrat domů, 2008, ISBN 978 – 80 - 7255 – 177 – 4.

BENEŠ, Jiří, Hospodinova smlouva ve Starém zákoně. *In: Teologická reflexe*, v Praze, Vydavatel: Univerzita Karlova – Husitská teologická fakulta, 2006, roč. 77, ISBN 1211 -7617.

BIČ, Miloš, Ze světa Starého zákona, 1. vyd., Praha, Kalich, 1986, ISBN neuvedeno.

DILLARD, R. B., TREMPER, LONGMAN III., Úvod do Starého zákona, 2. vyd., Praha, Návrat domů, 2011, s. 53, ISBN 978 – 80 – 7255 – 244 - 3.

HELLER, Jan, Desatero úvod a výklad, 1. vyd., Praha, Kalich, s. 26, ISBN neuvedeno.

HELLER, Jan, Výkladový slovník biblických jmen, 1. vyd., Praha, Vyšehrad, 2003, ISBN 80 – 7021 – 725 - 1.

KUBÁČ, V. Desatero a jeho výklad. Praha: Blahoslav, 1990. ISBN 80-7000-036-8.

Köckert Matthias, Die Zehn Gebote, vyd. 2, München, 2013, ISBN 978-3-406-53630-4.

POKORNÝ, Petr, BIČ, Miloš, Co nevíš o Bibli, Úvod do studia Starého a Nového zákona, 1. vyd., Praha, Česká biblická společnost, 1997, s. 60, ISBN 80 – 85810 – 15 – 8.

Rendtorff Rudolf, Hebrejská bible a dějiny, úvod do starozákonní literatury, 2015, Vyšehrad, Přeložil Hoblík Jiří, 1996, ISBN 978 – 80 - 7429 – 541 – 6.

STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, Starý zákon překlad s výkladem Exodus – Leviticus, 1. vyd., Praha, Kalich, 1975, ISBN neuvedeno.

ŠNDERA Petr, BUTTA Tomáš, základní texty duchovního života, Výklad vyznání víry, Desatera a Modlitby Páně, Praha, Církev československá husitská, 1.vyd.,

VYMĚTALOVÁ – HRABÁKOVÁ Eva, ROUBALOVÁ Marie, BUTA Tomáš, Mojžíš a Miriam průvodci ke svobodě, Prameny – výklady – kázání, 1. vyd., Praha, Církev československá husitská, 2019, s. 7, ISBN 978 – 80 – 7000 – 155 – 4.

ŽÁBA, Zbyněk, Tesáno do kamene, psáno na papyrus, 1. vyd., Praha, Svoboda, 1968, ISBN neuvedeno.

MEYER, Hilbert, Was ist gute Unterricht, vyd. 13, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2018, ISBN 978 – 3 – 589 – 22047 – 2.

MEYER, Hilbert, Unterrichts – Methoden I. Theorieband, vyd. 18, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, s. 45, ISBN 978 – 3 – 589 – 20850 – 0.

MEYER, Hilbert, Unterrichts - Methoden II. Praxisband, vyd. 15, Berlin, Cornelsen Verlag GmbH, 2019, ISBN 978 – 3 – 589 – 20851 – 7.

NIEHL, Franz, THÖMMES, Arthur, 212 Methoden für den Religionsunterricht, vyd. 2, Kösel – Verlag, München, 2014, ISBN 978 – 3 – 466 – 37101 – 3.

GRASSER, Petr, Neue Lernkultur eine integrative Didaktik, vyd. 1. Sauerländer 1999, ISBN 10: 3794145526.

MAZAČOVÁ, Nataša, Vybrané problémy z obecné didaktiky, vyd. 1, Praha, 2014, ISBN 978-80-7290-677-2. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1434886741.pdf>

GRELL, Jochen, GRELL, Monika, Unterrichtsrezepte, vyd. 12, Beltz, 2010, 78-3407255419.

RENDLE, Ludwig, Ganzheitliche Methoden im Religionsunterricht, vyd.8, Kösel – Verlag, München, 2007, ISBN 978 – 3 - 466 - 36754 – 2.

KURT, Aline, Die besten Methoden für den Religionsunterricht, Praxisorientierte Ideen für die Grundschule, vyd. neuvedeno, Verlag an der Ruhr, 2014, ISBN 978 – 3 – 8346 – 2608 – 0.

Universität Wien AT, Frontal Unterricht, [online], [cit. 18. 4. 2020], Dostupné z: <https://homepage.univie.ac.at/Christian.Sitte/FD/artikel/Frontalunterricht.htm>

Česká školní inspekce, výroční zpráva 2016/2017, [online], [cit. 18. 4. 2020], Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/Vyrocní_zprava_CSI_2016_2017/resources/pdfs/VZ_CSI_2017_web_new_117.pdf

PDFDOKUMENT.COM, MEYER, Hilbert, Unterrichtsmethoden, In: Kiper, H./ Meyer, H. / Topsch, W.: *Einführung in die Schulpädagogik. Berlin 2002, S. 109-121*, [online], [cit. 13. 4. 2020]. Dostupné z: https://pdfdokument.com/hilbert-meyer-unterrichtsmethoden_59f502981723dd22a22aac3e.html

Masarykova univerzita, organizační formy výuky, Design vzdělávacího programu, 2016, [online]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2016/VIKMB35/um/61983601/26_4_Organizacni_formy_vyuky.pdf